... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai, bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta... Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Voruta

Nr. 13 (751) 2012 m. birželio 23 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

2 *Astrida PETRAITYTĖ*

Senajam kuršiui – 80

2 *Emilija Algaudė BUKONTIENĖ*

Karaliaučiaus krašto mokytojų vasaros seminaras

5 *Kazys Kęstutis ŠIMAS*

Apie Vilniečių ainių klubo veiklą 2011–2012 m.

Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido diena

Kur ta vienybė dabar?*

Julius Sabatauskas

Jūsų Ekscelencija Respublikos Prezidente Dalia Grybauskaite, Prezidente Valdai Adamkau, Seimo Pirmininke Irena Degutiene, ekscelencijos ambasadoriai, Kovo 11-osios signatarai, politiniai kaliniai ir tremtiniai, gerbiamieji kolegos, mieli posėdžio svečiai!

Šiemet minime jau 71-ąsias 1941 m. birželio trėmimų metines. Minime ir minėsime tam, kad mes, mūsų vaikai ir vaikaičiai niekada nepamirštume šio tragiško, sunkiai suvokiamo, žiaurumo kupino Lietuvos istorijos puslapio. Jame glūdi mūsų tautos netektis: didelės dalies Lietuvos žmonių sulaužyti likimai, beprasmės žūtys ir nežmoniška kančia, kai toli nuo savo šaknų atsidūrusiems tautiečiams pati gražiausia svajonė buvo sugrįžti į Lietuvą nors numirti. O kai kas į Tėvynę ir sugrįžo tik karstuose... Nė viena tauta nenusipelno tokios baisios lemties...

Mano tėvai dvigubi – 1941 ir 1948 m. – tremtiniai. Jiems buvo 10 metų, kai 1941 m. su savo tėvais ir kitais šeimos nariais buvo ištremti į Syktyvkaro raj., Slaboskoj Reid kaimą, Komių Respublikoje, Rusijoje. Nepaisant bado, ligų, patirtų netekčių (pirmąją žiemą mirė tėčio tėvelis, mamos senelė ir teta) jie visą laiką troško grįžti namo. Pasibaigus karui (1946 m. rugpjūtį) visi, kas liko gyvas iš šeimos, pabėgo iš tremties į Lietuvą, be leidimų, be dokumentų. Baržomis, traukiniais, pėsčiomis. Nors niekas nelaukė – namai užimti, turtas išdraskytas. Ką tai reiškia, gali suprasti tik tai patyrę. 1948 m. pavasarį sulaikyti ir etapais nugabenti atgal į Komių žemę, mano mama tiesiai iš mokytojų seminarijos suolo. Tėtį kartu su močiute nugabeno dar toliau į Šamankos kaimą Irkutsko srityje. Ne ką lengvesnė dalia teko ir likusiems Lietuvoje. Dalis žuvo getuose, patyrė nacių lagerių baisybę, kitiems teko išgyventi pokario kolektyvizaciją, baimę: į kieno kiemą atvažiuos ir lieps susikrauti daiktus.

Iš tremties į Lietuvą sugrįžome, kai man buvo tiek pat metų, kiek buvo mano tėvams, kai jie buvo pirmą kartą išvežti. Po 22 metų teko lankytis Syktyvkare. Per kelias dienas vietiniams lietuviams ir ne tik lietuviams, mums, 7 žmonių delegacijai, pavyko pastatyti paminklą – Gediminaičių stulpus visiems „1941 m. tremtiniams“: lietuviams, ukrainiečiams, lenkams, vokiečiams, rusams, žydams. Užrašas parašytas trimis kalbomis: lietuvių, komių, rusų. Įvertinusi tai, vietinė valdžia net pakeitė bendrąjį miesto planą – kapines per pusę turėjusi perrėžti autostrada nutiesta kitoje vietoje. Paminklas iki šiol lankomas ir prižiūrimas.

Iš vaikystės tremtyje ryškiausiai prisimenu baltąsias naktis ir didžiulių uodų debesis ir tremtinių vienybę. Buvo dalinamasi ir duonos kriaukšliu, ir pieno lašu, ir daina, ir knyga... Ir jie net sapne nesapnavo dabartinio Lietuvos susiskaldymo. Be to, vietiniai nebuvo iš anksto nusistatę prieš tremtinius, o darbštūs ir sumanūs, net būdami tremtiniai ir net ne partijos nariai sugebėjo padaryti tam tikrą karjerą. Kas buvo neįmanoma tuometinėje Lietuvoje, ir dažnokai, deja, šiandieninėje...

Sugrįžus į Tėvynę, nusišluostę džiaugsmo ašaras, supratome, kad esame „kitokie“, čia mūsų niekas nelaukė ... Be teisės grįžti į tėviškę, įgyti tam tikrų profesijų, negalėjome vykti į jokias kitas šalis, mūsų gyvenimai buvo tarsi paženklinti nematomu vandens ženklu „tremtiniai“...

Grįžusiems iš tremties sunku buvo atsikratyti nesaugumo jausmo, baimės, svetimumo savo tėvynėje. Deja, ir šiandien savo valstybėje daugelis jaučiasi taip pat, net renkasi savanorišką tremtį ir kažin ar galvoja grįžti į Lietuvą. Aš kalbu apie šiandieninius ekonominius mūsų tremtinius.

Kalbėdamas apie Lietuvos ateitį, aš siūlau ištiesti draugišką ranką iš tremties taip ir nesugrįžusiems tautiečiams, jų vaikams ir vaikaičiams. Man teko lankytis Kazachstane, kur gyvena apie 7 tūkst. lietuvių, kuriuos į šią šalį atvedė labai skirtingi likimai. Tai ir „senieji“ lietuviai – Stalino laikų represijų aukos, paragavę ir Krylago baisybių ir sovietinių laikų jaunuoliai, susivilioję didesniu uždarbiu statybose ar darbu plėšiniuose. Kiti čia liko po karinės tarnybos Centrinėje Azijoje ar po karo Afganistane. Nemažai mišrių šeimų. Daugelis tremtinių

Nukelta į 12 p.

Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido diena

Tremtis – tautos žaizda*

Faustas Meškuotis

Didžiai gerbiami šio minėjimo svečiai ir dalyviai, brangūs Lietuvos gyventojai. Būkite pagerbti šią skaudžią ir kilnią Lietuvai dieną. Tikiu, kad šiandien čia ir dabar galėtų būti daugelis mokytojų iš visos Lietuvos ir pasidalinti apie darbo patirtį ir gyvenimą su jaunais žmonėmis. Man didelė garbė atstovauti mokytojų bendruomenei.

Yra tik du būdai gyventi. Vienas – galvoti, jog stebuklų nebūna, kitas – galvoti, jog viskas yra stebuklas, taip teigia Albertas Enšteinas. Birželio mėnuo Lietuvoje, tai priešybių mėnuo: čia vasaros vėsus lietus, čia šilumos smaguma, čia Joninių laužai, dainos, šokiai, bažnyčioje birželinės pamaldos, atlaidai ir čia pat abejingumas tautinėms religinėms vertybėms. Čia skausmu perveriantys prisiminimai, ultimatumas, Raudonosios armijos įsiveržimas, sovietinė okupacija, ir priešprieša, pasipriešinimas sukilimu, pirmieji traukiniai į Sibirą. Priešprieša juntama ir žmogaus viduje, nuolatinė kova. Sugebu gero trokšti, o padaryti – ne. Nedarau gėrio, kurio trokštu, o darau blogį, kurio nenoriu. Štai sakoma, blogai dabar, bet ar mes ne ta pati lietuvių tauta, kuri per pastaruosius 200 metų nuo Tado Kosciuškos sukilimo kas 30 metų įrodėme, kad trokštame būti laisva, gyva tauta. Taip, esame atsakingi už laisvę.

Bet grįžkime prie mokyklos. Birželio mėnesį vieni mokiniai pradeda atostogauti, o baigdami vidurinę mokyklą abiturientai, jaudinasi per egzaminų sesiją. Šiais mokslo metais per istorijos valstybinį brandos egzaminą buvo paklausta mokinių paaiškinti lietuvių kilmę, nurodyti Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio tikslus ir paaiškinti, kokią reikšmę lietuvių tautos istorinei raidai turėjo šio tikslo siekimas. Pagrindinis mokinio ir mokytojo darbas yra kasdienybėje: mažoje aplinkoje, klasėje, per pamoką. Mokiniams padedame augti, suvokti savo pašaukimą, formuoti nuomonę, pasaulėžiūrą, tapatybę. Mes, mokytojai, besidalindami savo patirtimi, gyvenimu iš jaunų žmonių galime išgirsti gilių minčių, jautrių pastebėjimų ir rimtų užduodamų klausimų, jaunatviško

Nukelta į 12 p.

Gyvosios istorijos festivalis Kaune

Šį savaitgalį, birželio 22–24 d, Kaune vyksta gyvosios istorijos festivalis „Europa. Napoleonas I Kaune. 1812 m.“. Šis renginys skirtas Napoleono armijos persikėlimo per Nemuną 200 m. jubiliejui paminėti. Birželio 23 d., šeštadienį, vyks iškilmingas paradas Kauno miesto gatvėmis, Napoleono armijos persikėlimas per Nemuną, mūšio inscenizacija Nemuno saloje, taip pat vyks Joninėms skirti renginiai, koncertas bei fejerverkas, degs Joninių laužai.

Planuojama, kad į renginį atvyks apie 600–1000 istorijos rekonstruktorių iš Prancūzijos, Rusijos, Anglijos, Vokietijos, Belgijos, Nyderlandų, Italijos, Norvegijos, Baltarusijos, Ukrainos, Lenkijos, Latvijos ir Lietuvos. Karo rekonstruktoriai įsikurs Nemuno ir Neries santakoje įrengtoje stovyklavietėje, kuri bus atvira visuomenei visas renginio dienas. Nuo penktadienio iki sekmadienio miestas šurmuliuos. Kauno miesto centre ir senamiestyje vyks prekybininkų mugė, gatvės aktorių bei meno kolektyvų pasirodymai, veiks vaikų žaidimo aikštelės.

Kauno turizmo informacijos centro inf. Andriaus Vaitkevičiaus/15min.lt nuotr.

Mažoji Lietuva

Senajam kuršiui – 80

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Eduardo Jonušo tapybos darbų parodos atidarymas LR Seime. Iš kairės: Neringos miesto meras Antanas Vinkus, Vitalija Jonušienė, LR Seimo narys Ligitas Kernagis ir jo padėjėja Neringa Čepaitienė

Eduardas Jonušas prie namų Nidoje

„Senasis kuršis Eduardas Jonušas“ – taip esu įvardijusi didelį 2009-ųjų vasarą Nidoje darytą interviu*. Per keletą savo gyvenimo ir kūrybos šiame krašte dešimtmečių menininkas išties nusipelnė bent jau „garbės kuršio“ vardo (gal bent iš dalies jo ekvivalentas yra Neringos miesto garbės piliečio vardas?). Pačiam E. Jonušui, regis, svarbiausia, kad pasaulėjauta yra pritapęs prie pamario krašto – ne, ne šiandieninio kurorto, nors ir saikingo tviskesio, bet prie atšiaurios, pasišventėliško darbo reikalaujančios iš praėjusių šimtmečių atsklindančios jo atmosferos. Juk atkakęs Nidon 1956 m. (po, laimei, iki kelerių metų sutrumpėjusios, 25 m. turėjusios trukti tremties) E. Jonušas dar rado keletą senųjų gyventojų, dar jis, žemaitis, spėjo užsitarnauti seno vietinio žvejo draugystę.

Pajautos pajautomis, o mums, dykaduoniams poilsiautojams, ekskursantams po Neringą, svarbu apčiuopiami, regimi rezultatai. Ir tautodailininkas E. Jonušas jau neišraunamai įsodino save į šią kuršių bei mažlietuvių žemę. Senosiose kapinaitėse restauruoti ir atkurti antkapiniai krikštai, skulptūriniu akcentu tapusios vėtrungės, pagal senąsias tradicijas pastatytas kurėnas (burinė Kuršių nerijos žvejų valtis), atstatytas paminklas G. D. Kuvertui (G. D. Kuwert) ir sutvarkytos senosios miškininkų kapinaitės – tai vis E. Jonušo įbūtinta senoji Neringos dvasia. O paminklas Martynui Liudvikui Rėzai ant Skirpsto kopos (ties Pervalka), o Juodkrantės Raganų kalno skulptūros, dar įvairiausi krašto praeitį su šiandiena susiejantys ženklai!

Daugelis, matyt, taip ir suvokiame E. Jonušą – kaip senosios Neringos dvasios prikėlėją, puoselėtoją, įženklintoją; gal net nežinome, kad ir savąją dvasią – per Sibiro ir lietuviškojo sovietinio uolumo kankinystę praėjusią – jis taip pat yra įprasminęs meno kalba. Regis, jame taip ir dera, gal susipindamos, gal greta viena kitos pulsuojančios dvi kūrybinės versmės: krašto atminimą, būtąją istoriją sergsti *tautodailininkas*, asmeninį likimą apmąsto *tapytojas*.

Ir šiandien – jau negailestingai ligai įsodinus menininką invalido vežimėlin, atėmus iš rankų miklumą – žvilgsniu vos galime aprėpti nuveiktus E. Jonušo darbus. Vis dėlto praminga, kad sukaktys mus priverčia stabtelti, atgręžti žvilgsnį į nueito kelio ženklus, įsižiūrėti jei ne į kūrybos visumą, tai bent į jos fragmentus...

Būčiau ir pražiopsojusi šią garbingą E. Jonušo sukaktį – o pavasarį suėjo 80! – jei ne kvietimas į jo tapybos parodą Lietuvos Seimo rūmuose ... Atidaryta ji birželio 13-ąją – datos prasmingumą pažymėjo ne vienas kalbėtojas, taip pat ir autoriui atstovavusi ištikimoji bendražygė Vitalija Jonušienė: šie darbai, kuriuose apmąstomi Sibiro tremties išgyvenimai ir sovietinio režimo grimasos, Gedulo ir vilties dienos išvakarėse įgauna ypatingą visos Lietuvos patirtų kančių apmąstymo skambesį. „Filosofiniu siurrealizmu“ E. Jonušo tapybą įvardijęs Neringos meras Antanas Vinkus, ko gero, neturėtų sukelti dailėtyrininkų prieštaravimų – niūrių tonų drobėse regimos simbolinės, alegorinės figūros išties yra menininko filosofijos išraiška. Paroda, kaip tardama padėkos žodį teigė V. Jonušienė, nebūtų įvykusi be didžiųjų jos iniciatorių – fotomenininkų Rimanto Dichavičiaus ir Stasio Paškevičiaus.

Dvidešimt eksponuojamų drobių, p. Vitalijos liudijimu, gimė baigiantis XX amžiui – dailininkas perkūrė savo iš pradžių pastelėmis nutapytą „Penktąjį Žemės ciklą“.

Parodos Seimo II-ųjų rūmų galerijoje globėju tapo Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Arvydas Anušauskas – atidarymo iškilmėse perskaitęs Seimo pirmininkės Irenos Degutienės sveikinimą dailininkui.

E. Jonušo nuopelnai šiam kraštui ir visai Lietuvai nėra neįvertinti: 2002 m. jis apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino 5 laipsnio ordinu, 2010 m. – pirmąja Martyno Liudviko Rėzos vardo kultūros ir meno premija.

Tad dvasios skaidrumos, būties pilnatvės pojūčio Senajam Kuršiui!

**http://www.mazoji-lietuva.lt/article.php?article=1842.*

Autorės nuotr.

Karaliaučiaus krašto mokytojų vasaros seminaras

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ, Uljanovo (Kraupiško) vidurinės mokyklos mokytoja

Pasibaigus mokslo metams Kaliningrado srities lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas sukviečia į tradiciniu tapusį metodinį seminarą. Kasmet jis vyksta vis kitame Lietuvos regione. Šiemet birželio 12–15 d. į seminarą, kurio tema „Vaiko lietuvių kalbos ugdymas daugiakultūrinėje aplinkoje“, atvyko 25 lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytojai, lietuviškų ansamblių vadovai, dirbantys įvairiose srities vietovėse.

Liaudies buities muziejuje Rumšiškėse

Pirmąją seminaro dieną atvykome į Rumšiškes, miestelį prie Vilniaus – Kauno plento, minimą nuo 14 a. Klausėmės gidės pasakojimo, kai statant Kauno HE, sodybos buvo iškeltos į viršutinę Nemuno terasą, už 2 km nuo buvusios vietos. Liaudies buities muziejus įkurtas 1966 m., jis vis papildomas ir tobulinamas.

Nors Lietuva – nedidelė šalis, bet žmonių gyvenimas įvairiose jos vietose buvo skirtingas. Muziejaus teritorija suskirstyta į keturias teritorijas, atsižvelgiant į etnografines Lietuvos sritis: Aukštaitiją, Dzūkiją, Sūduvą ir Žemaitiją. Apžiūrėjome šiems regionams būdingus pastatus, atkurtas sodybas, kaimų fragmentus. Sužinojome, kaip skirtingai vadinasi gyvenamasis namas: dūminė aukštaičių pirkia, Sūduvos valstiečių stuba, 18–19 a. Žemaičių numas. Pamatėme, koks skirtingas trobų vidus, darbo įrankiai, žmonių drabužiai, audinių raštai. Matėme ant kalvos stovintį kepurinį, Aukštaitijos sektoriuje – 19 a. stiebinį vėjo malūną.

Vertingiausias muziejaus eksponatas – žemaitiškas numas, vienintelis toks pastatas Lietuvoje. Tokie pastatai byloja apie senąjį Lietuvos kaimą, mūsų senelių ir prosenelių buitį ir džiugina muziejaus lankytojus.

Pabuvojome miestelio centre, bažnyčioje, senovinėje mokykloje, pamatėme, kaip atrodė mokymo klasė. Šią ekskursiją padovanojo VŠĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis.

Vilniuje

Atvykome į Vilniaus vidurinę mokyklą „Lietuvių namai“, kur jau du dešimtmečius mokosi lietuvių kilmės vaikai iš viso pasaulio.

Susirinkusius pasveikino centro vedėja Asta Turskienė ir Irina Norkutė, perdavė mokyklos direktoriaus Gintauto Rudzinsko sveikinimus.

Sėkmingo darbo linkėjo dr. Liucija Citavičiūtė, dirbanti Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. P. Liucija priminė, kad išleistas folkloristo, leksikografo, Karaliaučiaus universiteto profesoriaus, Lietuvių kalbos seminaro direktoriaus, išleidusio K. Donelaičio „Metus“, Liudviko Rėzos Raštų pirmasis tomas, planuojama išleisti 10 tomų.

Susitikome su kultūros istoriku, „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ atsakinguoju sekretoriumi, „Vorutos“ redakcinės kolegijos nariu, dirbančiu M. Mažvydo bibliotekoje, Vytautu Gocentu.

Etninės kultūros globos tarybos prie Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkės dr. Dalios

Karaliaučiaus krašto mokytojai Rumšiškėse

Urbonavičienės paskaitos tema – etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogams. Pranešėja kalbėjo apie etninės kultūros ugdymo sampratą, jos svarbą, integravimą, rekomenduojamas mokymo gaires, etninės kultūros plėtrą, programos įgyvendinimą švietimo įstaigose.

Gedulo ir vilties dienos išvakarėse lankėmės Lietuvos Respublikos Seime, klausėmės p. Kęstučio Stundžio pasakojimo apie Seimo darbą, apžiūrėjome 3-uosius Seimo rūmus, kur dirba komitetai.

Dalyvavome fotoparodos, kurios autorius Jonas Paršeliūnas, apie Laisvės paminklus Lietuvos miestuose atidaryme.

Nukelta į 6 p.

Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais

Smalininkai. IV d. Gyventojai ir gyvenvietės

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Ne vienoje vokiškoje publikacijoje teko aptikti tvirtinimų esą Smalininkai buvusi sena vokiška gyvenvietė, o jų vardas kilęs nuo vokiško žodžio „schmall“ (siauras). Tačiau kokio nors „siaurumo“ nežino net vietos senbuviai – ties šia vietove kaip tik plyti didelės Nemuno slėnio erdvės.

Šis vietovardis lengvai suprantamas Lietuvoje, kur dar nepamirštas šimtmečius vartotas barbarizmas „smala“ (derva, degutas). Dar XX a. pradžioje deguto varymas buvęs įprastas verslas, tam naudoti medžių kelmai ir žievės. Ta „smala“ nuo seniausių laikų buvo strateginės reikšmės gaminys, reikalingas laivininkams („smalavimas“ (dervavimas) gelbėjo laivų medieną nuo įmirkimo) ir visiems kitiems. Mat Baltijos pakraščiuose naftos nebūta, todėl nuo seno teko verstis su medžių sakais ar iš kaitintos medienos gautomis dervomis.

Deguto eksportas iš LDK į Vakarus žinotas dar Vytauto Didžiojo laikais, LDK dvaruose būta prievolininkų „degutininkų“ (degtiarniki). Toks verslas turėjo būti labai išplitęs šalia svarbesnių vandens kelių – ne vienam laiveliui prireikdavo remonto, kamšant atsiveriančius plyšius kokiomis pakulomis ar samanomis ir užpilant jas degutu.

Veikiausiai Nemuno pakrantė ties Šventosios upelio žiotimis garsėjo savo „smala“ ir jos ruošėjais – „Smalininkais“. Būtent čia, ties ilgaamžiu pasieniu, turėjo būti prekybos derva didesnis centras ir laivų dervavimo „dirbtuvės“ (tam darbui pakakdavo patogaus Nemuno paplūdimio). To verslo mastus lėmė ir šios vietovės apgyvendinimo ypatybės.

Atvykstantys į Smalininkų apylinkes iš rytų ar vakarų pusių ir šiandien atsiduria didelėje plynėje, kurią iš vienos pusės supa Jurbarko-Pašvenčių miškai, iš kitos – didžioji Viešvilės giria. „Google“ teikiamose palydovinėse fotonuotraukose gerai matoma ta didžioji ertmė tarp girių, nuo seno žymėjusi Prūsijos valstybės pasienį ir Mažosios Lietuvos paribį.

1422 m. Melno taika nustačius valstybinę sieną Šventosios upeliu, pasienio ruožą leista įsisavinti, iškertant čia plytėjusią girią. Veikiausiai tų didžiųjų kirtimų laikais čia ir suklestėjo „smalininkų“ verslas – paruošta mediena ir jos produktai Nemunu keliaudavo į Vakarus, daliai jų nusėdant ir panemunių gyvenvietėse. Taip susiklostė kelis kvadratinius kilometrus buvusių miškų užimanti ertmė, kur įsikūrė pasienio žemdirbių kaimai (Antšvenčiai, Endružiai, Vitkiemiai) ir patys Smalininkai. Ta plynė toliau plėsta ir XVIII–XIX a., kai Smalininkų ertmė susijungė su Užbalių ir Užtilčių kaimų laukais, kai daugiau dirbamos žemės gavo Endružiai, tolyn nustūmę miško ribą.

Šiandien po didžiųjų istorinių perversmų šios apylinkės vėl keičiasi – šimtmečius dirbti plotai vis labiau apauga krūmais, daug kur uoliai kertami miškai čia bando vėl užsikariauti kažkada prarastus plotus.

Tuo nuošaliu pasieniu Prūsijos valstybėje labiau susidomėta po 1709–1711 m. didžiojo maro ir bado. Tada valdovo dvaras sumanė pertvarkyti nelaimių suniokotą ir ištuštintą Mažąją Lietuvą, įvertinant ten dar likusius ūkininkus, numatant vietas naujiems kolonistams iš Vakarų. Išliko kai kurie anuometinių surašymų duomenys, tų laikų raštininkų gan iškraipytai užrašyti lietuviški asmenvardžiai ir vietovardžiai.

1736 m. šiandieninių Smalininkų rytiniame pakraštyje – Aukštogaliuose (Schmallininghcken – Augstigallen) gerais (savo ūkių neapleidusiais) ūkininkais buvo pripažinti devyni lietuvininkai: Jurgis Sprainaitis (Jurge Spreinatis), Enzys Šimnaitis (Ensies Szimnatis), Tunas Šukaitis (Tuns Schukait), Grisas Nacaitis (Griss Nazat), Abrys Pečiulaitis (Abries Pezullatis), Endrikis Žilaitis (ar Šilaitis –Endrick Szillatis), Elbys Dumikaitis (Elbies Dumikait), Jurgis Gavėnaitis (Jurge Gawehnat), kurie naudojo po 16 margų žemės. Didesnį plotą naudojo Jonas Žilaitis (Jons Szillatis), dirbęs vieną ūbą ir dar vieną margą žemės.

Tuomet Vitkiemiuose (Schmallininghcken-Wittkehmen) užfiksuota dvylika gerų

1997 m. Smalininkuose pastatytas atminimo ženklas sovietmečiu nugriautai ev. liuteronų bažnyčiai (projekto autorė architektė Marija Purvinienė)

Kapitono namas – didysis mūrinis pastatas Smalininkų pakrantėje. Per paupio namo langus buvo galima stebėti Nemunu praplaukiančius laivus ir upės pokyčius. 2003 m. gegužės mėn.

ūkininkų-lietuvininkų: Paulius Balceraitis (Paul Balzerait), Jurgis Degnaitis (?) (Jurge Dnegnatis), Docys Pečiulaitis (Dozies Pezullatis), Stepas Enzulaitis (Steps Ensullait), Šimas Kasparaitis (Szims Casperait), Enzys Macaitis (Ensies Mazatis), Jonas Stanaitis (Jons Stanaitis), Danys (?) Pečiulaitis (Dannien Pizullatis), Enzys Voverys (Ensies Wowehrus), Tunas Voverys (Tuns Wowehrus), Kristupas Kuitkus (Christoph Kuitkus). Jie visi naudoję po 14 margų žemės. Didesnį plotą (27 margus) naudojo Jonas Žilaitis (Jons Szillatis).

1736 m. dabartinių Smalininkų vakariniame gale – Endružiuose (Schmallininghcken – Endruschen) gerais ūkininkais buvo pripažinti septyni lietuvininkai: Jurgis Šukaitis (Jurge Schukait), Abrys Endraitis (Abries Endreat), Adomas Balčiūnas (Adam Balzuns), Ašmys Jurgaitis (Aschmas Jurgait), Jonas Šelmonaitis (Jons Szelmonait), Abrys Preikšas (Abries Preugschas). Visi jie naudojo po aštuoniolika margų žemės. Mažiau (tik 15 margų) dirbo Bridžas Budrus (Bridzas Budrus).

Anuometiniai sąrašai liudija, kad pasienio žemes tada dirbo lietuvininkai žemdirbiai (senųjų skalvių ar atsikėlėlių iš Didžiosios Lietuvos palikuonys), o kitataučiai užsiimdavo kita veikla.

Antai, 1708 m. Smalininkuose įkurtą „karčemą“ (smuklę) 1739 ir 1742 m. valdė žydė Pinkasienė (?) (Die Judin Pincassin), tai veiklai gavusi Kulmo privilegijas, bet neturėjusi žemės. Valdžios žmonės (dažniau vokiečiai) telkėsi pačiame pasienyje ir Kasikėnų dvare – ilgalaikiame valsčiaus centre.

Lietuviški asmenvardžiai šiose apylinkėse minėti ir vėliau. Pavyzdžiui, 1777 m. Aukštogaliuose gyvenęs ūkininkas Erdmonas Mečaitis (Erdmann Metschatis) ir Adomas Klosteris (?) (Adoms Klosterus), Vitkiemiuose – Heinrichas Pečiulaitis (Heinrich Petscholatis), Aukštogaliuose – Milkus Tenikaitis (Milckus Tennickait) ir Juozapas Šlapkovskis (ar Šlapkauskas – Joseph Schlapkowsky, veikiausiai neseniai atsikėlęs iš katalikiškos ir polonizuotos Žemaitijos). Ten dar paminėtas raitasis seniūnas Mikelis Tenikaitis (Michael Tennikait).

Vietos lietuvininkams 1736 m. Vitkiemiuose buvo pastatyta valdiška mokykla, sieta su Viešvile – anuometiniu parapijos centru.

Visos trys Smalininkų dalys – panemunę palei senąjį vieškelį nusidriekę anuomet savarankiški karališkieji ūkininkų kaimai – gyvavo ir 1785 m. Tada jie priklausė Kasikėnų dvarui, Viešvilės parapijai, Įsruties apskričiai.

Tuomet Aukštogaliai buvo išskirti kaip pasienio su Lenkija (Abiejų Tautų Respublika) gyvenvietė prie Nemuno ir Šventosios upių santakos, kur veikė vandens kelių muitinės valdyba ir girininkija. Girininkijos taip pat buvo ir Vitkiemiuose bei Endružiuose.

XIX a. pradžioje dar viena atskira gyvenviete laikyta Smalininkų pasienio prekyvietė – miestelio užuomazga (Schmalleningken – Marktflecken), kurioje buvo 9 sodybos su 99 gyventojais. Kitos trys Smalininkų dalys anuomet vadintos laukininkų – žemdirbių kaimais ir priklausė Šereiklaukio domenui, Viešvilės parapijai ir naujai įkurtai Ragainės apskričiai.

Tada Aukštogaliuose buvo 17 sodybų su 90 gyventojų, Vitkiemiuose – 15 su 89, Endružiuose – 9 su 60. Visose Smalininkų gyvenvietėse tuomet gyveno 338 žmonės, ten stovėjo 50 sodybų. Didžioji jų dalis telkėsi pasienyje (ties prekyviete ir Aukštogaliuose), kur buvo 26 sodybos su 189 gyventojais (ten būta ir samdinių, ir pasienio tarnautojų).

Įdomu, kad toks svarbus pasienis mažiau rūpėjo Abiejų Tautų Respublikai (nuo 1795 m. ir ją okupavusiai carinei Rusijai). Toje sienos pusėje nesiklostė kokios reikšmingesnės gyvenvietės, ten nebūta žymesnių aptarnavimo įstaigų (išskyrus „karčemas“ (smukles)). Didžiosios Lietuvos pusėje tebuvo gan eilinis Pašvenčių kaimas ir Pašvenčių dvaro sodyba. Visokia prekyba ir kitkas telkėsi tik Jurbarke, gerokai nutolusiame nuo anuometinės valstybinės sienos. Visa tai atspindi Didžiosios ir Mažosios Lietuvų tradicinės gyvensenos skirtingumus, nevienodas galimybes verslams ir kt.

Beje, carinės Rusijos įsitvirtinimas anapus sienos pakeitė ir Smalininkų apylinkių gyvenimą.

Jei iki 1795 m. pas kaimynus (į Didžiąją Lietuvą) iš Smalininkų vedė net keli maži keliukai ir senasis pašto kelias, tai vėliau Rusijos administracija ėmėsi kurti savą „geležinę uždangą“ ar „Berlyno sieną“. Vaikščiojimas per sieną buvo apribotas, atėjo leidimų ir pasienio mokesčių era. Vis griežčiau saugomame pasienio ruože keliautojams ir prekybininkams buvo palikta vienintelė spraga – oficialioji pasienio užkarda prie pagrindinio kelio ir tilto per Šventosios upelį.

Tai gal net palengvino Smalininkų muitininkų gyvenimą ir padidino tenykščių prekeivių pelnus – visiems tekdavo vykti per Smalininkus (ar kokią gūdžią naktį per krūmynus ir pelkes kirsti „žaliąją liniją“ su kontrabandos nešuliu). Tai padėjo augti pavieškelės gyvenvietėms – jų jau nebegalėjo nukonkuruoti kokios kitos sodybos prie tuomet užtvertų pasienio keliukų. Tai dar pabrėžė skirtumą tarp gana tankiai apgyvendintos Smalininkų plynės ir didžiosios Jūravos karališkosios girios (Koenigliche Jurasche Forst), besidriekusios nuo Antšvenčių rytuose iki Žukų, Mociškių ir Jūros upės vakaruose. Dar tektų prisiminti kitame Nemuno krante plytėjusią didžiulę Trapėnų girią, Tauragės link besidriekusią Karšuvos girią, Jurbarko miškus, iš visų pusių juosiusius Smalininkų „oazę“. Tokia padėtis dar pabrėžė ilgaamžį Smalininkų išskirtinumą, tos vietovės savitumą.

Praūžus napoleonmečiui ir pokarinei suirutei, Smalininkų apylinkės pradėjo sparčiai plėtotis.

XIX a. viduryje Smalininkų reikšmę pabrėžė jiems suteiktas naujos parapijos centro statusas. Tai parapijai buvo priskirta vienuolika įvairaus dydžio gyvenviečių abipus Nemuno, tad pasienio prekyvietė galop tapo ir apylinkių administraciniu centru.

Tuomet Smalininkų bažnytėlei buvo priskirti Antšvenčiai, trys miškininkų sodybos (Antšvenčiai, Vilkų Kampas ir Žaliakiemis), Kasikėnų dvaras ir kitame Nemuno krante stovėję Šilėnai, Senieji Lubėnai ir Dirveliai (nuošalus pasienio kaimas). Tada upė nebuvusi kokia žymesnė vandens kliūtis šeimų kelionei į šventadienio pamaldas, o patogus vandens kelias. Pakrantėse buvo daugybė valtelių, persikėlimas per Nemuną buvo pats paprasčiausias dalykas. Po baudžiavos panaikinimo (Prūsijoje tai įvyko dar 1807 m.) krašte susiklosčius žemės rinkai, ne vienas ūkininkas ar verslininkas įsigydavo kokį sklypelį pievų ir kitame Nemuno krante. Dar būta giminysčių, paveldėjimų ir kitko, glaudžiai susiejusių abu didelės upės krantus.

Ties Smalininkais nuo seno užsiimta ir perkėlos verslu – per Nemuną plukdyti vežimai su šienu, keliautojų karietos ir kitkas. Tad visokiausi laivai ir valtys anuomet upę raižė skersai ir išilgai, gal kartais sukeldami ir avarines situacijas. Tokį bruzdesį nutraukdavo tik vėlyvą rudenį užšąlanti upė.

Gyvenimas toliau vyko ir paupiuose. XIX a. viduryje Smalininkų prekyvietėje jau gyveno 668 žmonės (per pusę amžiaus jų pagausėjo net septynis kartus). Ten susibūrusieji nepamiršo ir tradicinio žemės ūkio, valdydami 1615 margų ir 85 rykštes (per 400 hektarų) žemės. Miestelyje laikyti 74 arkliai, 97 galvijai, 136 avys, 124 kiaulės ir vienintelė ožka (gal ji priklausė kokiam neturtėliui).

Tuometinę gyvenseną prekybininkų ir amatininkų gyvenvietėje vaizdžiai apibūdina anuometiniai mokesčiai. Už visą valdų plotą tuomet reikėjo mokėti tik 7 talerius ir 15 sidabrinių grašių žemės mokesčio, o amatų mokesčio mokėta net 294 taleriai – amatininkų sukurta produkcija tada vertinta net 40 kartų brangiau už ūkininkavimo pagrindą – žemę. Smalininkų prekyvietė (miestelis) anuomet mokėjo ir didelį pajamų mokestį – 105 talerius (tokio mokesčio neskirdavo apylinkių žemdirbiams, jį mokėdavo tik krautuvininkai, „karčemininkai“ (smuklininkai) ir kiti verslininkai).

Dar būta visokių rinkliavų. Apskrities reikalams tekdavo surinkti 107 talerius, 4 sidabrinius grašius ir 3 pfenigius, o pačios bendruomenės poreikiams – 145 talerius ir 15 sidabrinių grašių. Dar reikėjo išlaikyti

Nukelta į 7 p.

Lietuvos istorija

Lietuviškų pavardžių slavinimas XVIII amžiuje Vidurio Lietuvos krašte

Algirdas GRĖBLIŪNAS, Jonava

Tęsinys. Pradžia Nr. 9

Antai, Šiluvos altaristas Georgius Starkiewicz 1778 07 14 krikštijant jų sūnų Antaną jų pavardę yra pakeitęs į PELECKI; vikaras Victorinus Buywid 1782 01 03 krikštijant jų sūnų Karolį išvertęs į PALECKI vikaras Joannes Zelwowicz 1783 10 04 krikštijant jų sūnų Pranciškų pakeitęs tėvo pavardę į Pelecki; o, Ignatij Skowzgird 1787 12 13 į PILECKI, krikštijant jų dukrą Barborą. Tačiau bažnyčios tarnas Michaelis Beniszewicz 1795 09 10 jų sūnaus Mykolo krikšto dokumentų įraše Pelenis pavardę suklastojęs net į PEHECKI. Taigi nors šių vaikų tėvai yra tie patys ir jie visi yra vienos šeimos ir iš to paties Biliškių kaimo, bet dėl Kelmės parapijos dvasininkų daugumos brolių pavardės gimimo metrikų knygoje yra skirtingos ir daugelis jų lyg tai būtų ne vienos šeimos vaikai, ne broliai ir net ne giminės.

Toliau kitos Pelenis pavardės gimimo metrikų lotyniškų krikšto įrašų išrašai:

1. Anno 1766 Die 3 augusti Ego Jacobus *Lapinski* Com. Kielm Baptisavi Infantem nne *Laurentium* Legitimon Congig Patris *Ladislai Pelenius* Matris *Judithae Waydylayte* de *Ponendre* (Kielmy Chrztu z 1760-1781, 46 lap., 48 vaizdas);

2. Anno 1773 de 10 Mar (t.y. III.10) Ego Jacobus *Lapinski* Baptisavi Filium *Josephum* Legitimon Conjug: Patris *Vladislaj Pelenius* Matr. *Judithae Woydylowna* de *Ponendre* (ten pat, 102 lap., 104 vaiz.) ;

3. Anno 1777. 5. Januarij Ego Franciscus *Bohdanowicz* Com Kielm baptisavi Filiam nne *Magdalenam* <..> Patris *Vladislaj Pelenis* Matris *Judithae Weydylowna* de villa *Ponendre* (ten pat, 129 lap., 131 vaiz.);

4. 1778. De 4 me. 8br (t.y. X.4) Ego Chrysostomus *Baranowski* Par Kielm Baptizavi Jnfantem nne *Michaelem* <..> ex Legitimi Parentibus *Ladislao Pelenis* et *Juditha* de domo *Woydylowska* de villa *Ponendre* (ten pat, 147 lap., 149 vaiz.);

5. 1780 De 26 Augusti: Ego Victorinus *Buywid* Comm: Kielm baptisavi Jnfantem nne *Bartholomaeum* <..> Patris *Bladislai Pelenis* Matris *Judithae Waydelawskayty* de *Panędrie* (ten pat, 173 lap.,175 vaiz.);

6. 1783. De 2 me. Januar Ego *Chrysostomus* Par. K. baptisavi Jnfantem nne *Gabrielem* <..> Parentibus *Ladislao Pelenis* et *Judithae* de domo *Woydylowna* Par Kielm de *Panendre* (Kielmy Chrztu z 1781-1800, 14 lap., 17 v.);

7. 1785 Die 14 Mar (t.y. III.14). Ego Joannes *Zelwowicz* Com: Kielm. Bvi. Jnfan Gemelos (dvyniai) <..> Nome uni impositum est *Stanislaus*, Alteri *Martiana* Leg. Con. Patr. *Bladislai* ***Pelecki*** Matr. *Judithae Woydylowska* <..> omnes de *Ponędre* (ten pat, 37 lap.,39 vaiz.). Manau, kad dar ir 1787 Die 12. Augusti (t.y.VIII. 12) Ego Joan. *Zelwowicz* Vicar Kielmen. Bvi Jnfan. Nne *Franciscum* die 10 praesen. Natum Leg. Con. Patr. *Vladislai Pelenius* matr. *Judith. Litwinowna* <..> ones de *Ponędre* Paroch. Kielm. (ten pat, 58 lap., 60 vaiz.).

Tai Kelmės parapijos Panendrė (Ponędre; dabar Palendriai šalia Kelmės) kaimo gyventojų Vlado (Bladislai) PELENIS ir Juditos Vaidilaitės (Waydylayte) vaikų krikšto įrašai. Šie įrašai rodo ir jo žmonos pavardės slavinimo faktą. Antai, tik Victorinas *Buywidas* 1780 08 26 *jų sūnaus* Baltramiejaus krikšto įraše nurodęs tėvų tikrąsias lietuviškas pavardes - Bladislai Pelenis ir Judita Vaidilauskaitė (Waydelawskayty) iš Panendrės. Dar PELENIS pavardę yra irgi užrašę: Franciscus Bohdanowicz 1777 01 05 dukters Magdalenos ir Chrysostomus Baranowski jų sūnų Miko (Michaelem) bei Gabrieliaus 1778 10 04 ir 1783 01 02 krikšto įrašuose. Tačiau Jacobus Lapinskis 1766 08 03 jų sūnaus Laurentijaus krikšto įraše yra nurodęs jų tėvus Ladislai Pelenius ir Judita Vaidilaitė. Bet Joannes Zelwowiczius 1785 03 14 jų dvynių Stanislaus ir Martiana krikšto įraše tėvų pavardes suslavinęs: tėvo PELENIS į PELECKI, o motinos Juditos Vaidilaitės į Woydylowna pavardę ir jų mama lietuvė jau tapo lenke. Ir nors čia yra vienos šeimos vaikai, bet jų brolių Laurentijaus ir Juozapo pavardės yra ne Pelenis, bet Pelenius, o jų brolio Stanislovo ir sesers Martiana pavardė yra jau suslavinta į P e l e c k i. Taigi dėl bažnyčios tarnų gimimo metrikų knygų krikšto įrašuose šios šeimos dalis vaikų tapo jau nebegiminėmis.

Toliau Pakalnės kaimo Pelenio pavardės slavinimo eigą atspindintys istoriniai dokumentai. Tai Kelmės RKB 1760–1781 m. ir 1781–1800 m. gimimo metrikų knygų krikšto įrašų išrašai:

1. Anno 1771 de 5 10bris (t.y. XII.5) Ego Jacobus *Lapinski* Com: Kielm. Baptisavi Filium *Nicolaum* Leg: Conjugij: Patris *Pauli Pelenius* Matr. *Faustinae Etmanciowna* de Peluszkaycie (91 lap., 94 vaizd.);

2. Anno 1775. 13. 7bris (t.y. IX.13) Ego Franciscus *Bohdanowi* Com. Kielm. baptisavi Filiam nne. *Catharinam* Legitimi Conjugij Patris *Pauli P e l e me s* Matris *Faustinae Eytmantowna* de villa *Pakalniski* LL. Michaeel P e le m i s (ten pat, 120 lap., 122 vaizd.);

3. 1782. de. 5 Me. Martij (t.y.III.5) Ego Victorinus *Buywid* Comno: Ecclae. Kielm. baptisavi Infantem nne. *Casimirum* natum eodem die Filium Legitimi Conjugij. Patris *Pauli Pelenis,* Matris *Faustinae* de Domo *Eytmontowna* de *Pakalniszki* (ten pat, 4 lap., 6 vaiz.);

4. 1784 Die 2 ta Aug. (t.y. VIII.2) Ego Joannes *Stgrpeyko* Ord. Praedictor ex Comisior. JAR. Dni Parochi Kielm. Bvi Jnfan. Nne. *Annam* Legil. Con. Patris *Pauli Pelecki* et matr. *Faustinae Eytmontowna* de *Pakalniszki* (ten pat, 32 lap., 34 vaiz.).

Čia Kelmės parapijos Pakalnės (Pakalniszki) kaimo, šalia Kelmės, gyventojo Pauliaus PELENIS ir Faustinos Eitmontaitės (Eytmontowna) šeimos vaikų krikšto įrašai. Antai, tik Victorinus Buywid 1782 03 05 jų sūnaus Kazimiero (Casimirum) krikšto įraše yra nurodęs tikrą jo tėvo pavardę Paulis PELENIS. O Franciscus Bohdanowį 1775 09 13 jau jų dukters Katarinos krikšto įraše Pelenis pavardę suslavinęs į P e l e m e s. O Joannes Stgrpeyko 1784 08 02 d. dukters Anos krikšto įraše tėvo pavardę PELENIS į PELECKI. Taigi nors čia yra vienos šeimos vaikai, bet visų jų pavardės yra skirtingos, lyg jie ir nebebūtų giminės, bet juk tai broliai ir seserys, bet bažnyčios tarnų veika jie tampa svetimais, skirtingomis pavardėmis. Šie krikšto metrikų įrašai rodo, kad naujagimio pavardės tikrumas priklausė ne nuo jų tėvų, bet nuo raštininkų, dvasininkų noro. Tą pačią pavardę kiekvienas raštininkas-dvasininkas yra savaip užrašęs.

Kelmės RKB XVIII amžiaus gimimo metrikų krikšto įrašai rodo, kad PELENIS pavardė buvo paplitusi ir kitose parapijos vietovėse. Antai, Kelmės parapijos gimimo metrikų knygoje yra užrašytas krikštas: 1774 09 13 Gabrielis Pelenis iš Palėpšai (Polepsze) sūnaus Petrum (114 lap.,116 vaiz.) ir 1778 08 07 šio kaimo Stanislo Pelenis sūnaus Laurentius (146 lap., 147 vaizd.); Dar Joannis Pelenis iš Grimzeliai (Grymszele) sūnaus Stanislaum 1792 01 22 (92 lap., 94 vaizd.) ir Antoni Pelenis, dukters Barbara 1762 03 23 iš Buria (Bure) kaimo krikšto įrašai (11 lap., 13 vaizd.) ir kt.

Aiškumui pateikiu dar ir PELENIS pavardės slavinimo eigos sąvadą Kelmės RKB parapijoje XVIII amžiuje.

PELENIS pavardės iš Biliškių (Biliszki-Byliszki) kaimo slavinimo eigos Kelmės RKB parapijoje sąvadas XVIII a.

Michaelis PELENIS 1770 05 03* (užrašė Michael Macykiewicz Rector Eccle; Kielmen, 78 vaizd., 76 lap.)

!

Michaelis PELENIS 1775 02 02* (Franciscus Bohdanowicz Com; Kielm;119 vaizd., 117 lap.)

!

Michaelis *PELECKI* 1778 06 14* (Georgius Starkiewicz Altar. Szydlowien; 145 vaizd., 144 lap.)

!

Michaelis ***PALECKI*** 1782 01 03* (Victorinus Buywid Vicar. Eccleae Kielm; 4 vaizd., 2 lap.)

!

Michaelis PELECKI 1783 10 04* (Joanes Zelwowicz Vica Ecclesiae; Kielmen; 26 vaizd., 24 lap.)

!

Michael **PALECKI** 1784 08 02* (Joanes Styrpeyko Ord. Praedicator; 34 vaizd., 32 lap.)

!

Michaelis *PILECKI* 1787 12 13* (Ign. Skowzgird Com; Kielm; 63 vaizd., 61 lap.)

!

Michaelis PELECKI 1792 07 16* (Ignatig Onuphrig Lawcewicz Com; Kielm; 131 vaizd., 129 lap.)

!

Michaelis *PEHECKI* 1795 09 10* (užrašė Michael Beniuszewicz Com; Kielm; 174 vaizd., 172 lap.)

PELENIS pavardės iš Panendrės (Panendre-Panędre) kaimo slavinimo eigos Kielmės RKB parapijoje sąvadas XVIII a.

Ladislai PELENIS 1775 03 09* (užrašė Franciscus Bohdanowicz Com; Kielm;119 vaizd., 118 lap.)

!

Vladislai PELENIS 1777 01 05* (Franciscus Bohdanowicz Com; Kielm;131 vaizd., 129 lap.)

!

Ladislai PELENIS 1778 10 04* (Chrysostomus Baranowski Par.; Kielm; 149 vaizd.,147 lap.)

!

Bladislai PELENIS 1780 08 26* (Victorinus Buywid Com. Kielm; 175 vaizd.,173 lap.)

!

Ladislai PELENIS 1783 01 02* (Chrysostomus Baranowski Par.; Kielm; 17 vaizd.,14 lap.)

!

Bladislai *PELECKI* 1785 04 14* (Joannes Zelwowicz Com; Kielm; 39 vaizd.,37 lap.)

!

Vladislaus PELECKI 1786 05 31* (Joannes Zelwowicz Com; Kielm; 50 vaizd.,48 lap.)

!

Vladislai PELENIUS 1787 08 12* (Joannes Zelwowicz Vicar. Kielm; 60 vaizd.,58 lap.)

!

Vladislai PELECKI 1795 10 15* (užrašė andreas milgowd Vicar. Kielm;176 vaizd.,174 lap.)

PELENIS pavardės iš Kušleikių (Kuszleyki) kaimo slavinimo eigos Kielmės RKB parapijoje sąvadas XVIII a.

Mathia PELENIS 1777 01 04* (Franciscus Bohdanowicz Com; Kielm;131 vaizd., 129 lap.)

!

Mathia PELANIS 1778 02 22* (Franciscus Bohdanowicz Com; Kielm ; 142 vaizd., 140 lap.)

!

Mathia PELENIS 1780 04 27* (Victorinus Buywid Com. Kielm; 169 vaizd., 168 lap.)

!

Mathia PELENIS 1782 04 01* (Hiipolitus Bernowicz Ord SC Francisci Kapel.; 8 vaizd., 5 lap.)

!

Mathia PELENIUS 1784 06 19* (Fr. Caszius Dargerlowicz Ord. Minor. Cartus. Citovian.; 33 vaizd., 30 lap.)

!

Mathia PELECKI 1786 04 08* (Joannes Zelwowicz Comen. Kielmen; 50 vaizd., 47 lap.)

Pastaba: * vaikų krikšto įrašymo metai, užrašyti dvasininkų gimimo metrikų knygose.

Be to, skaitytojui dar noriu ir pateikti Kelmės parapijos istorinius dokumentus, rodančius šlėktos išperėjimą Rykantų kaime, tai „prastos“ kilmės naujagimio - vaiko Pelecki (*Pelenis) pavertimą nobili „aukštos“ (šlėktos) kilmės nariu Palecki. Be to, žemiau pateikti įrašai parodo, kaip dvasininkai savavališkai keitę motinų pavardes, o kartu ir jų tautybę. Čia matome, kaip gimimo metrikuose bažnyčios tarnai tikrąją jų mamos Mielinaitės (Mielinowna) pavardę išvertę net į Malinowska. Bet tegul kalba istoriniai dokumentai, Kelmės RKB 1781-1800 m. gimimo metrikų knygos krikšto įrašų išrašai:

1. Ano 1795. Die 17 Januarij Ego andreas m*ilgowd* Vicar Kielmen Bavi. infantem hori natum nomine *Ursulam* LL.CC. Patris *Josephi* ***Pelecki*** de *Rykonty* matris vero *Catharinae mielinowna* (ten pat, 162 lap., 165 vaizdas).

2. Anno Dni 1796 de 7 xbris (t. y. XII.7) Ego Jacobus *Dyglewicz* Comen Kielmen Baptisavi infantem hori natum *nicolaum* LL.CC. Patris *GD. Josepki* ***Palecki*** matris *GD. Chatarinae maloniowna* de villa *Rykonty* (ten pat, 191 lap., 194 vaiz.).

3. 1798; Die 4-a novembris (t. y. XI.4) Ego Dominikus *Waszkiewicz* Com. Kielm. baptisavi infantem nominibus *mariannam Elisabetham* ex Legil Conju Patre *GD. Josepho* ***Peluki*** et matre *GD. Catharina_malinowska* de Villa *Rykonty* (ten pat, 229 lap., 231vaiz.).

Tai vienos šeimos vaikų: Uršulės, Miko ir Marijonos-Elžbietos, iš Rikantų (Rykonty) kaimo krikšto lotyniškų įrašų išrašai. Šie įrašai rodo, kaip bažnyčios tarnai klastojo ne tik tėvo kilmę ir pavardę, bet ir jų mamos pavardę bei jos tautybę. Antai, vikaras Andrius Milgaudas (Milgowd) 1795 01 17 Uršulės tėvais įrašęs - Josephi Pelecki (*Pelenis) ir Catarina Mielinowna (plg.Mielinis pvd.). Jacobus Dyglewicz jos brolio Miko (Nicola) tėvais yra jau užrašęs – GD. Josepki Palecki ir GD. Chatarina Maloniowna (plg. Malonis, Malonius), išversdamas jų pavardes ir suteikdamas joms aukštesnę kilmę, užrašydamas jas su nobili ženklu (GD). Bet jų jauniausios sesers Marijonos-Elžbietos tėvų vardus Kielmės bažnyčios tarnas Dominikas Waszkiewicz gimimo metrikų knygoje 1798 11 04 pakečia net į GD. Josepho Peluki ir GD. Catharina Malinowska (deja, kai kurie asmenvardžiai rašomi ir iš mažosios raidės). Taigi nors čia yra vienos šeimos vaikų krikšto įrašai, jų tėvai yra tie patys ir visi jie yra iš to paties Rykantų kaimo, bet jų kilmė ir pavardės dėl Kelmės parapijos dvasininkų tapo skirtingomis, lyg tai ir nebebūtų giminės. Šie gimimo metrikų knygų įrašai tik patvirtina, kad dvasininkai pavardes sąmoningai, savavališkai keitę. O kad Rykantų kaime Catarinos Mielinownos tikroji pavardė yra Mielinaitė ir tikrai ten gyveno Mielinis, rodo šis Kelmės parapijos krikšto įrašo išrašas:

1781. De. 28. Aprilis Ego Victorinus *Buywid* Vicar Ecclae Kielm baptisavi Infantem nne. *Mariannam* natam de.26. Praesentes Filiam Legitimi Conjungij Patris *Nicolai antonowicz* Matris *Martha* de Domo *Mielinowna* de *Rykonty* Par Kielm: L:L: *Simon Mielinis* (185 lap., 187 vaizd.).

Šis įrašas rodo, kad Rikantų kaimo gyventojų Mykolo Antanavičiaus ir Mortos Mielinaitės (Mielinowna) dukters krikštatėvis yra Simonas Mielinis. Taigi S. Mielinis gali būti brolis M. Mielinownos ir jos tikroji pavardė tokia pati, kaip ir brolio, Mielinaitė. Juk ir dabar krikštatėviais dažniausiai būna artimieji arba giminės. Šis įrašas tik patvirtina, kad aukščiau pateikto krikšto įrašo Juozo Peleckio (*Josephi* ***Pelecki*** de *Rykonty* matris vero *Catharinae mielinowna, GD. Josepki* ***Palecki*** bei *GD Josepho* ***Peluki)*** iš Rykantų kaimo žmonos tikroji pavardė Mielinaitė išversta į Malinowska. Tai lietuviška pavardė. Plg., pvz. „Lietuvių pavardžių žodyne“ rašoma MIELINIS Jnš, Nmk 3, Skdv 4, Vdk (9). Kilmė nevisiškai aiški. MIELENIS Pp 4, Vg 2 (6) Galbūt iš liet. *mielas* „mylimas, brangus“ (LKŽ VIII 143) (t. L-Ž, p. 222). Šių pavardžių XX a. ketvirtajame dešimtmetyje buvo išlikusios atitinkamai tik 9 ir 6 šeimos. Taigi po 150 metų MIELINIS ir MIELENIS pavardės tapo jau retenybe, dauguma jų buvo suslavintos, paverstos Malinovski.

Tęsinys kitame numeryje

Vilniečių ainių klubo veikla

Apie Vilniečių ainių klubo veiklą 2011–2012 m.

Kazys Kęstutis ŠIMAS, Vilniečių ainių klubo pirmininkas

Prabėgo devyneri mūsų klubo veiklos metai. Šis šio šimtmečio ir amžiaus susitikimas – dešimtasis. Nedidelis, bet gražus jubiliejus. Šiandien mes vėl čia, susirinkę Valakupiuose, į praėjusio amžiaus pirmojo Vilniaus miesto burmistro, lietuvio Konstantino Stašio vasaros rezidenciją, tyliai ošiančių pušų paunksmėje, lietučiui karts nuo karto palyjant.

Ką nuveikė Vilniečių ainių klubas per pastaruosius devynis savo egzistavimo metus po paskutinio ataskaitinio-rinkiminio susirinkimo, įvykusio 2011 m. birželio 4 d.? Pasistengsiu tai aptarti glaustai ir greitai.

Tradiciškai rugsėjo 10 dieną apdovanojome VIII tarptautiniame Vilniaus maratone geriausią rezultatą pasiekusią vilnietę bėgikę Ievą Lobaciūtę, maratone užėmusią 3 vietą, mūsų klubo įsteigtu vardiniu Jadvygos Kazlauskaitės prizu.

Noriu pasidžiaugti, kad mūsų klubas gražiai pristatytas žurnalistės Birutės Liauškienės žurnalo ,,40+" praėjusių metų 5-6 numeryje. Straipsnis papuoštas kaip tik čia prieš dvejus metus pas Dainorą vykusios sueigos nuotraukomis.

Spalį pažymėjome Vilniaus arkivyskupo Julijono Steponavičiaus 100-ąsias gimimo metines šv.Mikalojaus bažnyčioje kartu su parapijos bendruomene.

Ypač gausus renginių buvo lapkritis:

- Vilniaus rotušėje surengtas mūsų klubo iniciatyva ansamblio ,,Lietuva" koncertas, skirtas 100-osioms Vilniaus krašto lietuvio, šio ansamblio ilgamečio chormeisterio ir dirigento Eduardo Pilypaičio gimimo metinėms;

- Rašytojų klube paminėtos praėjusio amžiaus prieškario Vilniaus lietuvės poetės, Punsko pedagogės ir visuomenės veikėjos Vlados Rudokaitės-Pajaujienės 100-osios gimimo metinės;

- Sveikintas Vilniaus anykštėnų sambūris su 10 metų veiklos jubiliejumi;

- Sveikinta Gervėčių krašto Rimdžiūnų lietuvių vidurinė mokykla 15-tų gyvavimo metų proga.

Klubo valdyba raštiškai kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybę, Kultūros paveldo departamento Vilniaus teritorinį padalinį dėl skvero prie šv. Kotrynos bažnyčios bei benediktinių vienuolyno – architektūrinio paminklo – niokojimo. Gavome ir atsakymą. Pasirodo, departamento vadovybė sudarė komisiją, kuri nustatė padarytos žalo dydį. Tuo pagrindu teikiamas ieškinys teismui dėl UAB ,,Salanda" padarytų nuostolių atlyginimo.

Manau, kad daugeliui yra žinoma, jog mūsų klubas yra apdovanojimo ženklo – medalio ,,Už nuopelnus Vilniui ir Tėvynei" – steigėjas. Per ataskaitinį laikotarpį klubo valdybos teikimu apdovanojimui buvo pristatytas skulptorius Antanas Kmieliauskas bei du mūsų klubo nariai: Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Antanas Vengris.

Kartu su Vilniaus rotuše siūlėm apdovanoti Vilniaus savivaldybės Barboros Radvilaitės medaliu Birutę Verkelytę-Fedaravičienę, tačiau mūsų pasiūlymas nebuvo patenkintas.

Norėčiau atkreipti dėmesį ir taip pat pakviesti visus čia esančius aktyviau domėtis klubo internetine svetaine. Klubo valdyba nuosekliai joje visus informuoja apie esamus ir būsimus renginius. Stebėkite ją! Jei turit pastabų ir pasiūlymų dėl svetainės darbo, tai prašau juos išsakyti svetainės tvarkytojui Edvinui Palevičiui.

2012 m. prasidėjo tradiciniu klubo vakaru sausio 6 d. Vilniaus rotušėje. Salė buvo pilnutėlė. Malonu, kad mūsų renginiai yra populiarūs. Nestigo ir svečių, tai: mūsų klubo ir Seimo narys Mantas Adomėnas, tarptautinio Gervėčių klubo pirmininkas Alfonsas Augulis, Lietuvių švietimo draugijos ,,Rytas" pirmininkas Algimantas Masaitis, M. K. Čiurlionio namų direktorius Stasys Urbonas, Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorė Danutė Puchovičienė, jos pavaduotoja Irena Raščiuvienė.

Vakaro pradžioje trumpai visus pasveikinau su naujai atėjusiais metais, apžvelgiau, ką klubas nuveikė per antrą praėjusių metų pusmetį, kuo jis ,,kvėpuoja".

Vakarą vedęs rotušės ceremonmeisteris Saulius Pilinkus perskaitė nuoširdžius Birutės Verkelytės-Fedaravičienės sveikinimus, atsiųstus iš Kauno. Po to sekė Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos choro koncertas (vadovė S. Skorupskienė, koncertmeisterė S. Skučienė). Gražiai ir nuoširdžiai skambėjo gimnazistų atliekamos dainos apie Vilnių. Ypač gausių plojimų susilaukė vien choro vaikinų sudainuotos dainos. Ne vienas klausęs jų nubraukė ir ašarą. Ilgai nenorėjo salėje esantys klausytojai leisti chorui nulipti nuo scenos. Ne vienas prisiminė savo jaunas dienas, praleistas šioje Vilniaus gimnazijoje. Manau, kad prasminga toliau organizuoti bendrus renginius su gimnazijos moksleiviais.

Antroje vakaro dalyje buvo pristatytas naujai kuriamas Juozo Valiušaičio fotofilmas ,,Lietuviškos raidės kaina Vilniaus krašte". Kaip teisingai jį vertindama sakė Gražina Mareckaitė, prie jo teks dar padirbėti, kad būtų atskleista lietuviškų mokyklų realybė lenkų okupacijos metais Vilniaus krašte. Be šio filmo, J. Valiušaitis parodė anksčiau savo sukurtą fotofilmą apie M. K. Čiurlionį ,,Miesto elegijos". Po to grojant muzikai pasivaišinta prie kavos puodelio ir vyno taurės.

Šių metų pabaiga, kitų pradžia pažymėta Vilnijos lietuvių švietimo draugijos ,,Rytas" šimtmečio jubiliejumi. Pati draugija buvo įregistruota 1912 m. lapkričio 29 d. Petrapilyje. Pirmasis draugijos narių susirinkimas įvyko Vilniuje 1913 m. sausio 31 d. Tad Amerikos lietuvių istorikai laiko draugijos įsteigimo datą 1912 m. lapkričio 29 d., o istorikai Lietuvoje – 1913 m. sausio 31 d. Mūsų klubo valdybos iniciatyva organizavau dar praėjusių metų rugsėjo mėnesį pasitarimą Rotušėje dėl pasirengimo šiai šventei. Jame dalyvavo švietimo draugijos ,,Rytas" pirmininkas Algimantas Masaitis, aš (Kęstutis Šimas – red. past.) su Birute Čibiraite-Biekšiene, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas. Aptarėm pasirengimo pažymėti draugijos šimtmetį planą. Su Birute pasiūlėm išleisti albumą apie lietuvių praėjusio amžiaus mokyklas, mokytojus. Žadėjom, kad mūsų klubas prie visko prisidės darbais, taip pat savo lėšomis išleisim fotofilmą. Kvietėm ieškoti lėšų kino filmui sukurti, mokslinei konferencijai organizuoti, paminklinėms lentoms prie pastatų, kuriuose veikė ,,Ryto" draugijos būstinė, kur įvyko pirmas steigiamasis susirinkimas, taip pat kur gyveno ilgametis jos pirmininkas kun. prof. Petras Kraujalis, beje, kuriam šiemet nuo gimimo sukaks 130 metų, pakabinti. Buvo sutarta daryti kitą pasitarimą po mėnesio, tačiau jis buvo vis atidėliojimas. Suprasdamas, kad laikas eina, o rezultatų nematyti, vėl ėmiausi iniciatyvos: mielai tarpininkaujant M. Adomėnui, su A. Masaičiu sausio pradžioje apsilankėme pas Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininką Valentiną Stundį. Jis pritarė mūsų išreikštiems norams ir pažadėjo bandyti juos įgyvendinti, kreipiantis į Švietimo ir mokslo ministeriją. Galiausiai gavom raštišką pažadą, kad ministerija suras lėšų mokslinei konferencijai bei pranešimų išleidimui atskiru leidiniu. Tad noriu visus pakviesti dalyvauti šioje konferencijoje. Norinčius joje skaityti pranešimus prašom apie tai informuoti mane ar Jūratę Burokaitę.

Po B. Čibiraitės-Biekšienės ir G. Mareckaitės apsilankymo pas Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorę Birutę Kulnytę vėl maloni žinia: muziejus savo lėšomis išleis albumą, organizuos parodą, skirtą draugijos jubiliejui.

Aišku, kino filmui lėšų, turbūt, negausime, tačiau paminklines lentas žada savo lėšomis pakabinti ,,Ryto" draugija.

Kaip ten bebūtų, šių metų klubo vienas iš pagrindinių uždavinių – lietuvių švietimo draugijos ,,Rytas" jubiliejus.

Vilniečių ainių klubo nariai per kasmetinį klubo narių susirinkimą Dainoros Juchnevičiūtės-Vaivadienės namuose Valakampiuose

Malonu buvo dalyvauti M. J. Šlapelių namuose sausio 14 d. Vidos Poškatės-Domarkienės organizuotame dantų gydytojos Stefanijos Poškienės, pas kurią gydėsi ne vienas mūsų klubo narys, gimimo šimtmečio paminėjime.

Dar prieš pusantrų metų valdybos narės B. Čibiraitės-Biekšienės iniciatyva kreipėmės į Kultūros paveldo departamentą prie Kultūros ministerijos dėl nemažai žinomų vilniečių kapų įrašymo įvairiose Vilniaus kapinėse į Kultūros vertybių registrą. Šiuo metu rengiamas Rasų kapinių kapų registras, į kurį turėtų būti įtrauktos ir mūsų teikiamos kapavietės.

Kovo viduryje kreipėmės į Kultūros paveldo departamento Vilniaus teritorinio padalinio vedėją Vitą Karčiauską, siūlydami sklypą šv. Mikalojaus ir Ašmenos gatvių kampe (šalia šv. Mikalojaus bažnyčios) skirti senųjų vilniečių atminimo įamžinimui ir Vilniaus senamiesčio – urbanistikos paminklo paveldotvarkos projekte šiam sklypui nustatyti žaliojo ploto rėžimą. Šiuo metu turime vedėjo pažadą tam pritarti.

Pagyvėjo mūsų klubo narių bendradarbiavimas su šv. Mikalojaus klebonu Medardu Čeponiu.

Kovo 22 d. šioje bažnyčioje gerbiamas kunigas aukojo šv. Mišias Vilniaus miesto savivaldos 625 metų jubiliejui. Jose dalyvavo nemažai mūsiškių, senųjų vilniečių, gražus būrys moksleivių iš Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos su direktore D. Puchovičiene. Dainavo Vilnius įgulos ramovės vyrų choras ,,Aidas" (vadovas prof. Tadas Šumskas).

Šv. Mišios laikytos Rotušės bei Vilniečių ainių klubo iniciatyva. Gaila, bet atsainiai į tai pažiūrėjo Vilniaus miesto savivaldybės vadai. Gal išsigando koalicijos partnerių lenkų, prisiekusių neperžengti šios lietuvių bažnyčios slenksčio...

Kitą dieną gausiai mūsų klubo nariai dalyvavo šv. Mišiose, skirtose pažymėti kunigo Kristupo Čibiro, žuvusio per sovietų bombardavimą 1942 m., septyniasdešimtmetį. Po Mišių parapijos salėje apie jį pasidalino prisiminimais J. Burokaitė. Jūratė Čibiraitė-Bytautienė gražiai perskaitė iš kun. Prano Bieliausko dienoraščio atsiminimus apie kun. K. Čibirą.

Balandžio mėnesį Vilniaus rotušėje dalyvauta Gervėčių krašto dienoje.

Gegužės 10 d. įdomus buvo Lietuvos televizijos nufilmuotas vakaras Lietuvos nacionaliniame muziejuje, skirtas žurnalisto Vinco Uždavinio 110-osioms gimimo metinėms paminėti. Džiugu, kad jį rengė bei jame dalyvavo didelis būrys mūsų klubo narių. Gražiai jį vedė G. Mareckaitė.

Apskritai, per metus visų įvykusių renginių ir nesuminėti.

Per ataskaitinį laikotarpį įvyko dešimt klubo valdybos susirinkimų.

Rudenį pateikėme Vilniaus miesto savivaldybei prašymą kultūros rėmimo programų projektų konkursui finansuoti mūsų klubo renginius tiek Vilniaus rotušėje sausio mėnesį, tiek tradicinę sueigą Valakupiuose. Tačiau mūsų pateikti prašymai nebuvo patenkinti.

Išgyvename ne geriausią finansinį laikotarpį. Esame labai dėkingi visiems, kas atsiliepė į prašymą ir pervedė į mūsų klubo sąskaitą du procentus, atskaitomus iš uždarbio. Ačiū jums. Labai ačiū ir visiems aukojusiems klubui.

Norėčiau pasidžiaugti mūsų klubo narės Ramintos Kuprevičienės veikla – ji Lietuvos Nacionalinio operos ir baleto teatro baleto trupės mecenatė. 2003 m. įsteigė savo senelio – Konstantino Stašio, buvusio Vilniaus burmistru, vardo fondą. Tų pačių metų pavasarį buvo paskirtos K. Stašio baleto premijos jauniesiems šokėjams už geriausius sezono rezultatus. Pirmieji laureatai – Inga Cibulskytė ir Eligijus Butkus. Šių metų laureatai skelbiami jau dešimtą kartą. Be to, R. Kuprevičienė ne kartą parėmė baleto artistų ir pedagogų išvykas į tarptautinius baleto artistų konkursus įvairiuose Europos miestuose.

Turim ir planų ateičiai. Be jau minėto šimtųjų lietuvių ,,Ryto" švietimo draugijos įsteigimo metinių minėjimo, planuojame parengti spaudai ir išleisti dvi knygas: kun. Prano Bieliausko dienorašti (1920–1957), taip pat labai nuoširdų, subtilų Saulės Uždavinytės – Sudikienės jaunystės metų dienorašti, rašytą praėjusio amžiaus pirmoje pusėje. Pagaliau turime sukurtą klubo ženklą – logotipą. Kad jis išvystų dienos šviesą, gana didelį impulsą tam suteikė Jolanta Digrienė. Dabar būtina jį registruoti. Na, ir atėjo laikas pagaminti klubo nariams ženkliukus, pasiūti vėliavą bei parengti kitą atributiką.

Baigiant norėtųsi padėkoti visiems klubo valdybos nariams, o ypač pavaduotojai Jūratei Burokaitei už nenuilstamą organizacinę veiklą, pavaduotojui Jonui Jonynui, sugebančiam gerai taupyti klubo lėšas ir visada suteikusiam galimybę rinktis valdybai posėdžiauti Rotušėje, pavaduotojui Vytautui Ramanauskui, valdybos narėms Birutei Čibiraitei-Biekšienei, Gražinai Mareckaitei, taip pat iždininkei Redai Tursaitei bei revizorei Aurelijai Kosciuškaitei-Petkevičienei.

Gerbiamieji, ačiū Jums, kad turėjote kantrybės išklausyti mane. Ačiū.

2012-06-02

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Dokumentai

Dėl Vyčio Kryžiaus ordino Didžiojo kryžiaus kavalieriaus Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio (1903–1974) apšmeižimo

Pasitinkant Vyčio Kryžiaus ordino Didžiojo kryžiaus kavalieriaus Juozo Ambrazevičiaus- Brazaičio 110-ąsias gimimo metines, jo pelenai iš JAV Putnamo Nekaltojo Prasidėjimo seserų vienuolyno kapinių gegužės 20 d. buvo perlaidoti Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios šventoriuje. Lietuvos lenkų rinkimų akcijos tarybos narys, Vilniaus r. tarybos narys Zigmontas Ždanovičius jo redaguojame „Vilniaus krašto savaitraštyje " (2012 m. gegužės 24–30 d.) išspausdino straipsnį „Skandalas dėl provokiško premjero palaikų perlaidojimo. Antausis Holokausto aukoms", tendencingai atrinkdamas duomenis apie lituanistą J. Brazaitį, nutylėdamas svarbiausius jo darbus, iškraipydamas su juo susijusius įvykius, vienodiems veiksmas taikydamas nevienodus kriterijus.

Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog viešoji informacija visuomenės informacijos priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai – tas principas taikomas ne tik žinioms, bet ir nuomonėms. To paties straipsnio 2 dalis žurnalistus įpareigoja vadovautis Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbti nuomonių įvairovę, laikytis profesinės etikos normų, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, padėti plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatinti visuomenės pilietiškumą, valstybės pažangą, nepriklausomybę, ugdyti valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę. Minėto įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punkte draudžiama skelbti informaciją, kurioje kurstoma neapykanta, tyčiojimasis, niekinimas, kurstoma diskriminuoti dėl tautybės, kalbos, įsitikinimų ar pažiūrų. Nerašyta taisyklė yra nešmeižti mirusiojo.

Visus tuos reikalavimus Z. Ždanovičius pažeidė.

1. Skelbdamas, jog prezidentas Valdas Adamkus „lengva ranka 2009 m. buvusį premjerą apdovanojo po mirties aukščiausiu valstybės apdovanojimu", Z. Ždanovičius nutyli, už kokius nuopelnus J. Brazaitis po mirties apdovanotas. O tai buvo ne už tariamą jo „provokiškumą". J. Brazaitis pelnytai apdovanotas kaip literatūrologas, kultūrologas, publicistas, rezistencijos ideologas, vienas pasipriešinimo okupacijoms bei 1941 m. Birželio sukilimo organizatorių ir vadovų, Laikinosios Lietuvos Vyriausybės švietimo ministras ir Ministras Pirmininkas.

Aktyviai ir labai intensyviai dirbdamas lituanistikos, valstybės gynimo darbus, per 40 metų (1933–1973) J. Brazaitis parašė ir išspausdino 20 literatūrologijos knygų, dar 13 jų sudarė, parašė 200 straipsnių. J. Brazaitis 16 metų dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą Kauno „Aušros" gimnazijoje (1927–1943), 9 metus dėstė ir Vytauto Didžiojo universitete (1934–1943), rašė laikraščiuose „Lietuva", „XX amžius", „Į Laisvę", „Darbininkas", 1946–1951 m. parengė keturis labai svarbius VLIK'o (Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto) memorandumus Lietuvos nepriklausomybei ir žmonėms ginti.

2. Sovietams labai reikėjo buvusį Ministrą pirmininką paimti gyvą arba bent nužudyti kaip jo pažįstamus A. Smetoną, P. Kubiliūną, J. Lukšą, J. Būtėną ir kitus. JAV J. Brazaitį Sovietų sąjungai būtų išdavusi tik tokiu atveju, jeigu būtų gavusi patikimesnių dokumentų apie jo dalyvavimą holokauste. Dėl to tokia propaganda KGB skleista dėl visų 1941 m. sukilimo dalyvių.

JAV Kongreso Imigracijos, pilietybės ir tarptautinės teisės pakomitečiui pranešus, jog kaltinimai J. Brazaičiui nepagrįsti, jo veikla nebuvo pronaciška ar nukreipta prieš žydus, antilietuviškai nusiteikę asmenys šią propagandą vis tiek tebeskleidžia.

Z. Ždanovičius su džiaugsmu praneša, jog su Lietuva propagandinį karą kovojančios Lenkijos laikraštis „Žečpospolita" kreipėsi dėl to į E. Zurofą (Efraim Zuroff), Lenkijos istoriką P. Losovskį (Piotr Losowski) ir tie pritarę, jog „ES valstybės Vyriausybė glorifikuoja nusikaltėlį", kaltą be nusikaltimo ir teismo, „juk didžiąją dalį žydų tautybės bendrapiliečių lietuviai iššudė pirmosiomis savaitėmis po to, kai prasidėjo Vokietijos –Sovietų Sąjungos karas" (pabraukta mūsų – autorių – red. past.). Propagandistams nesvarbu, kad žydus Lenkijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Gudijoje ir visur kitur ne pagal Laikinosios Lietuvos Vyriausybės, o pagal nacių Vokietijos įsakymus žudė daugiausia specialūs vokiečių batalionai ir ne pirmosiomis savaitėmis. 2012 m. gegužės 30 d. Lenkijos ministras pirmininkas pareiškė net protestą JAV prezidentui už žodžius apie žydų tragediją „lenkų konclageriuose".

Z. Ždanovičius, neskaitęs jokių Laikinosios vyriausybės dokumentų, nesiremdamas J. Brazaičio ir kitų jo bendražygių parodymais, nebūdamas tų įvykių liudininkas vis tiek primygtinai meluoja, jog „sukarinti lietuvių daliniai per tą laiką spėjo žvėriškai iššudyti tūkstančius žydų [...], J. Ambrazevičiaus vyriausybės priėmė daugybę antisemitinių, žydų tautybės piliečius diskriminuojančių dekretų".

1941 m. birželio 28 d. 821 karo lauko komendantūros vado Polio įsakymu Lietuvos sukilėliai buvo nuginkluoti ir taip sukilimas baigėsi. Liepos 11 d. J. Ambrazevičiaus kabinetas atmetė vokiečių siūlymą Laikinąją Vyriausybę paversti patikėtinių taryba ir atsiribojo nuo žydų žudynių. Jie nesutiko pridengti ir „legalizuoti" nacių veiksmų, tuo labiau kad okupacijos ir karo sąlygomis realios valdžios ir neturėjo. J. Ambrazevičius asmeniškai ne kartą bandė įtikinti vokiečių kariuomenės vadus sustabdyti Lietuvos žydų persekiojimą. Vėliau keturi Laikinosios Vyriausybės nariai, J. Ambrazevičiaus skirti mokyklų direktoriai pateko į vokiečių konclagerius, o jam pačiam teko slapstytis ir keisti pavardę dėl priešnacinės veiklos.

Istorikas K. Skrupskelis nurodo, jog nuo birželio pabaigos spaudoje nebuvo galima minėti ir Laikinosios Vyriausybės vardo, visi žydų klausimai buvo vokiečių rankose, kurie sąmoningai rengė pirmuosius pogromus („Lietūkio" ir kitus), kad įbaugintų žydus ir jie patys keltųsi į getus („Lietuvos žinios", 2012 m. gegužės 19 d.).

3. Istorinius įvykius Z. Ždanovičius vertina ne pagal vienodus kriterijus. Jeigu Lenkijoje gyventojai sukilo prieš nacių okupaciją, tai yra gerai, o jeigu Lietuvos gyventojai sukilo prieš sovietų okupaciją, tai yra lyg ir blogai. Jeigu AK ginklu nesipriešino naciams – gerai, o jeigu lietuviai – blogai.

Apsimestinai „rūpindamasis" žmoniškumu autorius nesmerkia Lenkijos kariuomenės ir Armijos Krajovos, Vilniaus apskrityje žudžiusios žydus. Nesmerkia Lenkijos valdžios, Dubingių ir kitų apylinkių žudiką Z. Šendzeliažą-Lupašką (Zygmunt Szendzielarz-Łupaszko) apdovanojusios ordinu Virtutis Militaris ir pastačiusios jam paminklą.

Tomaševskio partijos rėmėjai, vienoje vietoje tariamai gindami žydus, kitoje vietoje juos puola: už tomaševskininkų negarbinimą iš LTV laidos „Vilniaus albumas" atleido Tautinių bendrijų tarybos narį, žydų bendruomenės atstovą Vitalijų Karakorskį, o dėl tos laidos pavadinimo partine ir antivalstybine pareiškė „griežtą nepasitenkinimą dėl Vitalijaus Karakorskio melagingų ir šmeižikiškų pasisakymų viešojoje erdvėje". O iš tikro Vitalijų ir kitus lojalius Lietuvai piliečius tomaševskininkai persekioja už visišką tiesą, šmeižia Tėvynę Lietuvą, neteisėtai čia kuria teritorinę autonomiją.

Nėra jokio pagrindo kaltinti J.Ambrazevičiaus-Brazaičio vadovautos vyriausybės nebūtais nusikaltimais. Apie tai plačiau rašoma „Respublikos" 2012 m. birželio 1 d. priede „Žalgiris" (Nr. 167).

Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos pirmininkas
J. BUROKAS
Lietuvos Sąjūdžio pirmininkas
R. KUPČINSKAS
„Vilnijos" draugijos pirmininkas
K. GARŠVA
Už.s.Nr.11

Karaliaučiaus krašto mokytojų vasaros seminaras

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ, Uljanovo (Kraupiško) vidurinės mokyklos mokytoja

Atkelta iš 2 p.

Tą pačią dieną nuvykome į Tuskulėnų memorialinį kompleksą, kurį sudaro rimties parkas, koplyčia – kolumbariumas, dvaro rūmai, oficina, Baltasis dvarelis ir Šv. Teresės koplytėlė. Dvaro teritorija yra masinė 1944–1947 m. sovietinių aukų kapavietė, kur palaidoti 763 vyrai ir 4 moterys, antifašistinio ginkluotojo pasipriešinimo dalyviai, dvasininkai. Susipažinome su ekspozicija „Tuskulėnų dvaro paslaptys", klausėmės edukacinės paskaitos „Tuskulėnus kūrusios ir griovusios rankos", dalyvavome apžvalginėje ekskursijoje.

Kitą dieną lankėmės Jaunųjų gamtininkų centre ir Pavilnių regioniniame parke, kuris įkurtas 1992 m. Jo tikslas – išsaugoti erozinių raguvynų ir Vilnios slėnio kraštovaizdį, gamtines ekosistemas, kultūros paveldo vertybes.

Apie centrą pasakojo, rodė, su pažintinio tako paslaptimis supažindino šio centro Ekologijos ir aplinkosaugos skyriaus metodininkas Almantas Kulbis. Sužinojome, kaip pažinti vaistinius augalus, tinkamai rūšiuoti žaliavą, saugoti gamtinį etninės kultūros paveldą, išsiugdyti aplinkos darnos ir grožio pajautimą. Apžiūrėjome minizoologijos sodą, jo gyventojus, pamatėme oranžeriją, dalyvavome gamtotyros žygyje.

Ugdymo plėtotės centro Ugdymo turinio skyriaus vyr. metodininkė Ida Juraitienė supažindino su rekomendacijomis ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų lietuvių valstybinės kalbos mokymui, lietuvybės puoselėjimui, sužinojome apie lietuvių kalbos mokymą Europos mokykloje. Lektorė kalbėjo apie šeimos kultūros svarbą, vaiko pažinimo ir palankios aplinkos sukūrimą, apie metodus, padedančius ugdyti kalbinius vaiko gebėjimus, žaidimų svarbą mokant kalbos.

Lankėmės Vilniaus universiteto didžiajame kieme, Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono apaštalo evangelisto bažnyčioje, iš apžvalgos aikštelės žvelgėme į sostinės panoramą, grožėjomės Vilniaus bažnyčiomis.

Vakare Nacionaliniame operos ir baleto teatre žiūrėjome dviejų veiksmų baletą „Barbora Radvilaitė" pagal St. Vainiūno, A. Malcio ir kitų kompozitorių muziką. Baleto libreto autorė ir choreografė – Anželika Cholina. Tai baletas apie vieną populiariausių istorinių asmenybių, apie Barboros Radvilaitės ir Žygimanto Augusto meilės istoriją, šimtmečius jaudinančią žmonių širdis.

Senojoje Lietuvos sostinėje Trakuose

Paskutiniąją seminaro dieną atvykome į Trakus, kunigaikščių Kęstučio ir Vytauto miestą, įkurtą 14 a., apsuptą ežerų, kur susipina Lietuvos istorinė praeitis ir nuostabios gamtos grožis.

Pabuvojome lopšelyje – darželyje „Obelėlė", klausėmės vedėjos p. Žanetos pasakojimo apie jos vadovaujamą įstaigą, kur yra socialinės globos grupė ir grupė, kur auginami vaikai nuo gimimo. Vaikučiai dainavo, žaidė žaidimus, į kuriuos įsijungėme ir mes.

„Obelėlės" darbuotojos supažindino su vykdomais projektais, etninio pilietinio ugdymo tradicijomis, kurios perduodamos iš kartos į kartą, dalijosi patirtimi, kaip bendradarbiauja su vietos bendruomene, kaip etninė kultūra integruojama į įvairias vaikų veiklas: dailę, muziką, vaidybą, aplinkos pažinimą, kūno kultūrą, sveikatos ugdymą. Vaikučiai supažindinami su gimtuoju Trakų rajonu, organizuojamos pažintinės išvykos į muziejus, etnografines sodybas. Etnokultūrinėje veikloje skatinami dalyvauti ir tėvai, organizuojami kelių kartų renginiai.

Lankėmės Trakų neįgaliųjų užimtumo centre, klausėmės direktoriaus Juozo Norinkevičiaus pasakojimo apie centro darbą.

Čia mūsų laukė Juozas Vercinkevičius, nacionalinio Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta" įkūrėjas, vyriausiasis redaktorius ir leidėjas, leidinių apie Trakus autorius. P. Juozas papasakojo apie laikraštį, kuris leidžiamas dvidešimt trejus metus.

Susitikime dalyvavo p. Lolita Piličiauskaitė-Navickienė, kuri pristatė savo tėvo, profesoriaus Alberto Piličiausko atminimui skirtą knygą „Pedagoginio dvasingumo link". Tai susitikimai su žinomu pedagogu, mokslininku, menotyrininku, muziku, švietėju. Joje gvildenamos temos aktualios mokytojams, tėvams, visiems, kurie rūpinasi švietimu, mokykla, vaikais.

Trakų neįgaliųjų užimtumo centre dalyvavome edukacinėje bitininkystės programoje. Klausėmės labai įdomaus ir išsamaus pasakojimo apie bites, vertingus bičių produktus: medų, duonelę, pikį, vašką, bičių naudą, nes jos apdulkina ir kultūrina augalus. Sužinojome apie bičių gyvenimą šeimose, kurios sudarytos iš darbininkių, motinėlės ir tranų. Darbininkės renka nektarą, žiedadulkes, maitina motinėlę ir tranus, siuva korius, valo lizdą. Senovėje bitės buvo laikomos šventais padarais, jų nebuvo galima nei pirkti, nei parduoti, jos buvo paveldimos arba dovanojamos. Mus supažindino su vaško pritaikymu aviacijoje, žvakių gamyboje, medicinoje, sužinojome, kaip liejamos žvakės, patys pabandėme pasidaryti tikro vaško žvakę.

Centre pamatėme, kaip neįgalieji siuva, piešia, pina iš vytelių, ragavome medaus, apžiūrėjome įvairius centro lankytojų gaminius, jų įsigijome.

Susipažinome su Trakais, miesto istorija. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas į Trakus pasikvietė karaimus ir totorius kaip karius, pilies ir tilto saugotojus, gerus amatininkus ir daržininkus, juos apdovanojo žeme, pažadėjo išsaugoti jų kalbą ir papročius. Matėme karaimų namus, klausėmės pasakojimo apie jų maldos namus – kinesę. Jos Lietuvoje pradėtos statyti 14 a. Trakuose išlikusi stačiakampio plano, liaudiškų architektūros formų kinesė.

Susipažinome su karaimų kulinariniu paveldu, jie raugdavo ir marinuodavo agurkus. Neatsiejamas Trakų simbolis, karaimiškas patiekalas – kibinai. Pabuvojome „Senojoje kibininėje", kur daugiau kaip 30 metų kepami kibinai su 16 rūšių įdaru. Jurtoje ne tik klausėmės pasakojimo apie karaimų nacionalinį patiekalą, bet ir dalyvavome edukacinėje programoje: patys mokėmės gaminti kibinus, juos ragavome ir gavome pažymėjimą apie dalyvavimą kibinų gaminimo edukacinėje programoje . Kitas karaimų nacionalinis patiekalas – kiubetė, didelis apvalios formos pyragas su mėsos įdaru. Jo pavadinimas lietuviškai reiškia skydą. Karaimai buvo narsi, karinga tauta, o šis pyragas – vienybės, santarvės simbolis, dalijamas lygiomis dalimis visai šeimai.

Šiame krašte gyvena ir totoriai, kuriuos taip pat atsivežė Vytautas Didysis. Jie padovanojo Lietuvai savo pyragą su medumi ir aguonomis, pavadintą šimtalapiu.

Klausantis paskaitų, bendraujant, lankantis muziejuose, teatre, parodose, įvairiuose susitikimuose greitai prabėgo keturios seminaro dienos. Grįžome pailsėję, atitrūkę nuo kasdienių darbų, pilni malonių įspūdžių, daug pamatę ir sužinoję.

Už įdėtas pastangas organizuojant sėkmingą seminaro darbą, už įdomią ir įvairiapusišką jo programą dėkojame Kaliningrado srities lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkui Aleksui Bartnikui. Nuoširdų ačiū tariame rėmėjams: Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ir Švietimo ir mokslo ministerijoms, Mažosios Lietuvos fondui, Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkui Sigitui Šamborskiui ir visiems, kurie labai svetingai mus priėmė, nuoširdžiai dalijosi patirtimi, bendravo. Dėkojame Vilniaus mokyklai „Lietuvių namai", į kuriuos atvykstame kaip į savo namus.

Autorės nuotr.

Lietuva – Latvija

Lietuviai Latvijoje. Ryga

Gintautas EREMINAS, Vilnius

XIII a. pab.–XIV a. prad. Rygoje buvo lietuvių karių įgula. Nuo XIII a. lankėsi lietuvių pirklių, Ryga buvo svarbi LDK prekybos partnerė, per ją vyko didelė dalis užsienio prekybos. Lietuvos didieji kunigaikščiai Vytenis, Gediminas, vėliau Vytautas ir kiti, siekdami susilpninti Livonijos konfederaciją, rėmė Rygos arkivyskupo kovą su Livonijos ordinu dėl teisės valdyti miestą ir miestiečių kovą dėl pažeidžiamų jų savivaldos teisių. 1582–1621 m. čia veikė LDK jėzuitai. Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stepono Batoro iniciatyva pagal popiežiaus Grigaliaus XIII bulę *Immensa Dei providentia* 1583 m. įkurta Rygos Švč. Trejybės jėzuitų kolegija – siekta plėsti Katalikų bažnyčios įtaką po Livonijos karo Abiejų Tautų Respublikai atitekusiose žemėse (šiuo tikslu jėzuitai Vilniuje 1585 m. išspausdino pirmąją latvišką knygą – P. Canisijaus katekizmą). Vienas Rygos Švč. Trejybės jėzuitų kolegijos organizatorių buvo P. Skarga. Jėzuitams 1587 m. balandį perduota Šv. Jokūbo bažnyčia, Marijos Magdalietės vienuolynas ir kita Katalikų bažnyčios nuosavybė Rygoje. Per vadinamąsias Kalendoriaus riaušes (vyko 1584–1589 m.) Rygos miesto tarybai uždraudus katalikų kultą jėzuitai 1587 m. rugpjūtį buvo išvyti, Šv. Jokūbo bažnyčia ir kita nuosavybė atimta, kolegija panaikinta. Lietuvos didžiojo kunigaikščiui ir Lenkijos karaliui Zigmantui Vazai Rygos komisaru paskyrus LDK kanclerį L. Sapiegą 1589 m. liepą riaušės buvo nuslopintos, 1591 m. jėzuitai grįžo į Rygą, Rygos Švč. Trejybės jėzuitų kolegija veikė toliau. Ji tapo pavaldi 1604 m. įkurtai jėzuitų ordino Lietuvos provincijai. Rygos jėzuitai organizavo misiją Lietuvos šiaurinėje dalyje. Švedijos kariuomenei 1621 m. rugsėjį užėmus Rygą kolegija nutraukė veiklą. Kolegijoje mokėsi K. Sirvydas (1598–1600), J. Jamelkovskis ir kiti lietuviai.

Rygoje šiek tiek lietuvių apsigyveno XVIII a. 8 dešimtmetyje ir po 1831 metų sukilimo. Daugiau jų kurtis pradėjo po 1861 m. valstiečių reformos ir 1863 m. sukilimo. XIX a. pab.–XX a. prad. plėtojantis pramonei daug lietuvių į Rygą vyko mokytis ar ieškoti darbo. Nemažai lietuvių dirbo Rygos geležinkelio vagonų gamykloje *Phoenix*, gumos fabrike *Provodnik*, lentpjūvėse, linų verpyklose, alaus daryklose, baldų dirbtuvėse, tramvajų depe, prie geležinkelių, uostuose ir kitur, mokėsi Rygos gimnazijoje. Iki I pasaulinio karo Rygoje lietuvių kolonija buvo didžiausia Rusijos imperijoje. Per I pasaulinį karą ~20 000 lietuvių iš Rygos evakavosi į Rusiją, dalis grįžo į Lietuvą. Organizuotesnė kultūrinė veikla prasidėjo 1881 m. įsteigus Rygos lietuviškai dainai puoselėti draugiją *Aušra* (~100 narių, lietuvių reikalais rūpinosi iki 1883 m.). 1894–1940 m. veikė Lietuvių pašalpos draugija. 1898 m. vasarį surengtas pirmasis viešas lietuviškas vaidinimas J. Blizinskio *Žentas iškilmei.* XIX a. pab. daug Rygos lietuvių priklausė lavinimosi būreliams, bendradarbiavo su Latvijos socialdemokratais. Tarp lietuvių 1895–1902 m. veikė K. Bielinis, P. Eidukevičius, K. Bielskis. LSDP užuomazga Rygoje laikoma Ilguciemio lietuvių darbininkų kuopelė (1902–1903), 1904 m. susikūrė LSDP kuopa, 1905 m. buvo 37 kuopos su 500 narių. Daugelis lietuvių socialdemokratų dalyvavo 1905–1907 m. revoliucijoje. 1907 m. gegužę LSDP Rygos organizacija prisijungė prie Latvijos socialdemokratijos (nuo 1919 m. – Latvijos komunistų partijos). 1909–1915 m. prie Latvijos socialdemokratijos Rygos komiteto veikė Lietuvių kultūros centras, prie jo 1910–1915 m. – lietuvių darbininkų socialdemokratinės krypties Rygos socialistų blaivininkų draugija *Giedra*. 1913–1914 m. centras Rygoje leido savaitraštį *Vilnis*. 1904–1914 m. veikė Rygos muzikos ir teatro draugija *Kanklės*, 1907–1918 m. – liberali švietimo draugija *Žvaigždė*, 1910–1914 m. – teatro draugija *Žaislas*, Rygos politechnikos institute – studentų draugija *Viltis* (įkurta 1904 m.). Veikė lietuvių katalikų draugijos: *Labdara* (įkurta 1907 metais; išlaikė prieglaudą), *Blaivybė* (įkurta 1908 metais), Rygos Šv. Zitos tarnaičių draugija (įkurta 1910 m.). 1917 metų birželį pažangininkų ir liaudininkų organizacijos įsteigė III internacionalo klubą (jame telkėsi lietuvių darbininkai ir kareiviai). Prieš užimant Rygą vokiečiams (1917 m. rugsėjo 3 d.) miesto taryboje buvo 5 atstovai lietuviai. 1919 m. veiklą plėtojo Latvijos socialdemokratijos lietuvių sekcija; ji 1919 m. sausį–gegužę leido laikraštį *Darbininkų kova*. 1918 m. lapkričio 18 d. susikūrus nepriklausomai Latvijos valstybei, Rygoje liko keli tūkstančiai lietuvių. 1919–1940 m. Rygoje veikė Lietuvos ambasada, 1923–1929 m. – konsulatas. Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo Lietuvoje į Rygą atvyko politinių emigrantų komunistų, kairiųjų liaudininkų ir socialdemokratų. 1927 m. lapkritį čia įvyko plečkaitininkų, socialdemokratų, liaudininkų kongresas, 1931 m. sausio 18–19 d. – I Latvijos lietuvių kongresas. 1933 m. Rygoje pasirašyta Latvijos ir Lietuvos Respublikos mažojo pasienio susisiekimo ir bendradarbiavimo sutartis. 1933–1934 m. Rygoje veikė lietuviškos po dvi 4 klasių ir 6 klasių mokyklos, 1924–1948 m. –lietuvių realinė gimn. (iki 1940 m. ją baigė ~160 žmonių). XX a. 3–4 dešimtmetyje Rygoje buvo 2 lietuvių vaikų darželiai. Įsteigta lietuvių pradinių mokyklų (1921 m. buvo 4, >450 mokinių). Latvijos universitete studijavo 20–50 lietuvių studentų (dalis iš Lietuvos). 1924 m. Rygoje įkurta katalikų jaunimo draugija *Šviesa*, Latvijos lietuvių tėvų draugija, 1928 m. – Latvijos lietuvių mokytojų draugija, 1929 m. – sporto sąjunga *Vytis*, 1930 m. – Lietuvių teatro draugija, 1932 m. – Rygos lietuvių gimnazijos abiturientų draugija *Laisvė*. Rygoje ėjo lietuvių periodiniai leidiniai: *Botagas* (1914–1915), *Darbininkų balsas* (1930–1931), *Darbininkų kova* (1919), *Laisvas žodis* (1917 ir 1928–1930), *Latvijos lietuvis* (1930–1931), *Liaudies balsas* (1927–1928), *Lietuvis* (1933–1935), *Lietuvių balsas* (1931–1940 ir nuo 1994), *Liuosybė* (1917), *Naujas žodis* (1925–1926), *Pirmyn* (1907–1909), *Rygos balsas* (1921–1931), *Rygos garsas* (1907–1917), *Rygos naujienos* (1909–1915), *Vilnis* (1913–1914 ir 1917) ir kiti. 1924–1934 m. veikė jaunimo draugija *Rūta*. Lietuvių organizacijos turėjo klubų, bibliotekų, skaityklų; 1930 m. susibūrė į Latvijos lietuvių sąjungą. Lietuvių teatro draugija (įkurta 1930 m.) pastatė ~20 pjesių. Po II pasaulinio karo lietuvių mokyklos buvo uždarytos. Norėdami būti arčiau Lietuvos Latvijoje (Rygoje, Daugpilyje, Jelgavoje, jų apylinkėse ir kitur) XX a. 6–7 dešimtmetyje apsigyveno daugelis buvusių lietuvių politinių kalinių ir tremtinių, negavusių Lietuvos sovietinių institucijų leidimo grįžti į Lietuvą. 1965–1980 m. į Rygos politechnikos institutą buvo siunčiama mokytis studentų iš Lietuvos. 1991 m. rugpjūčio 21 d. Latvijai atkūrus nepriklausomybę veiklą pradėjo Latvijos lietuvių bendruomenė, atnaujino Latvijos lietuvių sąjunga. Pirma lietuvių klasė latvių 85 vidurinėje mokykloje Rygoje įkurta 1991 m., nuo 1995 m. veikia Rygos lietuvių kultūros ir švietimo centro iniciatyva įsteigta Rygos lietuvių vidurinė mokykla (1995–2000 m. pagrindinė mokykla, 1–10 klasės, nuo 2003 m. – 1–12 klasės). 1999 m. rugsėjį įkurta Latvijos lietuvių jaunimo sąjunga. 1897 m. Rygoje gyveno 6362, 1913 m. – 35 156, 1917 m. – 11 600, 1930 m. – 6817, 1935 m. – 5780, 1943 m. – 6000, 1980 m. – 6700, 1989 m. – 7012, 1996 m. – 6926, 2000 m. – 5875 lietuviai.

Gotikinis namas

Jugendo stiliaus pastatas Elžbietos g. (pastatytas 1903 m., architektas M. Eizenšteinas)

V. Smilgevičiaus nuotr.

Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais

Smalininkai. IV d. Gyventojai ir gyvenvietės

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Atkelta iš 3 p.

Smalininkų mokyklą, mokėti atlyginimą jos mokytojui (čia gelbėdavo ir gretimi kaimai, kurių vaikai taip pat lankė tą anuomet vienintelę mokymo įstaigą). Miestelėnams tekdavo surinkti 44 talerius, dar pristatyti mokytojui rugių ir miežių (šie oficialiai skirti alui daryti, to gėrimo gurkšnojimas buvo anuometinių pedagogų kasdienybė). Mokytojo gyvulius reikėdavo aprūpinti šienu, dar atvežti ir šiaudų. Tais senais laikais nuošalių mokyklų išlaikymu rūpindavosi ne kokia tolima valdžia, o patys vaikų tėvai. Taip išvengta šiandieninių keblumų, kai surinkti mokesčiai perskirstomi tolimame valdžios centre, galop nutariant visai panaikinti kokią nuošalią mokyklėlę – esą taip bus pigiau.

XIX a. viduryje buvo atskirai apibūdinti Aukštogaliai ir Endružiai, kurių gyventojai turėjo anuomet reikšmingą laisvųjų šatulininkų (privilegijuotų naujakurių) statusą.

Aukštogaliuose tada gyveno 661 žmogus, kaimas valdė 1114 margų ir 88 rykštes (apie 280 ha) žemės. Laikyti 57 arkliai, 71 galvijas, 82 avys, 100 kiaulių ir 3 ožkos. Kaimiečiams tekdavo mokėti didesnį žemės mokestį nei privilegijuotiems miestelėnams – 109 talerius ir 29 sidabrinius grašius. Ir Aukštogaliuose gyveno visas būrys amatininkų, kurie mokėdavo 262 talerius amatų mokesčio. Įstaigų laikytojai ir kiti verslininkai dar mokėdavo 135 talerius pajamų mokesčio. Tad Aukštogalių amatininkų bei verslininkų sukurtas produktas vertintas kelis kartus brangiau nei kaimo žemė. Aukštogališkiai dar turėdavo surinkti 158 talerius ir 24 sidabrinius grašius apskričiai, 166 talerius ir 20 sidabrinių grašių bendruomenei, 42 talerius ir 20 sidabrinių grašių Smalininkų mokyklai.

Tuometiniuose Endružiuose gyveno 295 žmonės, valdę 1094 margus ir 113 rykštes (apie 270 ha) žemės. Laikyti 38 arkliai, 47 galvijai, 63 avys ir 44 kiaulės. Ten apsieita be ožkų, kurias dažniau laikė amatais ar tarnyste besivertę bežemiai ar mažažemiai. Kaime nebūta verslininkų – pajamų mokestis nemokėtas, užtat keli amatininkai surinkdavo 85 talerius amatų mokesčio. Žemės mokesčio mokėta 31 taleris ir 26 sidabriniai grašiai. Apskričiai rinkta 33 taleriai, 8 sidabriniai grašiai ir 7 pfenigiai, bendruomenei – 94 taleriai, Smalininkų mokyklai – 17 talerių.

Iš viso Smalininkų gyvenvietėse tada priskaičiuoti 1624 žmonės – beveik penkis kartus daugiau nei XIX a. pradžioje. Tokį demografinį bumą veikiausiai lėmė ankstyvas baudžiavos panaikinimas, verslo ir amatų išlaisvinimas, patogi Smalininkų padėtis greta svarbiausio sienos parėjimo posto ir laivų prieplaukos. Taip prasidėjo tenykštis „aukso amžius“, trukęs ne itin ilgai.

Literatūra

1. Ivinskis Z. Miško prekyba sen. Lietuvoje. Lietuvių enciklopedija, XIX t. Boston, 1959, p. 56-58.

2. Kenkel H. Amtsbauern und Kölmer im nördlichen Ostpreussen um 1736. Hamburg, 1972.

Tarp Lietuvos, Švedijos ir Vokietijos

Dr. Martynas PURVINAS, Marija PURVINIENĖ, Kaunas

Vokietijos tyrėja Felicita Špring (Felicita Spring) 2010 m. paskelbė didelę ir įdomią studiją apie Lietuvoje gimusį Dovydą Ginovą (David Ginow, apie 1740–1803 m.), kurio likime atsispindėjo tos sudėtingos epochos pervartos.

Lietuvoje gimęs D. Ginovas per Septynerių metų karą (1756–1763) buvo atsidūręs Švedijos pusėje – tarnavo husaru gana svarbiame dalinyje. Vėliau jis apsigyveno Vokietijoje – Meklenburgo žemėje, kur ir baigė savo dienas.

Galima pavydėti Vokietijos istorikams, turintiems tokius turtingus archyvus ir galimybes jais pasinaudoti. F. Špring surinko daugybę žinių apie D. Ginovo gyvenimą Vokietijoje, apie jo palikuonis ir t. t. Deja, ne vienam Vakarų tyrėjui „balta dėme“ lieka Lietuvos (LDK ir Abiejų Tautų Respublikos) istorija. Palyginti negausūs ir detaliai neištyrinėti jos šaltiniai, netektys karų ir okupacijų laikais labai apsunkina praeities tyrimus. Kol kas lyg neturime masiškesnių tyrimų, skirtų „paprastiems žmonėms“ – ne valdovams ir ne didikams, o vadinamiesiems „eiliniams istorinių procesų dalyviams“, kurių gyvenimai padėtų išsamiau ir įvairiapusiškiau apibūdinti atskiras epochas ir istorinius pokyčius.

Kol kas lieka neaiškus lietuviškasis D. Ginovo gyvenimo tarpsnis. Švedijos ir Vokietijos dokumentuose fiksuota, kad jis gimė Lenkų Lietuvoje (Pohls Litou, Polnisch Litauen – taip praeityje vadinta Didžioji Lietuva, tapusi Abiejų Tautų Respublikos dalimi).

1726 m. buvo žinia apie bocmaną Martiną Ginovą, kai tas laivininkas krikštijo savo vaikus. Spėliojama, kad D. Ginovo tėvas buvo iš Vokietijos Pamario į Didžiąją Lietuvą persikėlęs laivininkas, kur galėjo susilaukti vaikų. Ginovų pavardę (įvairiuose dokumentuose rašyta kaip Gino, Ginow, Ginnow, Günow, Gynow, Chinow ir t. t.) bandoma siekti su Vokietijos Pamario vietovardžiais. Tačiau istorijos romantikai prisimintų Žemaitijos upelį Gynėvę, bajorus Giniotas ir daugybę baltiškų žodžių su taip reikšminga šaknimi gin-. Gal D. Ginovo ir jo protėvių istorija buvo ir glaudžiau susijusi su Lietuva ir baltų kraštais.

Net ir neaptikus žymesnių lietuviškų D. Ginovo giminės šaknų, to žmogaus likimas turėtų būti įdomus Lietuvos istorijos tyrėjams. Čia galėjo pintis senosios laivybos istorija – laivininkai iš Vakarų (gal ir patys kažkada kilę iš baltiškų žemių) ilgam atvykdavo į Didžiąją Lietuvą, čia susilaukdavo vaikų – veikiausiai su vietinėmis moteriškėmis, kurias vesdavo ir turėdavo teisėtų įpėdinių. Tie vaikai vėl išvykdavo į Vakarus, papildydami tenykštes didžiąsias tautas, perimdami jų papročius, sustiprindami tenykštes valstybes.

Būtų įdomu, jei kas Lietuvoje aptiktų kokius Ginovų giminės pėdsakus, leidžiančius susieti iki šiol žinomus informacijos fragmentus, atskleisti XVII–XVIII a. Lietuvos istorijos savitus bruožus.

Literatūra

Spring F. Unterwegs zwischen Litauen, Schwedisch-Pommern und Mecklenburg. Aus dem Leben des schwedischen Husaren David Ginow (um 1740-1803). Genealogie. Deutsche Zeitschrift für Familienkunde. Band XXX. 59 Jahrgang. April-Juni 2010. Heft 2. S. 97-133.

2012 m. gegužės 25 d.

Vokietijoje leidžiamo žurnalo „Genealogie“ viršelis su Švedijos mėlynojo husaro atvaizdu.Taip galėjo atrodyti ir Didžiojoje Lietuvoje gimęs D. Ginovas, kai tarnavo Švedijos kariuomenėje

Muziejus laikraštyje Nr. 22 (231)

Kazimieras Jogailaitis

2012 m. sukanka 585 metai nuo Lietuvos didžiojo kunigaikščio (1440–1492) ir Lenkijos karaliaus Kazimiero IV Jogailaičio (1447–1492) gimimo ir 520 metų nuo jo mirties.

Kazimieras Jogailaitis buvo jauniausias Lenkijos karaliaus Jogailos ir jo ketvirtosios žmonos Sofijos Alšėniškės sūnus. Kazimierui buvo septyneri metai, kai mirė tėvas ir Lenkijos karaliumi tapo vyresnysis brolis Vladislovas. Pats Kazimieras laikytas vienu iš kandidatų į Čekijos sostą, bet aplinkybės susiklostė kitaip. 1440 m. Trakuose buvo nužudytas Žygimantas Kęstutaitis ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje atsinaujino įnirtinga kova dėl sosto. LDK didikai, vadovaujami Jono Goštauto, kreipėsi į Lenkijos karalių Vladislovą, prašydami jį užimti LDK sostą ir atsiųsti jaunesnįjį brolį Kazimierą, kaip savo vietininką. Pasiūlymas buvo priimtas ir Kazimieras, lydimas didelės lenkų ponų svitos, atvyko į Vilnių. Slapta nuo lenkų, Vilniaus Katedroje jis buvo karūnuotas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, tuo nutraukiant uniją su Lenkija. Lenkų protestai nedavė vaisių.

Kadangi naujajam kunigaikščiui tebuvo 13 metų, visus valstybės reikalus tvarkė Trakų vaivada tapęs Jonas Goštautas ir Ponų taryba. Kazimiero valdymo pradžia buvo nerami. Maištavo Žemaitija, kurią pavyko nuraminti tik patvirtinus senas ir davus naujas privilegijas, bei kai kurios slaviškos žemės valstybės pakraščiuose. O kai padėtis ėmė palaipsniui rimti, 1444 m. mūšyje su turkais prie Varnos (Bulgarija) žuvo Kazimiero vyresnysis brolis Lenkijos karalius Vladislovas III. Tarpuvaldis tęsėsi net trejus metus, kol Kazimieras išvyko į Krokuvą vainikuotis Lenkijos karaliumi – drauge pasilikdamas ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Prieš išvykdamas 1447 m. Kazimieras suteikė LDK bajorams stipriai jų teises išplečiančią privilegiją, tame tarpe ir įpareigojančią valdovą nemažinti valstybės teritorijos bei skirti į vietos valdžios postus tik vietinius bajorus. Tolesnė Kazimiero Jogailaičio vidaus politika buvo pastovus laviravimas tarp priešingų Lenkijos ir LDK bajorų interesų. Kazimieras Jogailaitis, užimdamas

Litografija. Kazimiero Jogailaičio sarkofagas. Krokuva, XIX a. II p. O. Ševeliovo nuotr.

Lenkijos sostą, griežtai atsisakė prijungti LDK prie Lenkijos. Senas konfliktas dėl Volynės ir Podolės, vos neperaugęs į atvirą karą, buvo išspręstas atidavus Podolę Lenkijai, o Volynę – LDK, nors tam ir labai priešinosi Lenkijos didikai, norėję gauti viską. 1468 m. LDK buvo priimtas taip vadinamas „Kazimiero teisynas“, pirmasis bandymas kodifikuoti LDK teisę.

Vakaruose užsienio politika buvo gana sėkminga ir po Trylikos metų karo (1454–1466) galutinai nugalėtas Vokiečių Ordinas, praradęs dideles teritorijas, buvo priverstas tapti Lenkijos Karūnos vasalu, Jogailaičių dinastija išplėtė savo įtaką į Čekiją ir Vengriją, mesdama iššūkį Habsburgams. Rytuose blogėjo santykiai su stiprėjančia Maskvos kunigaikštyste, pašlijo santykiai su Osmanų imperijos vasalu tapusiu Krymo chanatu, kuris Kazimiero valdymo laikais atstūmė LDK nuo Juodosios jūros.

Kazimieras Jogailaitis buvo vedęs Vokietijos imperatoriaus Albrechto Habsburgo dukterį Elžbietą ir turėjo 11 vaikų. Vaikai augo Krokuvoje, sūnų mokytojas buvo lenkų istorikas kronikininkas Jonas Dlugošas, mokinęs juos lotynų kalbos. Vyriausias sūnus Vladislovas tapo Čekijos ir Vengrijos karaliumi, Fridrichas – kardinolu, Aleksandras ir Žygimantas buvo Lenkijos karaliai ir Lietuvos didieji kunigaikščiai. Dukterys buvo ištekintos už vokiečių kunigaikščių. Kazimieras – LDK vietininkas, pagarsėjęs pamaldumu ir paskelbtas šventuoju, o 1636 m. Lietuvos globėju.

Kazimieras Jogailaitis netikėtai mirė 1492 m. Gardine ir palaidotas Krokuvoje, Vavelyje. Manoma, kad jis buvo paskutinis iš valdovų mokėjęs lietuvių kalbą.

Trakų istorijos muziejaus fonduose saugomos dvi litografijos iš leidinio „Pomnik królow Polskich“, išleistos Krokuvos litografo M. Salbos XIX a. II p. Vienoje 555 x 390 mm dydžio litografijoje pavaizduotas Kazimiero Jogailaičio sarkofagas, kitoje – šio sarkofago šonas ir viršus. Sarkofagas yra labai puošnus, jo priekyje matome ir Lietuvos herbą – Vytį. Vavelio katedroje palaidoti beveik visi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos valdovai.

Muziejininkas Vytautas Tenešis

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 23 (232)

Lėkštė su ordino žvaigždės atvaizdu

Auksakalystės dirbiniai ne tik atskleidžia laikmečio meninį stilių, gamybos technologiją, bet neretai pateikia papildomos, vertingos istoriniu, kultūriniu požiūriu, informacijos.

Toks eksponatas ir yra Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugoma, 2011m. įsigyta sidabrinė vokiška XIX a. pb. – XX a. pr. lėkštė, puošta Juodojo Erelio ordino žvaigždės atvaizdu.

Lėkštė, kuriai būdingos XIX a. II p. istorizmo manieros, yra 335mm skersmens, negili, atloštu kraštu, pakraštys puoštas reljefiniu tonuotu rokoko XVIII a. stiliaus apvadu, dekoruotu rožių žiedais. Lėkštės apačioje įmušti sidabro spaudai – mėnulio delčia prieš imperatorišką karūną ir prabos ženklas - 800. Tokį privalomą aukštos prabos dirbinių žymėjimą Vokietijos imperija įvedė 1888 m., siekiant apginti pirkėją nuo tuo metu rinką užplūdusių dirbinių iš į sidabrą panašių lydinių – melchioro ir noizilberno (vok. naujasis sidabras). Greta sidabro spaudų yra garsių Šiaurės Vokietijos juvelyrikos dirbtuvių ženklas – VOLLGOLD. Beje, Žemutinės Saksonijos Hanoverio regione, Burgdorfo mieste, ši firma klesti iki mūsų dienų.

Lėkštės dugne išgraviruotas Juodojo Erelio ordino žvaigždės atvaizdas. Ordiną įsteigė Fridrichas I (1688-1713) 1701 m., Prūsijos paskelbimo karalyste proga. Tai antrasis, po 1667 m. princo Karlo-Emilio įsteigto Kilniaširdystės ordino (po 1740 m. Pour le Merite), bet aukščiausias Prūsijos ordinas. Iš pradžių buvo teikiamas karališkosios šeimos nariams gimimo teise, o kitų kavalierių negalėjo būti daugiau 30 asmenų vienu metu. Vėliau šis apribojimas panaikintas. Ordinas laipsnių neturėjo. Jo žvaigždė iš aštuonių galų spindulių pluošto, medalione – karūnuotas Juodasis Erelis, naguose laikantis lauro vainiką ir sukryžiuotus žaibus. Juostelėje ordino devizas lotynų kalba – SUUM CUIQE (Kiekvienam savo). Ordino žvaigždė tapo Prūsijos (vėliau Vokietijos imperijos 1871-1918) gvardijos emblema. Buvo nešiojama ant uniforminių kepurių ir šalmų kaip kokarda.

Kitoje lėkštės pusėje išgraviruotas 30 asmenų sąrašas. Pirmojoje eilutėje – pulkininkas, baronas M. fon Richthofenas, toliau majoras fon Reibnicas, kapitonai,

Lėkštė su Juodojo Erelio ordinu. Vokietija, 1909 m. V. Neliubino nuotr.

vyresnieji leitenantai ir leitenantai, gvardijos pulko karininkų sudėtis. Tikslinant atributaciją padėjo tai, kad šio pulko kapitonu buvo Vokietijos imperijos kronprincas (sosto įpėdinis) Vilhelmas.

Vilhelmas (Fridrichas Vilhelmas Viktoras Augustas Ernstas) Hohencolernas (1882-1951), laikantis dinastijos tradicijų, jau būdamas 10 metų įtrauktas į Prūsijos gvardijos sąrašus, 1900 m., sulaukęs 18 metų, išlaikė karininko egzaminus, tapo I gvardijos pėstininkų pulko leitenantu. Vėliau buvo pervestas į I leib-husarų kavalerijos pulką, dislokuotą Dancige (dab. Gdanskas). Čia 1908 m. tapo I bataliono vadu kapitono laipsnyje. Pavyko išsiaiškinti, kad leib-husarų pulko vadas pulkininkas Manfredas fon Richthofenas 1910 m. buvo pakeltas į generolus, o 1911 m. I leib-husarų pulko vadu, jau pulkininko laipsnyje, tapo pats princas Vilhelmas.

Taigi, muziejuje saugomoje lėkštėje karininkų sąrašas darytas maždaug 1908-1909 m., kai šio pulko vadas M. fon Richthofenas dar buvo pulkininkas, o sosto įpėdinis – kapitonas, bataliono vadas. Tolesnį kronprinco likimą nulėmė I Pasaulinio karo (1914-1918) posūkiai. Buvo kelių armijų vadu Vakarų fronte, užsitarnavo ordiną Pour le Merite, gavo generolo laipsnį, patyrė pergalių ir pralaimėjimų.

Po 1918 m. lapkričio 11 d. Vokietijos kapituliacijos kartu su tėvu – imperatoriumi Vilhelmu II, pasitraukė į tremtį Nyderlanduose. 1918 m. gruodžio 1d. galutinai atsisakė teisių į Vokietijos karūną. Nuo 1923 m. turėjo leidimą ir gyveno Vokietijoje, dvare prie Potsdamo. Kurį laiką prijautė nacionalsocialistų judėjimui. Paaiškėjus, kad A.Hitleris neketina restauruoti monarchijos, nacistinio režimo atžvilgiu laikėsi rezervuotai. 1945 m. trumpam buvo internuotas Prancūzijos armijos karo belaisvių stovykloje.

Kruopšti ir detali šio įdomaus nedatuoto auksakalystės dirbinio analizė leido nustatyti lėkštės įrašo graviravimo laiką – 1908-1909m.

Muziejininkas Saulius Zalys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Lietuviškos mokyklos Lenkijoje

Keista politika

AUŠRA

Petras MAKSIMAVIČIUS, Punskas

Petras Maksimavičius

Kai Lietuvoje kilo triukšmas dėl Lietuvos lenkų švietimo, Seinijoje atsirado viltis, kad Lenkijos lietuvių švietimo reikalai pagerės. Tą viltį sustiprino ir vieši Lenkijos Premjero Donaldo Tusko (Donald Tusk) pareiškimai, kad Lenkijos lietuviai netaps abiejų šalių pablogėjusių santykių įkaitais, priešingai – Lenkijos valstybė pagerins jų padėtį.

Tolesni įvykiai, deja, tą viltį nuslopino. Tiesa, abiejų premjerų sprendimu buvo įkurta dviejų šalių švietimo ekspertų grupė, tačiau jos darbams įtaką darė labiau politikai ir užsienio politikos strategai negu tie, kurie kiekvieną dieną užsiima švietimo klausimais. Todėl ši ekspertų grupė be „centro“ palaiminimo ir negalėjo priimti jokio sprendimo, kad ir koks jis būtų logiškas ir tarnautų švietimui. Lenkijos užsienio reikalų ministerijos pareigūnai neseniai vykusiame Lenkijos Seimo Ryšių su tautiečiais užsienyje komisijos posėdyje labai aiškiai įvardijo, kokia buvo suformuluota užduotis, kurią turėjo įvykdyti švietimo ekspertų grupė. Tačiau Lietuvos atstovai ekspertų grupėje užsispyrė ir nerekomendavo savo Seimui stabdyti naujai priimto Švietimo įstatymo galiojimo. Kiekvienos šalies ekspertai paskelbė skirtingas nuomones. Sunku įsivaizduoti paralelią situaciją Lenkijoje – kad dviejų šalių derybininkai priimtų sprendimą rekomenduoti panaikinti Lenkijos Seimo priimtą teisės aktą. Juk labai greit pasigirstų šūkiai apie suvereniteto praradimą, pažeminimą, išdavystę ir pan.

Praėjusių metų spalio 24 d. Lenkijos vidaus reikalų ir administracijos ministerijos iniciatyva Punske vyko konferencija, skirta Lenkijos lietuvių švietimo strategijos 10-mečiui. Joje dalyvavo aukšti Lenkijos nacionalinės edukacijos ministerijos bei Lenkijos vidaus reikalų ir administracijos ministerijos pareigūnai, Palenkės vaivada, Palenkės švietimo kuratorius, „Aušros“ leidyklos, Punsko ir Seinų valsčių bei apskrities atstovai, lietuviškų mokyklų ir organizacijų vadovai. Per konferenciją valdžios atstovai paskelbė, jog nuo 2013 m. ketinama padidinti lietuviškų mokyklų finansavimą 80 proc. (skaičiuojant nuo bazinės sumos) ir kad jau rengiami atitinkami teisės aktai, leisiantys tai padaryti. Tuomet atrodė, kad iš tiesų bus siekiama mokyklų finansavimą padidinti ir kartu parodyti Lietuvai, kaip rūpinamasi lietuvių švietimu Lenkijoje. Žurnalistai pradėjo lenktyniauti vardydami, kokius didelius priedus gauna lietuviškos mokyklos: 20, 50, 200%, ir dar kokius gaus nuo 2013 m., padidinus finansavimą.

Tačiau kaip įspūdingai procentinė išraiška beatrodytų, realią padėtį rodo konkrečios sumos, kurios skiriamos lietuvių tautinės mažumos tapatybei mokyklose palaikyti. Taigi šių metų kovo viduryje Švietimo ministerijos parengtoje Seimo Tautinių mažumų komisijos nariams informacijoje nurodoma, jog 2006–2011 m. visoms mokykloms (o ne kiekvienai atskirai), kuriose mokosi Lenkijos lietuviai, kasmet skiriami priedai vidutiniškai siekdavo 1,5 mln. zlotų. 2011–2012 m. tai buvo 1.679.475 zlotų ir šią sumą pasidalijo 13 mokyklų (Seinų, Punsko ir Suvalkų savivaldybėse). Taigi kai užmirštame procentus ir pasižiūrime į konkrečias sumas bei mokyklų skaičių, pamatome gana varganą lietuvių švietimo padėtį. Galbūt todėl ypač politikai vengia kalbėti apie realią piniginę išraišką, o mielai vardija „procentus“.

Kad iki žadėtųjų 2013 m. nebūtų uždarytos lietuviškos mokyklos Punsko savivaldybėje, Lietuvos Vyriausybė praėjusių metų pabaigoje priėmė greitą sprendimą ir skyrė joms finansinę paramą. Tai leido Punsko savivaldybės tarybai atidėti sprendimą uždaryti mokyklas, tikintis pažadų padidinti finansavimą išpildymo. Tačiau laikui bėgant nuotaikos pradėjo prastėti. Jau balandžio 26 d. Lenkijos Seime vykusiame Tautinių mažumų komisijos posėdyje apie papildomą 80% priedą nieks nekalbėjo. Kai kurie Seimo nariai ministerijų atstovams pateikė daug pavyzdžių, kaip savivaldybės piktnaudžiauja dabartine tvarka, kai subvencijos dydis priklauso nuo mokinių skaičiaus. Mat pasitaiko atvejų, kai savivaldybės, norėdamos gauti didesnę dotaciją (mažai mokyklai), stengiasi išlaikyti mažesnį mokinių skaičių tautinių mažumų klasėse. Lietuvių bendruomenės atstovai per komisijos posėdį prašė padidinti finansavimą toms mokykloms, kuriose mokymas vyksta tautinės mažumos kalba, nes jų išlaikymo kaštai didesni, o skiriama parama tokia pat, kokią gauna mokyklos, kur tautinės mažumos kalba dėstoma tik kaip dalykas.

Nors Švietimo ministerijos atstovai ir sutiko su pateiktais argumentais, tačiau kalbėjo jau žymiai atsargiau negu 2011 m. spalio mėn. Punske. Kodėl taip atsitiko, galima tik spėlioti. Galbūt nuo 2011 m. spalio iki 2012 m. balandžio kas nors pasikeitė užsienio politikoje. Galbūt tai reakcija į švietimo ekspertų grupės darbo rezultatus? Per Seimo komisijos posėdį Švietimo ministerijos valstybės sekretorius Miroslavas Sieliatyckis (Mirosław Sielatycki), atsakydamas į lietuvių klausimus, pažymėjo, kad norint padidinti lietuviškų mokyklų finansavimą, reikia išklausyti ir kitų tautinių mažumų nuomonės, nes baltarusių, vokiečių ar ukrainiečių tautinės mažumos padėtis skirtinga. Tačiau, pasak jo, sprendimas turi būti vienas ir tenkinti visas tautines mažumas. „Kaip padaryti, kad visi būtų patenkinti?“, – retoriškai klausė pareigūnas. Tačiau, atrodo, nė viena tautinė mažuma ligi šiol neprotestavo dėl ketinimų padidinti finansavimą. Kalbama juk apie padidinimą, o ne mažinimą. Kiekvienos tautinės mažumos švietimo padėtis skirtinga, tačiau argumentai, kad dėl to sudėtinga sukurti tinkamą finansavimo modelį, yra nerimti.

Atrodo, kad ankstesnės deklaracijos ir pažadai gali būti ir neištesėti. Gegužės 10 d. vyko kitas Seimo Tautinių mažumų komisijos posėdis, kur keltas tautinių mažumų mokyklų finansavimo modelio pakeitimo klausimas. Ir šį kartą jokių konkrečių sprendimų Švietimo ministerijos atstovai nežadėjo. Netrukus išgirdome, kad Lenkija nenori taip pat atnaujinti dvišalės darbo grupės švietimo klausimams darbo, siūlo į problemų sprendimą įtraukti ESBO (Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos) komisarą. Aišku, reikia suprasti, kad siūlymas kviestis tarptautines organizacijas į tautinių mažumų švietimo problemų sprendimą taikomas tik Lietuvai. O gal tikimasi, kad aukštasis komisaras tautinių mažumų klausimais Knutas Volebekas (Knut Vollebaek) patars, kaip išsaugoti paskutines lietuviškas mokyklas Lenkijoje? Nuo 2013 m. juk gali nebelikti ko gelbėti.

Šaltinis: „Aušra“, 2012/10

Pro memoria

Turime naują užtarėją

In memoriam Juozas Tunaitis

Kun. Vaclovas ALIULIS MIC, Vilnius

Vyskupas Juozas Tunaitis

„Sunkiai serga vyskupas Tunaitis... Vyskupas Tunaitis grįžo iš ligoninės... Vyskupas vėl ligoninėje... reanimacijoje... Šiąnakt mirė Vyskupas Tunaitis...“ Tokia žinia pasklido penktadienio rytą, o po valandos jau skambina iš *www.bernardinai.lt*: „Tėveli, parašykite ką nors gyva apie mirusį Vyskupą...“

Jeigu rašyti gyvai, tai ir asmeniškai, bet lyg nederėtų kaišioti save į švento žmogaus istoriją. Nieko nepadarysi, mėginsiu parinkti atminties trupinių.

1954 m. rugsėjis. Gaunu nepažįstamo klieriko laišką: „Rugsėjo 12 gausiu kunigo šventimus, ir mane skiria į Jūsų vietą, į Palūšę... Juozas Tunaitis.“ Nusiunčiu pasveikinimą, laukiu, o per patį šventą Vaclovą pasitinkame jį Ignalinos geležinkelio stotyje ir pėstute keliaujame į tą ežerų sostinę, į romių žmonių parapiją. Kitą dieną pareigų perdavimas: priesaika, inventoriaus apžvalga, nusistovėjusios pamaldų tvarkos aptarimas. Tikriausiai dalyvavo Švenčionių dekanas, Adutiškio klebonas Julijonas Steponavičius, prieš keliolika metų pats darbavęsis Palūšėje. Džiaugiuosi, kad galiu įpėdiniui palikti smulkų parapijiečių sąrašą pagal kaimus ir šeimas, net su daugelio jų charakteristikomis, taip pat knygelės *Palūšės bažnyčia ir parapija* mašinraščio egzempliorių (išspausdinta ji bus po 42 metų). Šitaip apginkluotas jaunasis kunigas, nė vieną dieną nebuvęs vikaru, ir po daugelio metų noromis vadins mane, palūšinį pirmtaką, savo pirmuoju klebonu.

Kažkokia proga vėliau patekęs į Palūšę pamatau ant stalo tą parapijiečių sąrašą ir matau, kad jis ne tik rimtai išstudijuotas, bet charakteristikos vietomis dar papildytos. Apie vieną siuvėjėlę buvau pažymėjęs kažką gero, o įpėdinio pridurta: „Tikrai ideali jaunuolė“.

Šešeri tarnybos metai Palūšėje, pora metų Dūkšte, septyneri Dzūkijos smėlynų Dubičiuose ir 1968 m. į Vilniaus Šventąjį Mikalojų, prie kurio prisiglaudusi arkivyskupijos kurija, taigi matysimės dažnokai. Kunigai mėgsta aptarinėti vyresnybės patvarkymus, tad ir šį kartą: rimtas, darbštus, bet džiovininką skirti į didmiesčio tvanką? Didmiesčio tvankoje pratarnaus 23 metus iki vyskupystės ir dar 21 kaip vyskupas...

1955 m. rugsėjo 11 d. Panevėžyje įšventintasis vyskupas Julijonas Steponavičius 1961 metų pradžioje atsiklius Žagarės tremtyje, bet tvirtus jo dvasinius pečius jausime ir toliau. Nepaisydamas draudimų, 1980-tais Aušros Vartuose ir Šv. Mikalojaus bažnyčioje jis atšvęs vyskupystės 25-metį, o 1988 m. rudenį pirmąsyk gaus Sovietų valdžios leidimą nuvykti į Romą pas Šventąjį Tėvą. Palydovu pasiėmė tokį dzūką, jau baldžiusį Vatikano slenkščius su *Romos mišiolo* vertimu. Apsistojome Popiežiškojoje lietuvių šv. Kazimiero kolegijoje, šen ir ten lankėmės, dalyvavome Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavime, ir vieną gražią dieną išgirstu: „Noriu šia proga paprašyti Šventąjį Tėvą monsinjoro laipsnio bent trims žymiems Vilniaus arkivyskupijos kunigams: Pukėnui, Tunaičiui ir Vasiliauskui. Parašyk mašinėle reikalingus prašymus“. Puiku, sukuriame juos, žinoma, lotyniškai. Pirmasis kandidatas – iš „senųjų vilniečių“, kiti du Panevėžio vyskupijoje gimę, bet Vilniuje tvirtai prigiję, jį pamilę ir jo pamilti.

Prašymai įteikti, bus patenkinti, bet tuo tarpu liežuvis už dantų. Vatikano dokumentai bus pasirašyti 1989 vasario 1 d., ir vyskupas juos paskelbs vasario 16 d.– Lietuvos nepriklausomybės ir savo vardo dieną.

Paaukštintieji nepasipūtė, tikintiesiems buvo malonu, kad garbingi titulai suteikti ne pagal gęstančios ir vis dar besimuistančios sovietų valdžios norus, į kuriuos Vatikanas anksčiau būdavo verčiamas atsižvelgti, o tvirtuolio Ganytojo, ką tik iš tremties grįžusio, parinktiems asmenims.

Šįvakar skaitau internete apie Velionį prakilniausius atsiliepimus ir tegaliu visiems pritarti. Keletą rytinių patyčių Redakcija ištrynė. Gėdingos jos buvo, ypač atmenant, kad Velionis nė apie vieną žmogų, kad ir kokias pažiūras būtų turintis ar turėjęs, kad ir kuo savo gyvenimą paženklinęs, nėra ištaręs žeminančio žodžio, daugių daugiausia apgailestavimą: „Vaje, vaje...“

Aštrialiežuviai kunigai mėgdavo apibūdinti: „Bent vieno žmogaus vyskupystė nepagadino – Juozo Tunaičio.“ Koks buvo kuklutis, kiekvienam dėmesingas ir prieinamas, toks ir liko. Su apaštalu Pauliumi galėjo apie savo pamokslus bei prakalbas tarti: „... kalbame ne mokytais žmogiškosios išminties žodžiais, bet tais, kurių išmokė Dvasia, – dvasiniais žodžiais“ (*1 Kor* 2,13). Kalbos kuklumas toli gražu nerodė intelektualinio ribotumo. Turėjome juk visuotinį patarėją. Sklinda kažkokia įtartina teorija, ką apie ją manysime? – „paklausk vyskupą Tunaitį“. Bažnytinės teisės painiavos iškilo – „paklausk Tunaitį“. Kurie dabar galioja besikeičiantys liturgijos nuostatai? – „pasiklausime Tunaitį“; neramina tradicijos ir naujovių dermė – „pasitarsime su vyskupu Juozu...“ Visada gausime kuklų, o kartu rimtai pagrįstą atsakymą, paaiškinimą, nurodymą. Turintis gabumų matematikai ir gražiausią, gyviausią gimtosios kalbos jausmą, originalų žodyną. Turbūt jį palaikė nuolatinis artumas liaudžiai, tėviškei, kaip ir gimnazijos bei seminarijos draugams.

Dalyvaudami įvairiose šventėse, iškilmėse, priėmimuose, įsitikinome, kad Vyskupas Juozas – visiškas abstinentas, tačiau šios nuostatos laikosi taip švelniai, be reklamos. Pavyzdžiui, pasisiūlys šeimininkas ar stalo kaimynas įpilti jam vynelio – „dėkui“, ramiai uždengia delnu taurę ir tęsia pradėtą pokalbį. Ir taip pamokslauja be žodžių. Kažkuriais metais matėme arkivyskupijos salėje retą numerį. Svetimtautis nuncijus diplomatų papročiu per Juozapines dovanoja solenizantui Juozui gerą butelį konjako. „Dėkui, dėkui“ – nusišypso, ramiai paima ir kažkur nuneša, gal atiduos, kam išties reikės.

Ar turėjo Vyskupas Juozas draugų? Turėjo daugybę bičiulių, bet draugužių išties nė vieno ir nė vienos. Pirmiausia tai būdavo dvasinio vadovavimo reikalingi, jautrios sąžinės žmonės – vyrai ir moterys, ir visiems/visoms Vyskupas rasdavo reikalingą žodį, padrąsinimą. „Gal, Ekscelencija, nebevarginsiu Jūsų klausimais, nebetrukdysiu?“ – „Kolei pajėgiame, nenutraukime ryšių“, – buvo ligonio atsakymas kitam ligoniui pora savaičių prieš mirtį.

Kažkas neįtikėtino ir labai paprasto...

Šios žemės takus mindamas, Velionis daug meldėsi už Bažnyčią, už Lietuvą, už jo pagalbos ieškančiuosius... už klaidžiojančius... Neabejojame, kad nuo šiol turėsime naują Užtarėją amžinybėje.

Andriaus Ufarto/BFL nuotr.
Šaltinis: www.bernardinai.lt

Paskaitų ciklas Palaimintojo Jurgio Matulaičio metams

Kun. Jurgis Matulaitis Pirmojo pasaulinio karo metais*

Kun. Vaclovas ALIULIS MIC, Vilnius

Tarp profesoriavimo Petrapilyje ir Pirmojo pasaulinio karo išgyvenimų – treji metai (1911–1914), kuriuos Jurgis Matulaitis praleido su pirmaisiais marijonų naujokais Šveicarijos Fribūre. Apie juos žinių nedaug. Paties J. Matulaičio *Užrašai* nutrūksta 1911 m. rugsėjo 9 d. ir tik 1912 m. vasario 3 d. Jurgis džiaugiasi su būreliu savo pirmųjų auklėtinių atlikęs mėnesines rekolekcijas. Šiuo laikotarpiu jie atsikėlė į Fribūrą ir turėjo pakankamai rūpesčių įsikuriant. Pats kun. Matulaitis atvyko 1911 m. liepos pabaigoje, prieš tai birželį ir liepą įspūdingai vadovavęs kunigų rekolekcijoms Kaune. Tai buvo pirmos kunigų rekolekcijos lietuvių kalba. Labai sujaudino kunigus, atkreipdamas dėmesį, kaip kunigui būtina ne tik žmones mokyti, bet ir savo sielos ugdymu rūpintis.

Apie Matulaičio vadovavimą rekolekcijoms Aleksandras Dambrauskas-Jakštas *Draugijos* žurnale parašė tokį atsiliepimą: *Šias rekolekcijas reiktų pavadinti greičiau asketiškais kursais. Kasdien sakė po 4 konferencijas ir du kartus per dieną padėdavo daryti sąžinės sąskaitą... Klausytojai būdavo tiesiog nustebinti tų prakalbų gyvumu ir lietuviškos kalbos dailumu. Net ir abstraktiškiausi bei filosofiški dalykai išeidavo gerb. vadovui lengvai suprantami ir nenuobodūs. Šios pirmutinės lietuviškos rekolekcijos ne tik padarė klausytojams didelį įspūdį keldamos jų dvasią..., bet ir parodė viešai, kaip dailiai galima skelbti Dievo žodis gryniausia, nė vienu polonizmu nesuteršta lietuvių kalba. Yra tai svarbi pradžia, turėsianti be abejo ir tolimesnes dar svarbesnes pasekmes*.

Fribūre J. Matulaitis su saviškiais pirmiausia įsikūrė šv. Petro Kanizijaus vardo studentų bendrabutyje *Canisianum,* paskui įsigijo atskiras patalpas ir pavadino jas *Domus studiorum* – Studijų namais. Gavo vietos vyskupo leidimą įsteigti naujokyną, pasirūpino, kad visi ar bent dalis jo kandidatų įstotų į universitetą, o lapkričio 11–29 d. apsilankė Romoje – norėjo susitikti su svarbiomis asmenybėmis – net tuo pačiu kardinolu Chosė Vives y Tuto, kuris prieš dvejus metus leido atnaujinti Marijonų vienuoliją. Smulkiai aprašyta *Užrašų* skyriuje, pavadintame *Kelionė į Rymą su reikalais.* 1911 m. XI. 14 d. *Reliacija.*

Su Apaštalų Sosto pareigūnais ir iš įvairių kraštų atvykusiais į Romą kunigais buvo svarstomi ne tik marijonų reikalai, bet ir Bažnyčios būklė Rusijos imperijoje, santykiai su stačiatikiais, taip pat visokios vienuolių gyvenimo tuo metu ir ateityje perspektyvos. Buvo jam siūlyta stoti į Apaštalų Sosto diplomatinę tarnybą ir tapti Romoje Rusijos bažnytinių klausimų ekspertu, bet jis pasiliko prie savo pasiryžimo – atgaivinti ir ugdyti marijonus: *dabar iš pradžių reikia visiškai Kongregacijai pasišvęsti*.

Būdingas lapkričio 24 d. įrašas: *Popiet nuvykau į šv. Petro baziliką. Tenai prie šv. Apaštalo grabo padariau prisieką, kad iš visų mano jėgų stengsiuosi, darydamas kas galima, kad nei aš pats, nei mūs Kongregacijos nariai, nei pati Kongregacija netarnautų jokiem pašaliniams tikslams (ar tai tautiškiems, ar politiškiems, ar kitokiems), bet vien tik Dievui, Bažnyčiai ir dūšių išganymui, pasinaudojant visais kitais prigimtiniais ir antprigimtiniais daiktais kaip įrankiais pasiekti aukščiausiam tikslui, būtent Dievo garbei padauginti. Daug meldžiausi*.

Fribūre negausus auklėtinių būrelis labai greitai susigyveno (kai kurie buvo jau anksčiau pažįstami) ir įsitraukė į studijas bei vienuolinio gyvenimo mokslą. J. Matulaitis švietė juos, sakė dvasines konferencijas, aprūpindavo rinktinėmis teologijos ir dvasinio ugdymo bei mąstymų knygomis, taip pat nepaprasto kantrumo pavyzdžiu. Nors nešiojo amžinai skaudamos kojos protezą, eidavo su auklėtiniais pasivaikščioti. Kai kurie lenkai kunigai pramoko lietuviškai, o lietuviai geriau išmoko lenkų kalbą. Vadovas stropiai ugdė tautų tarpusavio supratimą ir pagarbą, griežtai neleido novicams savo pokalbiuose vadinti rusus *maskoliais*, kaip pats prieš keliolika metų buvo švaistęsis *Keliuose žodžiuose mūsų kunigėliams*.

Su dviem naujokyną baigusiais lietuviais kunigais – Feliksu Kudirka (1869–1932) ir Julijonu Kazaku (1886–1960) tėvas J. Matulaitis 1913 m. nuplaukė į Ameriką ir

Jurgis Matulaitis Fribūre (1911–1914), LCVA, 1676, 1, vol. 155, k. 3

Marijonų vienuolynas Bielianuose, 1918 m., AMPP

Čikagoje įsteigė pirmąjį tame žemyne, antrąjį pasaulyje marijonų vienuolyną. Čia jie dirbo parapijose, važinėjo su pamokslais bei rekolekcijomis į kitas lietuvių kolonijas, organizavo ir leido spaudą. JAV marijonai daugybę metų globojo katalikišką lietuvių dienraštį *Draugą,* kuris eina ir šiandien. Kun. F. Kudirka vadovavo Amerikos marijonams iki mirties, o kun. J. Kazakas 1926 m. grįžo į Lietuvą ir bus nepralenkiamas lotynų ir graikų kalbų mokytojas Marijampolės marijonų gimnazijoje, rūpestingas Lietuvos marijonų provincijolų patarėjas. Amerikos lietuviai anuomet puikiai atsiminė prieš metus mirusį *baltąjį* marijoną kunigą Jurgį Kolesinską (1836–1912). Šis buvo atvykęs į JAV po Sibiro tremties ir įkūręs pirmąją lietuvių parapiją Čikagoje. Dabar žmonės stebėjosi, kokie čia marijonai, kad be abitų..

Kunigo Jurgio dvasia nerimo be Lietuvos, jis čia buvo laukiamas, o atvykęs tiesiog graibstomas. Vyskupų pakviestas, 1914 m. liepą ir vėl vadovavo dvejoms Žemaičių vyskupijos kunigų rekolekcijoms Kaune ir dar vienoms Seinų vyskupijos lietuviams kunigams Marijampolėje. Čia aplankė ir paguodė pasiligojusį brolį Joną su gerąja broliene Veronika. Daug tarėsi apaštalavimo ir švietimo klausimais su veikliaisiais kunigais Juozu Laukaičiu, Justinu Staugaičiu, Motiejumi Gustaičiu. Be to, lydėjo vyskupą Antaną Karosą, vizituojantį parapijas, ir sakė pamokslus, pavaduodamas vyskupą.

Laikas grįžti pas auklėtinius į Fribūrą, bet štai rugpjūčio 1 d. prasideda Didysis karas. Leidžiasi į kelionę. Pasiekęs Varšuvą, ten ilgam įstringa, ir nė žingsnio nei pirmyn, nei atgal. Ką daryti? Pamaldžiai sudėjus rankeles laukti ramesnių dienų? Tai netiko ugningai kunigo Jurgio dvasiai. Bičiulis vyskupas Ruškys parūpino jam užduočių – rekolekcijų klierikams, inteligentams, jaunimui; pasiūlė paimti marijonams Kūdikėlio Jėzaus bažnyčią, kurią Varšuvos lietuvių reikalams skyrė jos paveldėtoja kunigaikštienė Magdalena Radvilienė.

Kitais metais Matulaitis jau galėjo ten paskirti kilnų marijoną kunigą Leoną Kulvietį (1880–1919), kuris įsteigė jaunimo centrą. Anot kardinolo Višinskio vėlesnio atsiliepimo, tai marijonai sostinės teritorijoje klojo akademinės sielovados pagrindus. Šis pasiaukojęs kunigas 1919 m. tapo Bažnyčios meilės auka. Apaštališkasis vizitatorius arkivysk. Akilė Ratis 1919 m. pavasarį pasiuntė jį gelbėti Mstičovo parapijos, kurią jos klebonas buvo užsimojęs atskirti nuo Romos Katalikų Bažnyčios. Kun. Kulvietis nuo aplankyto ligonio ten užsikrėtė dėmėtąja šiltine ir po kelių savaičių mirė. Delegato Račio, marijonų ir visuomenės buvo skaudžiai apgailėtas.

Patekęs į Varšuvą, kunigas Matulaitis iš pradžių apsigyveno pas anksčiau buvusias globėjas Gražiojoje gatvėje, sakydavo joms konferencijas. Seserys jas užsirašinėdavo, marijonai sudarė rinkinį *Konferencje ascetyczne* (išl. 2002 m.), palyginę dviejų seserų darytus ir labai panašius užrašus. Jose nagrinėjamos vienuolių gyvenimo temos, taip pat įvairūs bendri krikščionių tikėjimo ir gyvenimo dalykai. Nors J. Matulaitis tiesiog jų neredagavo, bet dviejų atidžių klausytojų užrašų derinys neabejotinai perteikia kunigo Jurgio mintis. Tiesą sakant, konferencijos nėra kaip nors išradingos. Jos pateikia tvirtas dvasios gyvenimo gaires, derančias su jėzuitų ir karmelitų dvasiniu mokymu. Be to, J. Matulaitis 1916 m. parašė platų straipsnį apie vienuolystę *Parankinei katalikų enciklopedijai*, o anksčiau buvo parašęs apie krikščioniškąją demokratiją.

1915 m. rugpjūtį Varšuvą užėmė kaizerinės Vokietijos kariuomenė. Dingo carinis Katalikų Bažnyčios varžymas, bet pasunkėjo ūkinė būklė. J. Matulaitis sutiko savųjų auklėtinių, taip pat grįžusių iš Fribūro, ir subūrė juos į naują marijonų bendruomenę. Rugsėjo 1 d. arkivyskupas Aleksandras Kakovskis (buvęs Petrapilio akademijos rektorius, kai vicerektoriumi buvo J. Matulaitis) perdavė marijonams buvusį kamaldulių vienuolyną su bažnyčia ir pagalbiniais pastatais Varšuvos priemiestyje Bielianuose. Marijonas kun. Kazimieras Bronikovskis tuojau pradėjo ten kurtis, o spalį čia atsikėlęs Matulaitis ėmėsi steigti vienuolyną ir noviciatą. Pirmasis atkurtųjų marijonų vienuolynas buvo įsteigtas Fribūre (1917 m. išsisklaidė), antras 1913 m. Čikagoje, trečias 1915 m. Varšuvos Bielianuose (1980 m. kardinolas Stefanas Višinskis Lenkijos marijonų centrą iš Bielianų perkėlė į Varšuvos Stegnų gyvenamąjį rajoną). Lapkritį jau atsirado Bielianuose keli pirmieji naujokai. Mąstymai vykdavo nešildomoje bažnyčioje, bet naujokyne klestėjo šiltas gražus sugyvenimas.

Prie bažnyčios esančiuose pastatuose buvo įrengti Invalidų namai. Kai jie buvo perkelti kitur, čia įsikūrė Benamių vaikų prieglauda – iš pradžių mišri, paskui tik berniukų (apie porą šimtų). Už jų išlaikymą, maitinimą, mokymą buvo atsakingi marijonai su J. Matulaičiu priešakyje, jiems į pagalbą atėjo Jėzaus vardo vienuolijos 23 seserys. Vaikams buvo atidaryta pradžios mokykla, o 1918 m. vasarą (jau J. Matulaičiui išvykus į Marijampolę) ir aštuonklasė vyrų gimnazija. Kol gyveno Varšuvoje, kun. J. Matulaitis pats daugsyk bet kokiu oru stodavo į eilę prie okupantų bei miesto valdžios produktų skirstymo centrų ir gautą laimikį parveždavo į prieglaudą.

Cecilijos Pliater-Zyberkaitės gimnazijos Gražiojoje gatvėje direktorė Jadvyga Reutt pasakojo: *1916 m. turėjau įkalbinėti tėvą, užsukusį pas mus, kad užvalgytų. Jau buvo vėlus metas, taigi t. Matulevičius turėjo būti alkanas ir labai pavargęs, nes daug valandų stovėjo eilėje dėl savo našlaityno. Tačiau tol nesisėdo prie stalo, kol su dideliu džiaugsmu nepapasakojo, kiek jam pavyko gauti miltų, riebalų, košės ir duonos tai galybei vargšų vaikų. „O dabar, pasakė, esu alkanas, valgysiu su apetitu, nes mano vaikai nebadaus.“ Jaučiau, kaip jis myli tuos vaikus, kokie jie jam brangūs, kaip jie jam rūpi. Kai jam būnant Lietuvoje vyskupu prikaišiodavo jį esant nepalankų lenkams, aš prisiminiau šią aprašytą akimirką. Juk jis atsidavė mūsų vaikams kaip geriausias lenkas. Ir tai buvo ne žodžiai, tai buvo darbai žmogaus, kuris kiekvienam mato Dievo vaiką ir jam tarnauja.*

1917 m. liepą marijonai dar perėmė berniukų lavinimo institutą kitame Varšuvos priemiestyje, Pragoje. Institutą lankantys 7–14 metų berniukai buvo mokomi įvairių amatų, gaudavo pietus, buvo auklėjami religine dvasia. Instituto direktorius buvo marijonas kun. Vladislovas Lysikas, o J. Matulaitis dažnai ten lankydavosi... ne vien kaip svečias. Vienuolė mokytoja J. V. Ščepinska prisimena mačiusi jį atraitotomis rankovėmis taisantį užsikimšusį klozetą.

Kun. J. Matulaičio mokslinę ir socialinę veiklą pastebėjo ir bažnytinė vyresnybė, ir miesto valdžia, jis buvo kviečiamas į įvairias svarbias komisijas. Pavyzdžiui, 1915 m. priklausė komisijai, kuri rengė steigiamo Varšuvos universiteto Teologijos fakulteto projektą, o 1917 m. buvo patvirtintas Varšuvos apskrities Globos tarybos nariu. Dar žymesnis įvykis: 1917 m. birželį Lenkijos karalystės mokyklų kapelionai sutartinai išrinko kunigą profesorių J. Matulevičių savo suvažiavimo pirmininku. 1918 m. birželį Lenkijos vyskupų konferencija paskyrė J. Matulaitį į komisiją, kuri turėjo sutvarkyti slaptųjų vienuolijų gyvenimą. Gerokai pavėlavo. J. Matulaitis dar kovą buvo išvykęs į Vilnių, Kauną ir Marijampolę.

Vilniuje iš vyskupijos valdytojo prelato Kazimiero Michalkevičiaus išgirdo labiausiai netikėtą naujieną: kad esąs kandidatas į Vilniaus vyskupus. Nenorėjo tuo tikėti, visaip priešinosi. Mieliau vadovavo rekolekcijoms po rekolekcijų: Kaune pirmiausia klierikams, paskui parapijiečiams – vienoms lietuviškai, kitoms lenkiškai (Kaunas buvo gerokai aplenkėjęs), taip pat Marijampolėje parapijiečiams ir mokiniams.

Visa galva pasinėrė į Marijampolės vienuolyno rūpesčius. Pastatas gailiai atrodantis, vieni po kitų pagyvena keli iš Rusijos grįžtantys kunigai, bažnyčia taip pat apleista. Atsiranda keli pirmieji kandidatai, tad spalio 14 d. atidaro marijonų naujokyną ir to paties mėnesio 18 d. įsteigia Marijos vargdienių seserų vienuoliją. Nubrėžia jai be galo platų veiklos lauką: mokyklos, spauda, organizacijos, slauga... Šiai vienuolijai parašo įstatus lotyniškai, kunigas Juozas Laukaitis išverčia juos į lietuvių kalbą, taip pat išverčia dar 1910 m. Petrapilyje lotyniškai parašytą programinį dokumentą *Marijonų vienuolijos vedamoji mintis ir dvasia* ir pagal J. Matulaičio mintis 50–54 straipsnius pritaiko moterų vienuolijos apaštalavimui. *Vedamosios minties ir dvasios* Vargdienių seserų vienuolijai pritaikytas variantas išspausdintas Marijampolėje 1921 m., Marijonų vienuolijai – 1929 m., jungtinis variantas – Kaune 2003 m. rinkinyje *Palaimintojo Jurgio Matulaičio dvasios sklaida.*

**Su Autoriaus sutikimu spausdinama iš „Marijos radijo“ programų*

Nuotr. iš T. Gorski MIC knygos „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“(2009)

Vincas Uždavinys – žmogus, parašęs savo gyvenimo istoriją

Mindaugas SIMANAVIČIUS, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus mokslo darbuotojas, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 11

Kaune V. Uždavinys įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą (tuo metu Lietuvos universitetas) Humanitarinį fakultetą ir pradėjo dirbti Vilniui vaduoti sąjungoje (toliau VVS). VVS buvo visuomeninė organizacija, veikusi 1925–1938 m., kuri propagavo Vilniaus krašto atgavimo idėją, rėmė Vilniaus krašto lietuvių kultūrinę veiklą. Prasidėjo V. Uždavinio įdomiausias, kūrybingiausias ir aktyviausias gyvenimo periodas. Pradėjęs dirbti VVS instruktoriumi, jis daug keliavo po Lietuvą, skaitė paskaitas ir steigė VVS skyrius. Darbas buvo labai sunkus ir sudėtingas, bet V. Uždavinio būdo bruožai, charakterio savybės, atsidavimas ir mokėjimas pritraukti žmones bei juos suvienyti labai praplėtė VVS veiklą. Jis jautė savo darbo teikiamą naudą ir vertę. Kaip jis pats mini: „Bet aš esu tam reikalingas. Mano darbas, aiškiai matau, neša Lietuvai naudą, artina mūsų visuomenę prie Vilniaus. Savo iškalba prieinu prie kiečiausių širdžių. Visur savo klausytojus palenkiu savo pusėn.“[16] V. Uždavinys į Vilniaus vadavimo darbus įtraukė ne tik inteligentiją, bet ir paprastus kaimo žmones, ūkininkus, kurie aktyviai dalyvavo veikloje. Intensyvus darbas ir nuolatinės kelionės neliko be pasekmių, ir tai kenkė jo studijoms. V. Uždavinys nebaigė studijų Humanitariniame fakultete. Įstojo į Teisės fakultetą (1930 m.), bet taip pat jo nebaigė, nors aktyviai dalyvavo studentų atstovybės veikloje[17]. Sveikatos silpnumas, noras padėti savo didelei šeimai, taip pat 1928 m. sukurta šeima su Elena Šešplaukyte[18], atitraukė jį nuo mokslų, kurių jis taip ir nebaigė. V. Uždavinys ne tik dirbo instruktoriumi, bet ir redagavo, rašė („Trumpas ispanų kalbos vadovėlis“), mokėsi kalbų. Kita V. Uždavinio aistra – fotografavimas. 1929 m. jis iš Amerikos kunigo Juozo Židanavičiaus gavo pirmąjį savo fotoaparatą ir po truputį pradėjo fotografuoti[19]. V. Uždavinio nuotraukų yra labai daug. Jose atsispindi pagrindiniai jo gyvenimo įvykiai, kelionių vaizdai. Nuotraukose matyti visas tarpukario Lietuvos gyvenimas, miesteliai, architektūros paminklai, žmonės, gamtos vaizdai, miestelių inteligentijos atstovai, kaimo žmonių atliekami darbai (pvz. linų karšimo darbai[20]). Savo nuotraukas jis publikavo redaguojamuose leidiniuose, knygose. Taip pat dalyvavo Fotomegėjų sąjungos veikloje[21]. 1928 m. VVS buvo pradėtas leisti žurnalas „Mūsų Vilnius“, kurio redaktoriumi paskirtas V. Uždavinys. Jis taisė laikraščio korektūrą, tvarkė ir rašė straipsnius; taip pat redagavo leidinius „Vilniaus baras“, „Vilnius ir Vilniaus kraštas“ (vaizdų albumas), „Išniekinti kryžiai“. V. Uždavinys taipogi skaitydavo paskaitas radijo žurnale „Pavergtas Vilnius“, vedė radijo laidas vaikams. VVS vardu pradėjo organizuoti keliones į pasienį su Lenkija. Dalyvaudamas Lietuvos turizmo sąjungos veikloje[22] ir rengė ekskursijas į pajūrį.

V. Uždavinys buvo aistringas keliautojas. Jis apkeliavo beveik visus Lietuvos kampelius. Savo dienoraščiuose smulkiai aprašė keliones, pamatytus architektūrinius paminklus, žmones, papročius. Pro jo žurnalisto akis neprabėgo tautinių mažumų gyvenimas. Gyvai papasakota apie žydus, rusus, lenkus. Kelionėse V. Uždavinys traukė žmones, nes mėgo dainuoti, groti armonikėle. Keliaujant būta ir komiškų situacijų. Pavyzdžiui, vienoje kelionėje į Molėtus jis užsuko į bažnyčia, kurioje: „Vargonininkas jaunas energingas vyrukas, linksmas – bažnyčioje griežia vietoj bažnytinių preliudijų arijas iš operų, kaip va „Karmen“, „Rigoletto“, „Traviata“ ir t. t. Žmonės nesupranta ir jiems vis viena“[23].Ypač įdomios V. Uždavinio kelionės po pasaulį: jis apkeliavo visas Vakarų Europos šalis, Pietų Afriką, Didžiąją Britaniją. Kiekvieną kelionę stengėsi aprašyti, netgi išleido knygų. Po vakarų Europą pakeliavęs parašė ir išleido knygą „10000 kilometrų“ (1932 m.). Po 1933 m. gegužės–birželio mėnesio kelionės automobiliu su aviacijos kapitonu Vl. Morkumi V. Uždavinys parašė ir išleido knygą „Europa iš automobilio“. Tai tikri V. Uždavinio kelionių po Vakarų Europą gidai. Apie savo keliones jis pasakojo „Pavergto Vilniaus“ Kauno radijo fone rengtose laidose ir taip švietė žmones, supažindino su kitomis kultūromis, papročiais, gyvenimu. Labai įdomiai V. Uždavinys aprašė kelionę į SSRS 1934 m., į kurią vyko garsūs to meto visuomenės veikėjai, žurnalistai, redaktoriai, rašytojai (Antanas Bružas, Domas Cesevičius, Albertas Gerutis, Juozas Grušas, Jonas Kalnėnas, Jonas Kardelis, Justas Paleckis, Rafail Poleskis, Vytautas Steponaitis, Ignas Šeinius). Dienoraštyje[24] V. Uždavinys atpasakoja kiekvieną kelionės momentą. Tai labai įdomus dienoraštis, kuris parodo SSRS kasdienį gyvenimą.

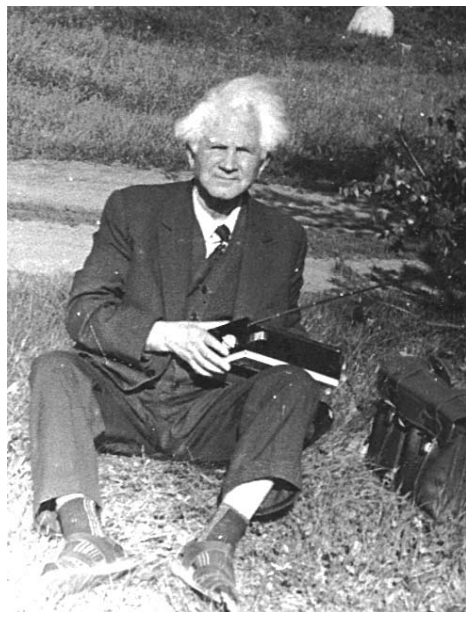
1936–1937 m. V. Uždavinys buvo deleguotas VVS į JAV lietuvių kolonijas skaityti paskaitų. Grįžęs iš JAV 1937 m. nuo lapkričio 1 d. su dideliu liūdesiu ir nusivylimu dėl vidinių intrigų paliko VVS ir pradėjo dirbti kaip, jis mini, pats sau. Jis skaitė paskaitas, rašė straipsnius laikraščiams. V. Uždavinys suprato, kad jam reikia mokytis ir viename laiške J. J. Balčiūnui prašė, kad šis paremtų ir padėtų jam mokytis JAV universitete žurnalistikos[25]. 1938–1939 m. jis vėl išvyko į JAV bei Kanadą kaip žurnalo „Pasaulio lietuvis“ korespondentas ir dirbo kunigo Vl. Mirono žinioje[26], bet jo veikloje dominavo Vilniaus vadavimo reikalai. Amerikoje V. Uždavinys daugiausia bendravo su Amerikos lietuviais, skaitė radijo pranešimus, rašė straipsnius laikraščiams „Draugas“, „Amerika“, „Amerikos lietuvis“, „Garsas“, „Tėvynė“, „Studentų žodis“. V. Uždavinys turėjo galimybių pasilikti JAV, bet grįžo į Lietuvą.

Atgavus Vilnių, 1939 m. spalio mėn. V. Uždavinys sugrįžo kartu su Lietuvos kariais kaip „Lietuvos aido“ redakcijos atstovas. Bet prasidėjęs karas, pirmoji okupacija, vėliau vokiečių okupacija visiškai pakeitė V. Uždavinio likimą. Taip pat įvyko ir asmeninė tragedija: 1941 m. mirė jo žmona ir jis pasiliko su dviem vaikais. Vokiečių okupacijos metais jis dirbo laikraštyje „Naujoji Lietuva“, naujienų agentūroje ELTA. Traukiantis frontui, 1944 m. jis praleido su vaikais mirusios žmonos gimtinėje Mikalajūnuose[27]. Apie grįžtančią sovietų armiją, daromas skriaudas, mobilizaciją V. Uždavinys papasakojo savo dienoraštyje[28]. 1944 m. spalio mėn. V. Uždavinys su vaikais grįžo į Vilnių ir įsidarbino „Valstiečių laikraštyje“, bet jį areštavo ir nuteisė už vokiečių okupacijos metais U. Sapniūno slapyvardžiu „Naujojoje Lietuvoje“[29] parašytus straipsnius apie SSRS vykdomus trėmimus, apie lietuvių karių sušaudymą, taip pat rašytus prisiminimus iš kelionės po SSRS 1944 m. V. Uždavinys buvo nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 58 straipsnį „Tėvynės išdavimas“. V. Uždavinys buvo ištremtas į Vorkutą. Nuo 1945 m. gegužės 8 d. dar prieš tremtį iš kalėjimo Lukiškėse jis pradėjo rašyti laiškus vaikams Saulutei ir Sakalui. Vaikus ėmė globoti Vilniaus mokytoja Jadvyga Kviecinskienė. V. Uždavinio laiškai iš Vorkutos (Ajač Jagos ir Kožvos) – tai labai įdomi fondo dalis, kuri pratęsia dienoraščius. V. Uždavinys rašė iš tremties labai dažnai, bet ne visi laiškai pasiekė vaikus.

Kaip prisimena V. Uždavinys, 1945 m. žiemą „sutikome dar blogiau, ne barakuose, bet palapinėse, tiesa, dviem geležiniais pečiukais kūrenamuose. Palapinės ilgos, barako tipo ir kai sniegas jas užpūsto, tai neblogiau, kaip barakuose“[30]. Sunkūs darbai, oro sąlygos, vitaminų trūkumas palaužė V. Uždavinio sveikatą. Nors sunkiai persirgo geltligę ir skorbutą, jam teko tremtyje dirbti įvairiausius darbus. Rovė tundros krūmus, sekretoriavo, dirbo ligoninėje sanitaru – ūkvedžiu, sandėliuose, raštinėje. Nuo sunkaus darbo V. Uždavinys vėliau buvo atleistas, nes buvo pripažintas invalidu[31]. Turėdamas laisvo laiko V. Uždavinys rinko anglų–lietuvių kalbos žodyną, vertė Korėjiečių pasakas[32], bet nė vienas jo darbas

V. Uždavinys tremtyje. Piešta Vorkutoje (Ajač Jaga). 1947 m. balandžio 9 d. LMAVB RS F183-448

V. Uždavinys Valakampiuose. 1969 gegužės 25 d. LMAVB RS F183-599

iš šio laikotarpio neišliko, nes kraustantis etapais viskas dingo. Laiškuose iš tremties V. Uždavinys pasakoja apie gyvenimą tremtyje, kalinių santykius, išgyventus vargus. Lagerio gyvenimas visiškai kitoks nei laisvėje, nes čia vyrauja visai kita sistema, kurią perpratęs stengiesi išgyventi, gauti geresnį darbą, geriau įsikurti. V. Uždavinys perprato šią sistemą ir būdamas labai silpnos sveikatos visais būdais stengėsi išlikti ir grįžti į tėvynę. Jam padėjo siuntiniai gaunami iš Lietuvos ir mokėjimas „duoti blatą“. Kaip prisimeta V. Uždavinys: „Blatas – pats žodis, turbūt ir Tau suprantamas. Pas mus be blato nieko nepadarysi, o man blatą padeda daryti tavo tabakas ir Saulutės krikšto mamytės laikraščiai. Popierius (rūkomasis laikraštinis) čia dabar turi didesnės vertės, kaip tabakas. Tabako galima pirkti vietoje, o popierio nėra, o aš popierio atžvilgiu vėl turtingiausias žmogus...“[33].

Grįžo V. Uždavinys 1953 m. lapkričio 15 d. po 9-erių metų tremties, kuri paliko žymę visam likusiam gyvenimui. Kaip prisimena V. Uždavinio dukra Saulė Uždavinytė Sudikienė, V. Uždavinio Vilniuje niekas nenorėjo priregistruoti. Jam padėjo senas kolega žurnalistas LTSR Prezidiumo pirmininkas Justas Paleckis, po kurio pagalbos jis legaliai įsikūrė Vilniuje. Bet V. Uždavinys ilgai negalėjo susirasti darbo ir save vadino laisvu menininku–bedarbiu dėl savo praeities. Kaip jis pats mini: „Mane nuolat baudžia už tą patį nusižengimą, baudžia ta prasme, kad nelaiko manęs žmogumi, neduoda darbo, esu nuolat sekamas. Išeina, kad už vieną prasikaltimą baudžia ne vieną, o daugelį kartų“[34]. V. Uždaviniui labai buvo sunku surasti darbą pagal savo profesiją, todėl 1954 m. birželio 1 d. įsidarbina Greitosios pagalbos stotyje dispečeriu. Vėliau jam teko dažnokai keisti darbus: dirbo Vilniaus centrinėje knygų parduotuvėje pardavėju, Modelių namuose inžinieriumi-vertėju, ekskursijų biure gidu (organizuodavo ekskursijas po Vilnių, Pirčiupį), Preilos poilsio namų komendantu, Gimdymo namuose sąskaitininku – kasininku. Pagal 1955 m. rugsėjo 17 d. SSRS AT amnestijos aktą, kuris lietė ir V. Uždavinį, jam panaikintas teistumas ir išduotas pasas. V. Uždavinys bandė dirbi pagal savo žurnalisto specialybę. Rašė į „Tėvynės balsą“, „Mūsų sodus“, Radijo ir televizijos komitetą (laidos užsienio lietuviams). Parašė porą informacinių-turistinių knygelių „Pirčiupis“, „Po Vilniaus apylinkes“, kurios būdavo labai cenzūruojamos. V. Uždavinys jautė, kad jo darbas ir kūryba niekam nereikalinga: „Esu atžymėtas, esu buvęs kalinys ir ... niekam nereikalingas, nebent Saugumo Komitetui, kuris norėtų panaudoti mane šlykštiems darbams už keletą rublių arba ir be jų, sudarydami tam tikrus procesus, šantažą, bauginimus“[35]. 1959 m. vasario 19 d. jis buvo priimtas į LTSR žurnalistų sąjungą ir dalyvavo jos veikloje, bandė būti aktyvus. V. Uždavinys nepamiršo ir pomėgio keliauti. Kaip ir seniau, jis keliavo po visą Lietuvą, SSRS, Vidurinės Azijos šalis. Taip pat aktyviai susirašinėjo su JAV, Škotijoje likusiais pažįstamais ir draugais. Visa tai aprašo savo dienoraščiuose–dienynuose. Aprašė savo laikotarpio įvykius, garsius to meto žmones (A. Miškinį, E. Mieželaitį, A. Venclovą, V. Sirijos Girą, V. Landsbergį Žemkalnį, K. Petrauską, B. Gorbulskį), tarptautinius įvykius, Vilniaus kasdienybę. Taip pat V. Uždavinys rinko medžiagą apie savo gimtąsias vietas, Vilniaus apylinkes, rašė prisiminimus apie savo vaikystės metus. Brolis Jonas Uždavinys V.Uždaviniui atsiuntė pakvietimą gyventi JAV[36], bet leidimo išvykti jis negavo. Kaip prisimena Saulė Uždavinyte Sudikienė, V. Uždavinys paskutiniais metais sunkiai sirgo ir mažai išeidavo iš namų, o 80-ties metų jubiliejaus šventėje skaitė savo paskutinį rašinį „Ekspromtas apie mano senatvę“. V. Uždavinys mirė 1983 m. kovo 20 d.

Tai tik trumpa V. Uždavinio biografija, kurioje atsispindi nedidelė šio įdomaus žmogaus gyvenimo dalis. Kita dalis išlikusi jo gausiame rašytiniame palikime, kuri saugoma Lietuvos mokslų Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriaus fonduose. Tikėtina, kad šis fondas sulauks ypatingo tyrinėtojų dėmesio ir po kurio laiko bus publikuojami dienoraščiai, laiškai ir kita medžiaga, kuri atspindi tuometinius įvykius, žmonių gyvenimo būdą.

---

[16] LMAVB RS, f183-17, lap.107.
[17] LMAVB RS, f183-14, lap.58.
[18] LMAVB RS, f183-19, lap. 46.
[19] LMAVB RS, f183-19, lap.99.
[20] LMAVB RS, f183-28
[21] LMAVB RS, f183-26, lap.99.
[22] LMAVB RS, f183-27, lap. 174.
[23] LMAVB RS, f183-14, lap.39.
[24] LMAVB RS, f183-618.
[25] LMAVB RS, f183-126, lap.4.
[26] LMAVB RS, f183-35, lap.50.
[27] LMAVB RS, f183-427.
[28] LMAVB RS, f183-429.
[29] „Naujoji Lietuva“. Geležiniai paukščiai, kurie nėra bolševikams norma. 1941 VII Nr.26, 27, 28, 29; , Mūsų karių kapai Gudijoje. 1941 m. rugsėjo 17 d. Nr.64
[30] LMAVB RS, f183-443. 1948 m. vasario 19 d. laiškas Sakalui Uždaviniui.
[31] LMAVB RS, f183-442, lap.18.
[32] LMAVB RS, f183-432, lap.2, 48.
[33] LMAVB RS, f183-445
[34] LMAVB RS, f183-586, lap.84.
[35] LMAVB RS, f183-474, lap.4.
[36] LMAVB RS, f183-591, lap. 38.

Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido diena

Kur ta vienybė dabar?*

Atkelta iš 1 p.

jau grįžo į Lietuvą. Dalis čia likusiųjų, ypač jų vaikai, jau nekalba lietuviškai, tačiau gyvai domisi Lietuva, didžiuojasi savo kilme ir saugo savo tapatybę. Tai labai svarbu.

Lietuvių bendruomenę vienija lietuvių namai, kuriuose teko lankytis. Bendrijos „Lituanica“ Karagandoje vadovas – Lietuvos garbės konsulas Vitalijus Tvarijonas buria lietuvius, skatina laikytis tradicijų, papročių, švęsti šventes, kitaip propaguoti lietuvybę. Tokių gražių pavyzdžių surasime ir kitur.

Priverstiniai politiniai kaliniai, po karo pasitraukę į Vakarus, taip pat dėjo daug pastangų. Per visą Lietuvos okupacijos laikotarpį ne tik išlaikė lietuvių kalbą, papročius, bet ir viešino Lietuvos nepriklausomybės bylą. Ir šių dienų tarp ekonominių tremtinių noras burtis, palaikyti lietuvybę, domėjimasis Lietuvos aktualijomis teikia vilties, kad Lietuva dar Jų neprarado.

Mielieji, nepaisant visų nuoskaudų ir liūdnų prisiminimų, kviečiu galvoti apie Lietuvos dabartį ir ateitį. Būtent jos kūrimui skirti visas savo jėgas. Nebereikia partijoms politizuoti ar savintis tremtinių istorijos ir likimo...

Kartu ieškokime būdų, kad Lietuva taptų jaukiais namais visiems čia gyvenantiems, o visi ją palikę žinotų, kad jie yra čia laukiami ir reikalingi.

**LR Seimo nario Juliaus Sabatausko kalba, pasakyta iškilmingame Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms skirtame minėjime LR Seime 2012 m. birželio 14 d.*

Šaltinis: www.lrs.lt

Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido diena

Tremtis – tautos žaizda*

Atkelta iš 1 p.

žavesio, savęs ieškojimo. Kai paklausiu mokinių per istorijos pilietiškumo pamokas, kiek jų senelių, prosenelių buvo ištremta, patikėkite, pakelia rankas daugiau kaip pusė mokinių. Kartu suvokiame, kad esame tremčių dalis.

Mano rankose yra mažas mokinių projektinis darbelis. Mokinių grupelę bendravo su savo artimaisiais, surinko liudijimus ir užrašė traukinio vagonuose, pristatydami darbą, tylios maldos minute pagerbėme tautos genocidą. Arba po pamokos priėjusi mergaitė paklausė: „Ar galima, mokytojau, suorganizuoti susitikimą su močiute, kad mano močiutė papasakotų apie tremtį?“ Taigi suvokėme, kad vaikai yra tremties aukos dalis. Arba darnai užduodu klausimą mokiniams, koks yra mūsų šeimų, namų, tėvynės, valstybės pavadinimas? Atsakymas – Lietuva.

Tremtis – tautos žaizda, bet neprisiriškime prie sielvarto. Mokėkime atleisti, kad iš istorijos nedingtų gyvenimo žinia ir kaip apaštalas Jokūbas skelbia: „Laikykite tikru džiaugsmu, kad pakliuvote į visokius išmėginimus.“ Supraskite, tikėjimu išmėginimus gimdo ištvermę, o ištvermė subręsta darbuose, kad taptumėte tobuli, subrendę ir nieko nestokotumėte. Nebijokime gyventi viltimi.

**Vilniaus jėzuitų gimnazijos istorijos ir pilietiškumo mokytojo Fausto Meškuočio kalba, pasakyta iškilmingame Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms skirtame minėjime LR Seime 2012 m. birželio 14 d.*

Šaltinis: www.lrs.lt

Napoleonas Lietuvoje

Prof. Aleksandras VITKUS, Kaunas

Tęsinys. Pradžia Nr. 12

Rugpjūčio 27 d. Generolo D. Hogendorpo paskyrimas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Laikinosios Vyriausybės komisijos pirmininku **(LIŠ,403).**

Rugsėjo 7 d. Borodino mūšis. Rusijos kariuomenė turėjo 132 tūkst. karių, 624 artilerijos pabūklų; Prancūzijos kariuomenė – 135 tūkst. karių, 587 artilerijos pabūklų. Imperatorius Napoleonas siekė šiame mūšyje sutriuškinti pagrindines Rusijos pajėgas ir neleisti joms pasitraukti į Maskvą. Rusai neteko 44 tūkst., prancūzai 58 tūkst. karių. Rusijos kariuomenė paliko mūšio lauką ***(LTE,2,223).***

Rugsėjo 14 d. Imperatorius Napoleonas užėmė Maskvą ***(Gum,208).***

Rugsėjo 18 d. Laikinosios Vyriausybės komisijos raštas Vilniaus departamento administracijai dėl priemonių prancūzų kariuomenei aprūpinti **(LIŠ,403).**

Spalio 10 d. Caras Aleksandras susitiko Peterburge su kunigaikščiu M. K. Oginskiu ir pageidavo, kad jis parengtų „atsišaukimą į imperijos pavaldinius lenkus“ ***(Dund1,29).***

Spalio 13 d. Prancūzų imperatoriaus reikalavimas Vilniaus departamento administracijai pristatyti prancūzų kariuomenei 1 000 arklių, grasinant karine egzekucija **(LIŠ,404).**

Spalio 19 d. Kunigaikštis M. K. Oginskis pasiuntė carui Aleksandrui I laišką, prie jo pridėjo caro laiško feldmaršalui Kutuzovui ir caro atsišaukimo į lenkus projektus. Caro pavedimu pa rengtame atsišaukime į lenkus Rusijos imperatorius žadėtų atkurti jų tėvynę, Lenkijos karalystę, pats pasiskelbtų Lenkijos karaliumi ***(Dund1,30).***

Spalio 24 d. Kautynės prie Malojaroslaveco. Rusijos ir Prancūzijos kariuomenių dalyvavo po 25 tūkst. karių. Prancūzų žuvo 5 tūkst., rusų 3 tūkst. karių. Po šių kautynių prancūzai galutinai prarado strateginę iniciatyvą ***(A. P.).***

Prancūzai buvo priversti palikti Maskvą ir trauktis per Lietuvą karo nusiaubtu Smolensko keliu **(LTE,11,288).**

Lapkričio mėn. Vilniuje gvardijoje tarnavo 1450 žmonių iš Lietuvos. Tautinė gvardija stovėjo ir Ukmergėje (apie 40 žmonių) **(LTI1,253).**

Lapkričio 13 d. Caras Aleksandras I priėmė kunigaikštį M. K. Oginskį ir pareiškė, kad dar ne laikas skelbti Oginskio parengtą atsišaukimą, nes priešas dar neišvarytas iš Rusijos ir t. t. ***(Dund1,30).***

Lapkričio 15 d. Lietuvių 22-tas pėstininkų pulkas pirmasis gavo kovos krikštą su rusų kariuomene ties Kaidanovu **(A. P.).**

Lapkričio 26–27 d. Berezinos operacija. Rusijos kariuomenė ruošėsi apsupti ir sunaikinti besitraukiančią Prancūzijos kariuomenę prie Berezinos upės. Prancūzų gvardijos daliniai atbloškė rusus ir tai įgaliojo persikelti pagrindinėms prancūzų pajėgoms. Tai buvo puikus Napoleono karinis laimėjimas. 10 tūkst. nuvargusių ir sušalusių karių (neįtraukiant civilių žmonių, kurie traukėsi su prancūzais) buvo kazokų iškapoti arba paimti į nelaisvę ***(Ta,288).***

Gruodžio mėn. Sumušę prancūzus, į Lietuvą grįžo rusai **(Al,320).**

Per Vilnių, Alytų į Varšuvą grįžo lenkų korpuso vadovaujami kunigaikščio Juzefo Poniatovskio daliniai **(Dund1,26).**

Gruodžio 5 d. Imperatorius Napoleonas iš Smurgainių (netoli Ašmenos) išvyko, paskyręs vyriausiuoju armijos vadu Neapolio karalių J. Miuratą, kuriam įsakė stengtis Vilniuje sutelkti armiją ir įsikurti žiemai **(Dund1,13).**

Gruodžio 6 d. Imperatorius Napoleonas atvyko į Vilnių, sustojo priemiestyje prie Kauno kelio. Čia įvyko trumpas pasitarimas su savo užsienio ministru H. B. Marė **(Dund1,13).**

Varšuvos kunigaikštystės karo ministras, jos kariuomenės vadas generolas, kunigaikštis J. Poniatovskis Vilniuje **(Dund1,26).**

Gruodžio 7 d. Į Vilnių atplūdo visiškai pakrikusi imperatoriaus Napoleono armija **(Juč,120).**

Gruodžio 8 d. Rusijos armijos vyriausiasis kariuomenės vadas generolas feldmaršalas M. Kutuzovas būdamas Molodečne kreipėsi į Vilniaus, Gardino gubernijų ir Bialistoko srities gyventojus ragindamas nepasiduoti prancūzų viliojimams ir padėti Rusijos armijai **(Dund1,16).**

Gruodžio 9 d. J. Miuratas nusprendė miestą evakuoti, o pats išvyko.

Rusų partizanų dalinio vadui pulkininkui A. Seslavinui su savo kariais nepasisekė užimti Vilniaus **(Dund1, 13-16)**.

Gruodžio 10 d. Imperatorius Napoleonas per Kauną, Marijampolę, Seinus, Augustavą pasiekė Varšuvą **(Dund1,13).**

Lietuvos Laikinoji Vyriausybė pasitraukė kartu su imperatoriumi Napoleonu ir apsistojo Drezdene **(Š,447).**

Miuratas su gvardija išvyko į Kauną. Ariergardo vadas maršalas M. Nėjus ryte paliko Vilnių **(Dund1,13).**

Rusijos kariuomenė įžengė į Vilnių **(Dund1,13).**

Kunigaikštis M. K. Oginskis buvo iškviestas į Aleksandro I štabą pas imperijos sekretorių A. Šiškovą, kad jį supažindintų su projektu amnestijos, skirtos visiems Rusijos pavaldiniams lenkams, kurie susikompromitavo prancūzų armijai užėmus kraštą ***(Dund1,31).***

Gruodžio 11 d. M. Kutuzovas įžengė į Vilnių ir apsistojo generalgubernatoriaus rūmuose **(Dund1,17).**

J. Poniatovskis išvyko rogėmis per Trakus, Marijampolę ir atvyko į Varšuvą **(Dund1,26).**

Gruodžio 13 d. Prancūzų ariergardiniai daliniai, vadovaujami maršalo M. Nėjaus (Ney), paliko Kauną **(Dund,14).**

Gruodžio 14 d. Rusijos armija įžengė į Kauną **(Dund1,14).**

Gruodžio 16 d. Prancūzų dalinys buvo išstumtas iš Prienų **(Dund1,21).**

Gruodžio 17 d. Raporte carui M. Kutuzovas mini Vilniuje 10 tūkst. sveikų ir 5 tūkst. ligonių belaisvių **(Dund1,18).**

Pirmame savo laiške A. Čartoriskis domėjosi, ar Aleksandras I nepamiršo savo planų dėl Lenkijos **(Dund1,34).**

Gruodžio 18 d. Maršalas A. Makdonaldas gavęs įsakymą trauktis nedelsdamas iš Jelgavos per Žemaitiją iššygiavo Tilžės link **(Dund1,14).**

Aleksandras I priėmė M. K. Oginskį Peterburge ir pareiškė, kad, kai tik rusų armija užims Varšuvos kunigaikštystę, įvykdys savo pažadus dėl Lenkijos **(Dund1,31).**

Gruodžio 22 d. Į Vilnių atvyko rusų caras Aleksandras I, kurį su raportu ir palyda prie generalgubernatoriaus rūmų vartų sutiko Kutuzovas **(Dund1,17).**

Gruodžio 24 d. Į Lietuvos generalgubernatoriaus postą iš armijos buvo grąžintas generolas A. Rimskis-Korsakovas. Buvo įkurta Vilniaus gubernijos laikinoji vykdomoji komisija, kuriai vadovavo grafas Adomas Chreptavičius, buvęs Napoleono įkurtos Vilniaus gubernijos administracinės komisijos narys **(Dund1,17).**

Gruodžio 27 d. Rygos generalgubernatorius ir atskirojo korpuso vadas generolas F. Paulučis (rusams tarnaujantis italas) puolė iš Kuršo ir įžengė į Prūsijos valdomą Klaipėdą. Klaipėdoje paėmė 700 žmonių įgulą, 26 karo laivus ir 36 prancūzų bei jų sąjungininkų pirklių laivus su kontrabandinėmis prekėmis **(Dund1,22).**

A. Čartoriskis dar kartą kreipėsi į Aleksandrą I dėl Lenkijos (t. y. Lenkijos ir Lietuvos) karalystės atkūrimo **(Dund1,34).**

Tęsinys kitame numeryje

Mokyklų istorija

Telšių mokytojų seminarijai – 90

Išėję į mokymo, auklėjimo žygį

Regina KELIOTIENĖ, Telšiai

Telšių mokytojų seminarijos pirmasis pedagogų tarybos posėdis įvyko 1922 m. spalio 1 d. ir aptarė 20 klausimų, visi organizaciniai. Kitą dieną direktorius Juozas Gedminas 14 mokytojų ir 24 I kurso, 18 jaunesniosios ir 12 parengiamosios klasės mokinius pasveikino su seminarijos mokslo metų pradžios pirmąja šventė.

Telšių apskrities archyvas saugo 450 seminaristų bylas. Per dešimt ikikarinės Lietuvos metų čia mokytojų profesijai rengėsi apie du šimtai jaunuolių. Tiesa, dėl įvairų priežasčių ne visi įstojusieji baigė seminariją. Pačiais pirmaisiais darbo metais bene trys laidos seminariją baigė pagreitintai, per dvejus mokslo metus, nes tada labai stigo pradinių klasių mokytojų. Paskutiniais gyvavimo metais, pakeitus pavadinimą – Pedagoginė mokykla – buvo priimami tik baigę vidurinę mokyklą. Tokių absolventų išleistos trys laidos. Iki mokyklos pavadinimo pakeitimo mokytis buvo priimami baigusieji progimnaziją arba keturias gimnazijos klases. Vėliau septynmečių-aštuonmečių auklėtiniai arba įpusėję mokytis vidurinėje mokykloje. Taigi per visą šios mokyklos gyvavimą baigusiųjų gal iki septynių šimtų priskaičiuotum. Išleido apie 30 laidų.

Seminaristai išsamiau mokėsi visus tuos dalykus, jų metodikas, kurie dėstomi pradinėse mokyklose. Studijavo ir bendruosius dalykus, kurie suteikia platesnį žvilgsnį, kelia būsimojo mokytojo erudiciją. Tai pedagogika, psichologija, gamtos mokslai, fizika, chemija, mokomųjų dalykų praeinama gerokai mažiau negu vidurinėje mokykloje.

Pamažu seminaristų būrelis kasmet didėjo. Bet šimto beveik neviršijo. Kai kuriais metais seminarijos mokymo programose buvo daugiau dalykų. 1944 m. Telšių mokytojų seminarijos išduotas atestatas primena, kad pamokų tvarkaraštyje buvo ir Konstitucija, kosmografija, žemės ūkio mokslas, karinis parengimas. Pedagogika ir jos istorija, bendroji psichologija, vaiko psichologija išskirti į atskirus dalykus.

Ir dar įdomus įrašas. Mokytojų taryba pripažįsta „baigusiu mokytojų seminariją ir duoda šį atestatą, teikiantį jam jaunesniojo pradinės mokyklos mokytojo teises ir teisę stoti studentu į aukštąsias mokyklas“. Tarybiniais metais baigusieji seminariją gaudavo atitinkamą diplomą ir priedą prie jo, kur surašyti visų mokomųjų dalykų įvertinimai, įgyta kvalifikacija. Deja, apie paskutinę teisę nė žodeliu neužsiminta.

Gal tvarkaraštyje ir nebuvo pilietinio, patriotinio auklėjimo pamokų, bet visa seminarijos atmosfera, mokytojų nusiteikimas ugdė patriotus. Tai liudija gyvenimo faktai.

Energingas, sportui atsidavęs Vacys Borusevičius, dar mokydamasis Luokės progimnazijoje, palaikė ryšius su Žemaičių apygardos, jo gimtojo Beibelės kaimo apylinkėse įsikūrusiais miško broliais. Jie lankėsi vaikino tėvų namuose. Vacys nenutraukė ryšių ir tapęs seminaristu. Dažnai iš tėviškės grįždavo su pundu partizanų leidžiamos spaudos, kurią platino, patikėdavo patikimiems mokslo draugams. Į pogrindinę spaudą yra parašęs ir Antanas Viktoravičius. Jam buvo pasiūlyta sukurti tekstą būrio dainai.

Rainiuose nukankinti buvę seminaristai Antanas Dibisteris, Liudas Malakauskas. Išaiškinus Telšių jaunimo pogrindinę organizaciją Sibiro gulagų duonos teko valgyti seminaristams Algirdui Būdai, Juozui Kabailai. 1951 m. į Sibirą iš Varnių rajono ištremtos seminarijos absolventės: Pupinių, Zdoniškės Ąžuolijos, Medvėgalio pradžios mokyklų mokytojos Elena Norkienė, Bronė Mėčiuvienė, Danutė Jasaitytė, Vladzė Pelenaitė. Telšiai priglaudė bėgantį nuo arešto Panevėžio mokytojų seminarijos pogrindinės organizacijos „Pumpuras“ narį Alfonsą Varanauską, kuris taip ir neišvengė saugumo persekiojimų: 1949 m. nuteistas 25 metams. Gulagų vargų, kančių neišvengė ir seminarijos absolventės, miško brolių ryšininkės Zelma Klemanaitė-Sebastijonienė, Jadvyga Butaitė-Žulpinienė, Antanas Glibauskas, Pranas Bastys ir kt.

Buvo ir kitoje pusėje kovojančių. Profesorius L. Jovaiša prisimena, kad artėjant antrajai okupacijai, sutiko buvusius seminaristus Joną Volotką, Antaną Grudzinską, Alfonsą Vasiliauską, tempiančius rusišką sunkųjį kulkosvaidį. Traukė partizanauti. Pirmaisiais pokario metais jie buvo nemaži partijos veikėjai, Šiaulių dienraščio redaktorius, vakarinės mokyklos direktorius. Vienas iš vokiečių okupacijos metais baigusių seminariją A. Rudzinkas perėjo į žurnalistiką, kurį laiką buvo „Pravdos“ korespondentu Lietuvai.

Trečdalis visų absolventų dirbo mokyklų vadovais, švietimo skyriaus vedėjais ar švietimo skyrių mokyklų inspektoriais. Aštuoni seminaristai yra dirbę Švietimo ministerijoje: Česlovas Benevičius, Stefa Grajauskienė, Vladas Malcevičius, Vincas Kryževičius. Iš Švietimo ministerijos išvyko vadovauti Telšių mokytojų seminarijai Kazys Dambrauskas. Paskutiniais Seminarijos gyvavimo metais dirbti ministerijoje pakviesta Janina Karaliūnaitė. Seminarija turėjo ir savo ministrą Antaną Rimkų, Mokyklų valdybos viršininką Bronių Dobrovolskį, Metodinio skyriaus viršininką Aloyzą Opulskį. Visi jie trys vieno kurso absolventai. Paminėtieji drausmingi, gana aktyvūs seminaristai, mokslo pirmūnai.

Yra ir daugiau įrašų apie tarnybos laipteliais šoktelėjusius seminaristus. Tai ir Bronius Lileikis, ne vieną dešimtmetį sėkmingai vadovavęs uostamiesčio švietimui. Tokie rūpesčiai ne vienerius metus slėgė Broniaus Tūbelio, Irenos Jankauskienės, Antano Pilipavičiaus, Jono Savicko, Adelės Ramanauskaitės pečius. Vėliau ji dirbo Mokyklų tyrimo institute, apgynė ekonomikos daktaro disertaciją ir pradėjo dėstyti Veterinarijos akademijoje. Domas Kaubrys rūpinosi Salantų, Gargždų, Raseinių, Kaišiadorių rajonų švietimo-kultūros, sporto reikalais. Tokie rūpesčiai gulė ant Antano Viktoravičiaus pečių. Stasys Urbonas dirbo rajono bei respublikinėse sporto organizacijose, Pedagogų kvalifikacijos kėlimo institute tyrė ir apibendrino mokyklų, pavienių pedagogų patirtį respublikinėse ir sąjunginėse parodose. Prisimintina ir Rožės Žulkutės pavardė, kuri pedagoginio darbo karjerą pradėjo vaikų namų auklėtoja, tęsė žemės ūkio technikume dėstytoja ir baigė kaimo vidurinės mokyklos direktorės poste, su neilgu partinio darbo intarpu. Telšiuose gerai žinomas ir gerbiamas seminarijos auklėtinis Vytautas Butkus, puoselėjantis sklypą sodų bendrijoje „Klevas“, nebijantis jokių eksperimentų. Daugelį metų auginęs medelyną, savo darže ėmė sodinti vietnamietiškus agurkus. Telšių kurčiųjų pagrindinės mokytoja Rūta Gedvilaitė Skirkienė, daugiau kaip 50 savo gyvenimo metų atidavusi mokyklai, džiaugiasi galinti mylėti, suprasti neįgalų žmogų, įvertinti jo poelgius. Prie to prisidėjo ir didžiausias rūpestis – visapusiškos globos reikalavusi šimtametė mama, prieš kelerius metus iškeliavusi Anapilin. Tokį mielą rūpestį turėjo ir kita seminarijos absolventė Liuda Sabeckytė-Lėverienė, kol gerokai perkopusią šimtą metų mamą išlydėjo į Smėlio kalnelį... Tai netrukdė jai sėkmingai mokyti kurčiuosius, būti viena šios mokyklos vadove, taip pat ir aktyvia Telšių Žemaitės teatro aktore, kurios sukurti vaidmenys puošė repertuarą. Jaunieji Žemaitės gimnazijos gimnazistai mylėjo ir gerbė ją kaip meninio skaitymo vadovę. Ne vienas seminarijos auklėtinis išvarė gilią, plačią vagą sporto arimuose. Žinomas 1951 m. laidos auklėtinis Marcelinas Zelba. Jis buvo bene geriausias savo mokyklos sportininkas. Baigęs Kauno kūno kultūros institutą, atsidavė rankiniui. Išgarsėjo dirbdamas Skaudvilės vidurinėje mokykloje. Treniravo respublikos moksleivių rankininkų rinktinę, Šiaulių komandą, pelnė nusipelniusio trenerio vardą, išugdė ne vieną dešimtį rankinio sporto meistrų. Ne vien Telšių rajone gerų rezultatų pasiekė Nevarėnų vidurinės mokytojo Kazio Pagojaus treniruojami sportininkai.

Apskritai seminarijos auklėtiniai savo mokyklai gėdos nedarė. Apie daugelio kasdienos gerą darbą rodo įrašai mokyklų lankymo ataskaitose.

Tarp pirmųjų absolventų yra ir Liudas Simanauskas, kuris vadovavo Biržuvėnų pradžios mokyklai. Jo darbą stebėjęs apskrities mokyklų inspektorius pasidžiaugė, kad mokykloje vyrauja darbo nuotaika. Mokinių atsakymai sąmoningi. Mokytojas sėkmingai ugdo jų savarankiškumą. Turi nemažai mokymo vaizdinių priemonių, kurios apgalvotai

Vilniuje gyvenančių seminaristų, jų mokytojų susitikimas. 2012 m.

naudojamos pamokose. Gerai palaikoma švara, tvarka ir drausmė. Vedėjas pareigas eina rūpestingai, pasišventęs pedagogo darbui. Mokymo vaisiai geri, sąsiuvinių priežiūra pavyzdinga. Pagarbiai apie vieną iš pirmųjų dvimetės laidos auklėtinę Viktoriją Jonušaitę-Montrimienę, klasės auklėtoją Liutkienę, rusų kalbos mokytoją, atsiliepia jų buvę mokiniai. Geru žodžiu minimas matematikas Antanas Kalinauskas – jau solidaus amžiaus, „anų“ laikų inteligentas. Ir Adolfas Grajauskas. 1947 m. baigęs seminariją, vasarą dirbo Telšių apskrities laikraščio literatūriniu darbuotoju, vėliau Luokės progimnazijoje, neakivaizdžiai studijavo Vilniaus pedagoginiame institute lietuvių kalbą ir literatūrą. 1948 m. perkeltas į Telšių rajono švietimo skyrių eiti mokyklų inspektoriaus pareigas, kruopščiai ir sąžiningai dirbo jam patikėtą sunkų visuotinio mokymo priežiūros darbą. Penki jo klasės auklėtiniai iš Luokės, vadovo asmenybės paveikti, įstojo į Telšių mokytojų seminariją, o ją baigę, buvo puikūs pedagogai. Sostinės švietimui vadovavo seminarijos auklėtinė Irena Raibužytė-Jankauskienė. O Raseinių rajono – Bronius Tūbelis.

Vienas pirmųjų laidų auklėtinis Pranas Skersis, dirbo įvairiose mokyklose, buvo ilgametis Kretingos rajono liaudies švietimo skyriaus Metodinio kabineto vedėjas, mėgo lankytis mokyklose, po stebėtų pamokų negailėjo patarimų mokytojams, ypač jauniems ir pradedantiems.

Mokyklų inspektoriai mokyklų lankymo ataskaitose daug gerų žodžių yra išsakę apie seminarijos absolventus Eugeniją Ereminienę, Eleną Gaučienę, Eleną Endriuškienę, Eleną Petkevičiūtę, Juozapą Vaičiulį ir daugelį kitų.

Už nuoširdų, rezultatyvų darbą daugelį mokyklos, švietimo skyriai ar net ministerija skatino padėkomis, pinigine premija. Nerasime absolvento, kuris negavo padėkos ar pagyrimo rašto. Daugiau kaip trečdalis telšiškių seminaristų darbas įvertintas Švietimo pirmūno ženkleliu. Sunku tiksliai suskaičiuoti, kelios dešimtys seminaristų sulaukė aukščiausio profesinio apdovanojimo – nusipelniusio mokytojo garbės vardo. Tai Augustas Dirgėla, Eugenija Ereminienė, Juozas Vaičiulis, Domicelė Venckienė, Kazys Juozapaitis, Elena Andrašiūnienė, Antanas Kalinauskas, Kazimiera Jankauskaitė, Eugenija Stragytė-Smilgienė, Ieva Slavinskienė, Anelė Baltrulionienė, Leonas Jovaiša, Marija Perminienė, Bronė Danilienė, Stasė Semenavičienė, Bronius Tūbelis, Adolfas Grajauskas, Česlovas Kantauskas, Irena Jankauskienė, Julijonas Norkevičius, Aloyzas Opulskis, Vytautas Banevičius, Bronius Dobrovolskis. Vieni pirmųjų laidų auklėtiniai Kazys Lazauskas, Juozas Liutkus, Antanas Glibauskas, Pranas Bastys apdovanoti Vytauto Didžiojo ordino medaliais.

Antanas Rinkūnas, vokiečių okupacijos metais vadovavęs Telšių mokytojų seminarijai, gyvendamas Kanadoje, parengė ir išleido užsienio lietuvių mokykloms trijų dalių vadovėlį „Kregždutė“, aukštiesiems lituanistikos kursams literatūros konspektus. Ikikarinėje Lietuvoje išleido skaitinius „Aukuras“, gamtos, krašto mokslo vadovėlius „Gimtieji laukai“, „Mūsų kraštas“.

Vadovėlių, metodinių leidinių, dalykinių bei mokslo populiarinimo rašinių, knygų parengė ir išleido mokslininko keliu pasukę seminaristai Bronius Dobrovolskis, Adelė Ramanauskaitė, Antanas Rimkus, Jonas Riškus, Stasys Šalavėjus ir kiti. Net aštuonių leidinių sulaukė Jono Riškaus „Lietuvių literatūros vadovėlis IX kl.“, „Lietuvių literatūra XIX a. pirmoji pusė“, „Lietuvių literatūros chrestomatija“, populiarios apybraižos „Lietuvių dainius Antanas Strazdas“, „Adomas Mickevičius“ ir kiti.

Bronius Dobrovolskis, kuris vienas ir su kolegomis parašė Lietuvių kalbos vadovėlį V, VI, VII, IX, X klasėms, parengė diktantų, dalomosios medžiagos rinkinius, metodinių ir mokomųjų priemonių. Su Leonu Gedvilu jo parašyti lietuvių kalbos vadovėliai V ir VI klasėms 1980 m. apdovanoti Lietuvos valstybine premija.

Nuo auklėtinių neatsiliko ir mokytojai Ona Atlavinytė, Jonas Budzinskas, Zenonas Bajorūnas, Leonas Jovaiša, Bronius Kalinauskas, Ignas Jurkonis, Bronė Papkevičiūtė, Valerija Ramonaitė, Antanina Leiputė Grabauskienė tapo žinomais mokslininkais, daugelis edukologais.

Atsakingą profsąjunginį, administracinį, kitą reikšmingą darbą dirbo Algė Jarockytė-Jankauskienė, Asta Jančaitytė Betuža-Bertuža, Stanislovas Trilikauskas, Vaclovas Paulauskas. Apie 75 proc. auklėtinių vadovavo vidurinėms mokykloms, dirbo direktoriaus pavaduotojais. Ne vieną dešimtmetį telšiškių dantis rūpestingai gydė buvusi seminaristė Genutė Zelenytė.

Literatūrinė kūryba visą laiką viliojo seminaristus. 1930 m. seminariją baigė žinoma poetė Valerija Valsiūnienė. Nuoširdžiai eiliavo Ona Dabulskytė, Aldona Misonytė, Stasė Keraitė Kryžauskienė, Justina Alminaitė Baltuonienė, Laima Meidūnaitė Petruškevičienė, Teresė Balskutė Gečienė, Antanas Adomavičius, Jadvyga Vainorienė ir daugelis kitų. Tačiau bene ryškiausią brydę literatūriniuose arimuose paliko 1926 m. laidos auklėtinis, iki pat senatvės neatsisakęs ir pedagoginio darbo, Stasys Anglickis.

Skirtingų tarpukario laidų absolventai Česlovas Kantrauskas, Bronislovas Pocius sukauptą kraštotyrinę medžiagą apibendrino knygose. Savotiška Telšių rajono pedagoginio gyvenimo metraštininke tapo Stasė Bružaitė Semenavičienė. Mokytojos tremtinės sūnus, ne vienerius metus vargęs Siktyvkaro vaikų namuose, Zigmas Juškevičius parengė ir išleido mokytojų, kitų švietimo darbuotojų, patyrusių 1941 m. tremtį, sąrašus. Buvo vienas iš 1941 m. mokytojų tremtinių susitikimo 1992 m. organizatorių. Stasys Urbonas sukvietė pokalbiui tremtyje pedagogo specialybę įgijusius. Prasmingą kultūrinę, sportinę veiklą plėtojo Liuda Lėverienė, Stasys Vasiliauskas, Vaclovas Vyšniauskas, Kazys Pagojus, Vlada Lileikytė ir daugelis kitų.

Tai tik pačiais bendriausiais bruožais pažvelgta į Telšių mokytojų seminariją, jos pedagogus, auklėtinius.

Apie Telšių mokytojų seminariją plačiau galima paskaityti Juliaus Norkevičiaus straipsniuose („Voruta“, 2008, Nr. 8–12 , p. 11, 10)

Lietuva – Ukraina

X tarptautinė mokslinė konferencija Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui Lucke

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 10

Kaip ir visos ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ konferencijos, ši taip pat prasidėjo šv. Mišiomis. Jas Lucko Šv. Bazilijaus Didžiojo vienuolyno bažnyčioje aukojo 8 vienuoliai bazilijonai kunigai, giedojo broliai vienuoliai.

Paskutinę konferencijos dieną Voluinės Volodymyre – šv. Juozapato gimtinėje – Šv. Juozapato bažnyčioje (cerkvėje) vienuoliai bazilijonai (tėvai ir seminaristai) su konferencijos dalyviais giedojo maldas šv. Juozapatui, dr. t. Pavlo (Mykolajus Krečunas) *OSBM*, skaitęs pranešimą apie šį šventąjį, pasakė pamokslą.

Sveikinimai

Iškilmingajame konferencijos atidarymo posėdyje (vadovavo prorektorė prof. Oksana Gavriliuk) dalyvius sveikino Voluinės srities administracijos vidaus politikos skyriaus vadovas Andrijus Melnykas, Šiaulių universiteto prorektorius prof. Donatas Jurgaitis, Metropolito Josifo Veljamino Rutskio Filosofijos – teologijos studijų bazilijonų instituto Briuchovičiuose rektorius dr. t. Robertas (Romanas Lysiejko) *OSBM*, Voluinės nacionalinio Lesės Ukrainkos universiteto prorektorė prof. Svetlana Gavriliuk, Lietuvių, ukrainiečių asociacijos prezidentė dr. Aldona Vasiliauskienė, Černiveckio nacionalinio J. Fedkovičiaus universiteto prof. Jurijus Makaras. Kalbėjusieji džiaugėsi konferencijų, pasiekusių ir universitetą Lucke, ciklu. Linkėjo produktyvaus darbo ir prasmingų diskusijų. Prorektorė prof. S. Gavriliuk pasidžiaugė, kad pranešimų medžiaga parengti mokslo straipsniai bus išspausdinti universiteto leidžiamame mokslo darbų leidinyje.

Šiaulių universiteto prorektorius prof. Donatas Jurgaitis ukrainiečiams – dvasininkams ir pasauliečiams (prof. Marijanui Lozynskiui, dr. Aldonai Vasiliauskienei) – už mokslinių kultūrinių ryšių stiprinimą, pagalbą organizuojant konferencijas bei tiriant Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istoriją įteikė Šiaulių universiteto rektoriaus Vido Lauruškos pasirašytas padėkas. Padėkas gavo buvęs Metropolito Josifo Veljamino Rutskio Filosofijos-teologijos studijų bazilijonų instituto Briuchovičiuose rektorius mgsr. t. Martynas (Martynas-Borysas Chaburskis) *OSBM* ir šiuo metu einantis rektoriaus pareigas dr. t. Robertas (Romanas Lysiejko) *OSBM*, Švenčiausiojo Gelbėtojo provincijos Ukrainoje buvęs protoigumenas t. Josifas (Ivanas Budajus) *OSBM* ir tuomet šias pareigas ėjęs t. Joanikijus (Mykalojus Čverenčukas) *OSBM*, buvęs Bučiačio kolegijos direktorius t. Ivanas (Teodozijus Majkovičius) *OSBM* ir Šv. Juozapato bazilijonų ordino Vilniaus vienuolyno igumenas t. Pavlo (Petro Jachimecas) *OSBM*. Dr. Aldonai Vasiliauskienei dar įteiktos padėkos, pasirašytos Voluinės srities gubernatoriaus Boriso Petrovičiaus Klimčiuko bei Voluinės nacionalinio Lesės Ukrainkos universiteto rektoriaus prof. Ihorio Jaroslavičiaus Kocano.

Pranešimai

Konferencijoje pranešimai skaityti penkiuose posėdžiuose: „Lietuva ir Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ (pirmininkavo dr. t. Robertas (Romanas Lysiejko) OSBM ir prof. Ihoris Skočilias); „ Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino ugdymo tradicijų pagrindai“ (dr. Aldona Vasiliauskienė ir prof. Leonidas Timošenko); „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas XVI – XVIII a.“ (prof. Volodymyras Osadčyj ir dr. Irena Vodznianovska); „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas XIX – XX a. pradžioje“ (prof. Michailas Dovbyščenko ir dr. Oksana Karlina) ir penktas posėdis „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas atskirų vienuolynų istorijoje“ (dr. Valentina Los ir dr. Olena Filatova).

23 pranešimus perskaitė mokslininkai iš Lietuvos (3), Lenkijos (2), Italijos (1), Baltarusijos (2) ir Ukrainos (15). Aštuonis pranešimus skaitė moterys, o penkis pranešimus parengė tėvai bazilijonai, kitus – pasauliečiai mokslininkai.

Prie jau Lucke pastatyto Šv. Bazilijaus Didžiojo vienuolyno ir dalies šventovės. Iš kairės: t. Pavlo (Olegas Fedusivas) OBSM, br. Samuilas (Ivanas Borys) OSBM, t. Ivanas (Sergijus Rodimioukas) OSBM, t. Atanazijus (Andrij Kulynyč) OSBM, igumenas t. Terentijus (Vasilius Capčiukas) OSBM ir svečias iš Vilniaus t Pavlo (Petro Jachimecas) OSBM

Uteniškiai Šv. Bazilijaus Didžiojo vienuolyno bažnyčioje Lucke su vienuoliais bazilijonais. Iš kairės pirmoje eilėje: brolis Romanas (Jurijus Melnykas) OSBM, dr. Aldona Vasiliauskienė, djakonas Jeronimas (Olegas Hrimas) OSBM, Zita Mackevičienė, Anelė Araminienė, Gita Juškėnienė, Odeta Bražėnienė, br. Ambrozijus (Volodymyras Kozakas) OSBM, Jurgis Bražėnas; II eilėje: t. Pavlo (Mykolajus Krečunas) OSBM, t. Polykarpas (Volodymyras Martseliukas) OSBM, t. Terentijus (Vasilijus Capčiukas) OSBM, t. Augustinas Babiakas, t. Robertas (Romanas Lysiejko) OSBM, t. Pavlo (Olegas Fedusivas) OSBM ir t. Pavlo (Petro Jachimec) OSBM

Lietuvai atstovavo t. Pavlo (Petro Jachimec) OSBM (Vilnius) – pranešimas „Vilnius – Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino lopšys“, prof. Donatas Jurgaitis (Šiauliai) – pranešimas „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas – mokslinių ryšių tarp Lietuvos ir Ukrainos aukštųjų mokyklų atgaivinimo iniciatorius“ ir dr. Aldona Vasiliauskienė (Vilnius) – „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino konferencijos: švietėjiška veikla“.

Konferencijoje skirta dėmesio žymiems vienuoliams bazilijonams: šv. Juozapatui, Josifui Veljaminui Rutskiui, metropolitui Andriejui Šeptyckiui. Tyrinėta bazilijonų pastoracinė, leidybinė, švietėjiška veikla atskirais istoriniais laikotarpiais, bazilijonų vienuolynai bei provincijos, represijos prieš bazilijonus ir jų naikinimas, bazilijonų išėjimas iš pogrindžio ir nūdienos darbuotė.

Konferencijos darbą apibendrino dr. A. Vasiliauskienė ir t. Robertas (Romanas Lysiejko) *OSBM*. Apibendrinant konferenciją buvo pateiktas ir X konferencijoje iš ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“, ir visose konferencijose skaitytų pranešimų skaičius – 131: 63 pranešimai perskaityti Lietuvoje vykusiose konferencijose, ir 68 – Ukrainoje. Akcentuota, kad kiekviena konferencija turėjo savo aktyviuosius dalyvius, kurių dėka vyko įdomios diskusijos. Šioje konferencijose tokiais diskusijų kėlėjais buvo profesoriai Igoris Skočilias ir Leonidas Timošenko: jų pateikiami klausimai liudijo ne tik abiejų mokslininkų gilų šios temos ir apskritai religinių, istorinių klausimų bei archyvinės medžiagos žinojimą, bet ir dėmesį kiekvienam prelegentui, jo tyrimo objektui. Buvo pasidžiaugta kruopščiu ir atsakingu konferencijos organizatorės doc. dr. Oksanos Karlinos atliktu darbu ir dėmesingumu kiekvienam renginio dalyviui.

X ciklo „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas“ konferencija – pirmoji iš ankstesnių konferencijų, perauganti į išliekamąjį mokslinį lygmenį. T. Robertas (Romanas Lysiejko) *OSBM*, pirmąsyk dalyvavęs Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui skirtoje konferencijoje, buvo maloniai nustebintas nagrinėtų temų gilumu, išsamumu, džiaugėsi, prasmingomis diskusijomis ir būsimu mokslo darbų – straipsnių, parengtų skaitytų pranešimų medžiaga – leidiniu.

Utenos tautodailininkai – konferencijos svečiai

X konferencijos naujovė – tautodailininkai. Konferencijos atidaryme ir pirmosios dienos posėdžiuose delegaciją iš Lietuvos papildė Utenos krašto tautodailininkai: Anelė Araminienė, Gita Juškėnienė, Odeta Bražėnienė, Jurgis Bražėnas su vadove Zita Mackevičiene. Jie jau ankstesniu susitarimu, tarpininkaujant dr. A. Vasiliauskienei, parengė savo darbų parodą, kurią norėjo pristatyti ukrainiečiams. Lvovo Religijų istorijos muziejaus darbuotojai (vadovė Ruslana Bubriak – Lvovo Religijų istorijos muziejaus Parodų organizavimo skyriaus vedėja) daugiau kaip prieš pusmetį lankėsi Utenoje, susipažino su tautodailės darbais ir kvietė atvežti darbų parodai. Uteniškiai, atvežę savo parodą į Lvovo Religijų istorijos muziejų, atvyko į Lucką, susipažinti su Lucko universitetu, Lucko miestu bei konferencijos veikla. O Lvove uteniškių paroda „Su meile Lietuvai“ (kurioje eksponuoti 26 autorių darbai) atidaryta spalio 7 d., sulaukė gausių lankytojų.

Grįždami į Lietuvą uteniškiai vėl užsuko į Lucką ir parsivežė ikonų, pieštų ant stiklo. Ant stiklo nupieštos ikonos – tai reprodukcijos kopijų, kurių originalai saugomi privačiose kolekcijose Ukrainoje ir Prancūzijos muziejuose. Tai prie Šv. Bazilijaus Didžiojo vienuolyno Lucke 2008 m. pradėjusios veikti parapijinės dailės studijos vaikų bei jų tėvų darbai. Studija įkurta Tetjanos Mialkovskos iniciatyva, palaikant vienuolyno igumenui t. Terentijui Capčiukui *OSBM*. Meno studijai vadovauja profesionalios menininkės Tetjana Mialkovska ir Galyna Černyš. Paroda buvo atidaryta Utenoje Antano ir Motiejaus Miškinių bibliotekoje ir lapkričio 3 d. pristatyta visuomenei. Ją aplankė Ukrainos ambasadorius Lietuvos Respublikoje Valerijus Žovtenko ir kultūros atašė Olena Masneva.

Ikonų, pieštų ant stiklo, paroda – pirmoji tokio pobūdžio paroda Lietuvoje, jos pristatyme kalbėjo Zita Mackevičienė ir dr. Aldona Vasiliauskienė. Susirinkusieji išgirdo apie Šv. Bazilijaus Didžiojo ordiną (vienintelį ordiną įkurtą Lietuvoje), apie artėjančiam šio ordino 400 metų jubiliejui surengtas konferencijas ir X tarptautinės mokslinės konferencijos, vykusios Lucke išskirtinumą – parodas, organizuotas Ukrainoje ir Lietuvoje, apie vienuolius bazilijonus, dalyvavusius knygos apie tautodailininkus pristatyme Utenoje, Lvovo Religijų istorijos muziejaus darbuotojų lankymąsi Utenoje ir čia esančią parodą. Kalbėta apie unitus – Rytų apeigų katalikus, ikonas, jų atsiradimą, tapybos išskirtinumą. Kartu buvo dėkota Daugailių mokyklos bičiulių draugijos pirmininkui UAB „Vilava“ generaliniam direktoriui p. Antanui Vilūnui – tik jo mecenatorystės dėka įvyko visi minėti susitikimai, tik jo dėka į Lietuvą atkeliavo ir minėta ikonų ant stiklo paroda.

Minėtos parodos kultūriniais ryšiais praplėtė „Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino“ X tarptautinę mokslinę konferenciją.

Kultūrinė konferencijos programa

Spalio 8 d., aptarus konferencijos rezultatus, organizuota ekskursija po Lucką. Apžiūrėta pilis, senamiestis, bažnyčios bei cerkvės, ikonų muziejus, Voluinės kraštotyros muziejus... Apie Lucką įdomiai pasakojo ekskursijos vadovas doc. dr. Serhij Dmytrovyč Panyško bei doc. dr. Oksana Karlina, Olena Biriulina.

Paskutinę konferencijos dieną (spalio 8 d.) buvo organizuota ekskursija į Viačesalvo Lypynskio (Zaturcų kaimas, esantis 28 km. nuo Lucko) ir Lesės Ukrainkos (Kolodiažne kaimas) muziejus – sodybas, Voluinės Volodymyrą, etnografinį muziejų Rokyni kaime (Žemės ūkio Voluinėje istorijos muziejų – skanseną) – po atviru dangumi 12 km nuo Lucko. Tai vienintelis tokio tipo muziejus Ukrainoje: nuo 1978 m. veikia dendroparkas, 1979 m. atidarytas agromiestelis, o nuo 1989 m. dendroparko teritorijoje pradėti darbai kuriant ekspoziciją. Muziejaus kūrėjas Oleksandras Mykolajevičius Serediukas. Jame yra 10 architektūrinių paminklų – statinių. 7 salėse galima susipažinti su Voluinės kaimo istorija nuo seniausių laikų iki šių dienų, kazokų gyvenimu, medine statyba, unikalia gamta, yra galimybė pačiam pabandyti padirbėti su senaisiais įrankiais...

Autorės nuotr.

Tęsinys kitame numeryje

Reportažas

Už protingą daugiakalbystę

Evelina KISLYCH, Vilnius

Gera nuotaika su svečiais dalinosi Britų tarybos direktorius Lietuvoje Artūras Vasiliauskas ir projekto „Europos kalbų lobynas“ vadovė Aneta Quraishy

Daugiakalbystės temai neabejingas ir jaunimas. Nuotraukoje: Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LiJOT) prezidentė Loreta Senkutė

Akimirka iš konferencijos LR seime. Nuotraukoje: Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Daugiakalbystės ir vertimų skyriaus atstovė Anna Holmen

2012 m. birželio 4–5 d. Vilniuje vyko VI tarptautinė konferencija „Kalbos, kultūra, globalizacija“. Pirmoji konferencijos dalis, vykusi LR seime, praturtėjo ne tik dalyviais (pranešėjais) iš Lietuvos, svečiais iš Prancūzijos, Belgijos, Didžiosios Britanijos, Čekijos ir kt., bet ir pasisakymais, pranešimų turiniu. Kalbos išsaugojimo ir plėtros tema vienija ne tik kalbininkus, aukštąsias mokyklas, pedagogus, bet ir politikus, visuomenę, žiniasklaidos atstovus.

Šių dienų realijos

Pirmasis sveikinimo žodžius tarė Lietuvos Respublikos seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas ir konferencijos globėjas **Valentinas Stundys**. Nuostabą salėje sukėlė pirmininko pranešta žinia, kad šios konferencijos išvakarėse svarstytas naujas valstybinės kalbos įstatymas. Konferencijos dalyvius taip pat sveikino LR Švietimo ir mokslo ministerijos viceministras **Vaidas Bacys**. Kalbėdamas apie švietimo įstaigose pasirenkamų kalbų populiarumą, viceministras statistiškai įvardino anglų kalbos lyderystę tarp mokinių (90 proc.). Antra pagal populiarumą išlieka rusų kalba (40 proc.), o vokiečių ir prancūzų kalbos dėmesio sulaukia vis mažiau. Apie stiprėjantį universitetų tarpkultūrinį bendravimą kalbėjęs Mykolo Romerio universiteto studijų prorektorius **Giedrius Viliūnas** pabrėžė, kad jų universitete mokosi 29 skirtingų valstybių studentai. Taip pat paminėjo naujoves – neseniai atidarytas Indijos studijų centras. Juntamas sėkmingas Lietuvos ir užsienio šalių tarpkultūrinio bendravimo ir bendradarbiavimo vystymas. O konferencijoje dalyvavęs ir sveikinimo žodį taręs Prancūzijos ambasados kalbos atašė **Luc Aubry** išskyrė svarbų akcentą, kad kalba ir kultūra, nors ir susiduria su atitinkamais poreikiais, dažniausiai finansiniais, ji ne tik komunikacijos priemonė, kalba – priemonė tobulėti. Bendraudamas su skirtingomis kultūromis žmogus privalo būti atviras ir parodyti grįžtamąjį ryšį.

Kalba politikų rankose

Apie konferencijoje susirinkusius ir kalbą tausojančius kalbininkus, pedagogus kalbėjusi LR seimo narė **Marija Aušrinė Pavilionienė** pabrėžė pagrindinę kalbininko misiją ir galimą pavojų keliančius faktorius: „Kalbininkas – subtili asmenybė, atverianti kelius į pasaulius. Neatiduokit kalbos į politikų rankas – jų darbe stinga profesionalumo. Būkit kalbos saugotojai“, – su publika bendravo A. M. Pavilionienė. Tačiau seimo narės minčiai prieštaravo buvusi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau VLKK) pirmininkė doc. dr. **Irena Smetonienė**, pabrėžusi, kad per 10 jos vadovavimo VLKK metų, LRS Švietimo ir kultūros komitetas smarkiai prisidėjo prie lietuvių kalbos puoselėjimo. „Jei ne politikai, po šiai dienai neturėtume ir terminų banko“, – kalbėjo I. Smetonienė.

Europa – kalbų lobynas

Konferencijoje itin didelis dėmesys buvo skiriamas tarptautiniam projektui *Europos kalbų lobynas* (inicijuotas Britų tarybos). Juo buvo siekiama išnagrinėti kalbų politiką ir daugiakalbystės praktiką 24 Europos Sąjungos šalyse, lyginant esamą narių padėtį su Europos rekomendacijomis. Tyrimo indeksas apima 150 rodiklių. Pasak projekto vadovės **Anetos Quraishy**, indekse vertinama šių sričių daugiakalbystė: švietimo, viešųjų paslaugų, verslo ir žiniasklaidos. Pabrėžiama, jog itin svarbu atsižvelgti į vartojamos kalbos vietą, tikslingą ir teisingą jos panaudojimą visuomenės informavimo priemonėse bei kitose, jau minėtose, srityse. Indeksas atspindi valstybinių, užsienio, regioninių ir imigrantų kalbų vartoseną. Pasak A. Quraishy, tyrimo rezultatai parodė, kad Didžiosios Britanijos mokiniai vis vangiau renkasi antrąją užsienio kalbą vien dėl tos priežasties, kad jų gimtoji anglų kalba pripažinta tarptautine. O Šveicarijoje žmonės moka mažiausiai 3 kalbas. Į projektą *Europos kalbų lobynas* (toliau EKL) įsitraukė ir Lietuva. Pasak Britų tarybos direktoriaus Lietuvoje **Artūro Vasiliausko**, EKL tyrimo rezultatai parodė, kad kalbų politika Lietuvoje nėra apleista, tačiau nesiekia ir visiškai išplėtotos politikos lygio. Doc. dr. I. Smetonienė pabrėžė, jog galimai mūsų laukiamas iššūkis – lietuvių kalbą pakeis anglų kalba. Dauguma pasakys: *Na ir ką, juk anksčiau visus taip pat jungė kita, lotynų, kalba...*

Protinga daugiakalbystė radijuje

Remiantis Britų tarybos vykdomo projekto EKL dr. Julijos **Moskovinos** (Darbo ir socialinių tyrimų institutas) pranešimu *Kalbų vartojimas: žiniasklaida, viešosios erdvės, verslas* pastebima, kad Lietuvoje gyvenantiems žiniasklaidos vartotojams, be lietuvių kalba pagamintos audiovizualinės produkcijos, dažniausiai yra prieinamos laidos bei filmai rusų ir anglų kalbomis. Tačiau išryškėja kitas, ne ką mažesnės svarbos, faktas – šalyje nacionalinio transliuotojo dėka visiems gyventojams yra prieinamos televizijos ir radijo programos net penkiomis užsienio kalbomis: rusų, lenkų, baltarusių, ukrainiečių ir rečiau hebrajų. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, jog nepakankamai dėmesio yra skiriama kurčiųjų ir neprigirdinčių žmonių informacijos prieinamumui. Pažymėtina, jog televizijos transliuotojai (kaip vieni iš savišvietos institucijų) skiria minimalų dėmesį šiuos sutrikimus turinčių žmonių savišvietai skatinti – gestų kalba televizijoje naudojama tik kartais.

Lietuviškos spaudos ateitis

Vykdant EKL projektą pavyko nustatyti ir šalies periodinės spaudos rinkoje vyraujančią daugiakalbystę. Lyginant su kitomis visuomenės informavimo priemonėmis (radiju, televizija), spauda atsiduria antrojoje vietoje – spausdintinės produkcijos Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje galima įsigyti anglų, rusų ir lenkų kalbomis. Tačiau ši daugiakalbystė kelia nerimą ekonominio sunkmečio paliestai ir vis dar dėl išlikimo kovojančiai lietuviškai spaudai (regioniniams bei rajoniniams leidiniams). Jau ilgą laiką tarp valdžios ir leidėjų kylančios diskusijos dėl palengva nykstančių lietuviškų leidinių skaičiaus ir mažėjančių jų tiražų privertė žiniasklaidos leidėjus bei tyrėjus numatyti vieną iš visuomenės informavimo priemonių laukiamų grėsmių – nelietuviški leidiniai gali sparčiai paplisti Lietuvos žiniasklaidos rinkoje, taip galimai sumažinant lietuviškos spaudos vietą ir populiarumą.

Moku kalbą – žinau kelią

Lietuvos Britų Tarybos projektų vadovės ir EKL projekto koordinatorės Vilmos Bačkiūtės manymu, Lietuva neišsiskiria iš kitų rytų (Rusija, Baltarusija, Ukraina ir kt.) ir centrinės (Latvija, Estija, Vokietija ir kt.) Europos šalių, kuriose ypač populiarios anglų ir rusų kalbos (be gimtosios). „Tačiau lyginant su vakarų Europos šalimis (Anglija, Belgija, Prancūzija ir kt.), Lietuvoje siūlomas kalbų pasirinkimas yra labai siauras. Vokiečių, prancūzų, ispanų ir italų kalbos yra daug plačiau siūlomos mokytis ir vartojamos nei Lietuvoje. Kitas Lietuvos išskirtinumas – homogeniškumas, t. y. Europos Sąjungos didėjančio mobilumo ir kalbinės bei kultūrų įvairovės kontekste Lietuvoje stebima priešinga tendencija“, – Lietuvos padėtį ES apibūdino specialistė. Vertindama vykusio EKL projekto rezultatus V. Bačkiūtė džiaugiasi palankia daugiakalbystei Lietuvos Respublikos (LR) įstatymine baze, tačiau pabrėžia, kad vis tik praktikoje kalbų įvairovė ir daugiakalbystė nėra pakankamai vertinama ir vystoma. „Tiek valstybiniame, tiek asmeniniame gyvenime esame nekonkurencingi ir priklausomi. Juk kalbų mokėjimas leidžia savarankiškai gauti informacijos ir didina pasirinkimo galimybes“, – teigė V. Bačkiūtė. Pabrėžtina tai, kad kalbų politiką neverta priskirti vien kultūrai – ji paliečia tiek socialinę, tiek ekonominę sritis, prisideda prie žmonių (šalies) gyvenimo kokybės užtikrinimo ar gerinimo.

Papildomi informacijos šaltiniai:

http://www.britishcouncil.org/lithuania-projects-language-rich-europe-final.pdf

http://www.voruta.lt/aptartos-nudienu-laikrasciu-leideju-problemos/

http://www.voruta.lt/pergale-svarbesne-uz-zalgirio-musi/

Nuotr. iš asmeninio Bristish Council Lithuania (Britų tarybos Lietuvoje) archyvo

AUKŠTADVARIO ŽEMĖS ŪKIO MOKYKLA

KVIEČIA MOKYTIS PAGAL FORMALIOJO PROFESINIO MOKYMO PROGRAMAS:

Baigusius vidurinio ugdymo programą:
- **SMULKIOJO VERSLO PASLAUGŲ TEIKĖJO;**
- **PREKYBOS ĮMONIŲ VADYBININKO PADĖJĖJO;**
- **KOMPIUTERINĖS ĮRANGOS DERINTOJO;**
- **VENTILIACIJOS, ORO KONDICIONAVIMO SISTEMŲ GAMINTOJO, MONTUOTOJO.**

Baigusius pagrindinio ugdymo programą:
- **SMULKIOJO VERSLO PASLAUGŲ TEIKĖJO;**
- **TECHNIKOS PRIEŽIŪROS VERSLO DARBUOTOJO;**
- **AUTOMOBILIŲ MECHANIKO;**
- **PREKYBOS ĮMONIŲ VADYBININKO PADĖJĖJO;**
- **KOMPIUTERINĖS ĮRANGOS DERINTOJO;**
- **KAIMO TURIZMO DARBUOTOJO.**

Nebaigusius pagrindinio ugdymo programos:
- **APDAILININKO (STATYBININKO);**
- **TECHNIKOS ŠALTKALVIO REMONTININKO;**
- **ŽEMĖS ŪKIO GAMYBOS VERSLO DARBININKO.**

BESIMOKANTIEMS mokama stipendija, apmokamos kelionės išlaidos, suteikiamas bendrabutis.

BESIMOKANTYS papildomai gali įgyti pagrindinį išsilavinimą ir įgyti atitinkamos kategorijos automobilio ir traktoriaus vairuotojo kvalifikaciją.

STOJANTIEJI priėmimo komisijai pateikia dokumentus:
1. **prašymą;**
2. **išsilavinimo pažymėjimą (originalą);**
3. **sveikatos pažymą (086/a forma);**
4. **dvi nuotraukas (3x4 cm);**
5. **pasą arba gimimo liudijimą ar kitą asmens tapatybės dokumentą.**

Adresas:
Technikumo g. 1, Aukštadvaris, LT-21253, Trakų raj.
Tel./Faks. 8-528-65 220
El.paštas: azum1@aukstadvaris.lt
www.azum.aukstadvaris.lm.lt

Skelbimai, reklama

Vorutos

prenumeratorių dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio *Voruta* prenumerata 2012 metams.
Prenumeratos kaina (indeksas 0135)

1 mėn. – 3,31 Lt
3 mėn. – 9,93 Lt
6 mėn. – 19,86 Lt

Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)

1 mėn. – 3,09 Lt
3 mėn. – 9,27 Lt
6 mėn. – 18,54 Lt

Prenumerata trumpesniam nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu nenurodyta kitaip).
Gyventojų ir organizacijų užprenumeruotas laikraštis *Voruta* nurodytais adresais pristatomas šeštadieniais. *Vorutą* galima užsisakyti ir internetu bendrovės tinklalapyje **www.post.lt.**

Voruta parduodama

K400	Alytus, Jotvingių g. 10
K236	Kaunas, Laisvės al./Ožeškienės g. sankryža
K369	Klaipėda, Taikos pr. 101
K436	Marijampolė, Stoties g. 2
K466	Panevėžys, Savanorių a. 5
K558	Šiauliai, Tilžės g. 109
K78	Trakai, Vytauto g. 90
K45	Vilnius, Gedimino pr. 19
K7	Vilnius, Gedimino pr. 31
K6	Vilnius, Gedimino pr. 44
K110	Vilnius, Geležinkelio g. 16
K8	Vilnius, Gynėjų g. 1
K145	Vilnius, Konstitucijos pr. 12
K44	Vilnius, Lelevelio g. 2
K5	Vilnius, Sodų g. 22 – autobusų stotis
K572	Vilnius, Sodų g. 22
K26	Vilnius, Sodų g. 22

***Vorutos* fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą *Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai*, Trakai: *Voruta*, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.**
Knygą galite įsigyti Lietuvos knygynuose, Vilniaus centriniame knygyne, Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir *Vorutos* redakcijoje.
buhalterija@voruta.lt

AUTORIŲ DĖMESIUI!

Dėkojame visiems, kurie „Vorutai“ siunčia savo sukurtus rašinius, ir primename, kad rašiniai turėtų būti ne didesni kaip 7 000–8 000 simbolių (spaudos ženklų), iliustracijos ir nuotraukos siunčiamos jpg, tiff formatu. Rašiniai siunčiami el. p. vorutosfondas@voruta.lt. Siunčiami straipsniai turi atitikti kalbos kultūros reikalavimus, t. y. suredaguoti, nuotraukos ir iliustracijos turi turėti metrikas, t. y. reikia nurodyti, kas yra tose nuotraukose, kas nuotraukų autoriai bei šaltiniai.

Kitiems laikraščiams siųsti straipsniai yra nepriimami.

Pagarbiai
Redakcija

PR

„Tele2“ dovana – nemokamas internetas naktimis ir savaitgaliais

Nors vasaros naktys trumpos, o savaitgaliai prabėga akimirksniu, juos prailginti galima pasinaudojus „Tele2“ pasiūlymu – nuo 20 iki 6 val. darbo dienomis ir visą parą savaitgaliais nemokamai naudotis mobiliuoju internetu kompiuteryje. Pasiūlymas galioja visą vasarą.

Nemokamas visoje Lietuvoje

Lietuvoje nemokamai naršyti internete naktimis bei savaitgaliais gali visi, kas naudojasi „Tele2“ išankstinio mokėjimo internetu ar paslaugomis pagal sutartį.

„Vasaros vakarais ilgiau užsibūname pramogaudami, vėliau einame miegoti, o savaitgaliais nesėdime vietoje – lekiame į gamtą, keliaujame. Galimybė su savimi pasiimti nemokamą mobilų internetą pravers visiems. Daugiau nei pusė vasaros, kasdien po 10 valandų ir visus savaitgalius – tiek laiko „Tele2“ klientai kompiuteriu galės naršyti nemokamai“, – sakė Tomas Burovas, „Tele2“ marketingo vadovas.

Mobilųjį internetą kompiuteryje galima pasiimti važiuojant tiek į svečius, tiek ir prie ežero – jis veikia visur, kur ir „Tele2“ ryšys. Šiuo metu daugiau nei 60 Lietuvos miestų galima naudotis 3G ryšiu, o likusioje šalies dalyje – EDGE ir GPRS ryšiu.

Kokį internetą pasirinkti?

Sprendžiant, kokį internetą pasirinkti – išankstinio mokėjimo ar su sutartimi – reiktų įvertinti asmeninius poreikius. Kad geriausiai išsirinktumėte, atsakykite sau į tris paprastus klausimus:

Kaip dažnai naudojatės mobiliuoju internetu? Jeigu mobiliuoju internetu kompiuteryje naudojatės nereguliariai, progai pasitaikius, jums labiau tiktų išankstinio mokėjimo paslauga. Tačiau jeigu mobiliuoju internetu kompiuteryje norite naršyti nuolat, patogesnis sprendimas būtų internetas su sutartimi. Jį pasirinkę galėsite būti visiškai ramūs, kad sąskaita staiga neištuštės, net jei ir viršysite suteikiamą nemokamą duomenų kiekį.

Kam naudojate internetą? Internetas su sutartimi parankesnis tuo atveju, jeigu dažniau siunčiate didesnės apimties duomenis. Jei daug duomenų išnaršote retai, pigiau bus naudotis išankstinio mokėjimo internetu.

Kiek svarbus lankstumas? Išankstinio mokėjimo mobilusis internetas turi svarbų privalumą – laisvę naršyti be jokių įsipareigojimų, tiek kiek dabar reikia. Jis tinka, jeigu norite išbandyti paslaugą ir dar nesate tikri, kiek ja naudositės.

Apibendrinant – mobilusis internetas kompiuteryje su sutartimi tiks tiems, kas internetu naudojasi nuolat ir išnaršo daugiau duomenų. Išankstinio mokėjimo internetas praverčia, jei interneto prisireikia nereguliariai – paslaugą gaunate ir mokate tada, kai jos reikia.

Mobilusis internetas – nebrangu

Nesvarbu, kokiu „Tele2“ mobiliuoju internetu žmogus naudojasi – išankstinio mokėjimo ar pagal sutartį – paslaugos bus nebrangios ir kišenės labai nepatuštins.

Juolab kad pasinaudoti vasaros pasiūlymu ir nemokamai naršyti naktimis ir savaitgaliais galės abiejų paslaugų vartotojai.

Naudojantis „Tele2“ išankstinio mokėjimo internetu, naršymui suteikiama 1 GB duomenų. Vartotojas gali pats pasirinkti, per kiek laiko jį panaudos. Išnaršyti šį duomenų kiekį per dieną galima mokant už jį 4 Lt. Savaitei tiek duomenų kainuoja 9 Lt. Jei 1 GB pakanka visam mėnesiui – 19 Lt.

Norintys naudotis mobiliuoju internetu kompiuteryje pagal sutartį, gali rinktis vieną iš trijų planų – už 9, 20 arba 29 litus per mėnesį. Už juos suteikiama atitinkamai 1, 3 arba 5 GB duomenų.

Pradėti naudotis mobiliuoju internetu galima įsigijus paslaugos pakuotę su modemu ir pasirinkus sau tinkamiausią mokėjimo planą. Daugiau informacijos rasite „Tele2“ salonuose bei savitarnos svetainėje internetas.tele2.lt.

Užs. Nr. 12

SENOJI KIBININĖ

Karališka prabanga – svarbiausioms Jūsų šventėms

Prabangi aplinka, karališkas aptarnavimas ir profesionalai, dirbantys virtuvėje. Norite švęsti tokioje vietoje? Apsilankykite „Karališkoje senojoje kibininėje“ arba „Senojoje kibininėje“ Trakuose ir palikite šiuos rūpesčius mums…

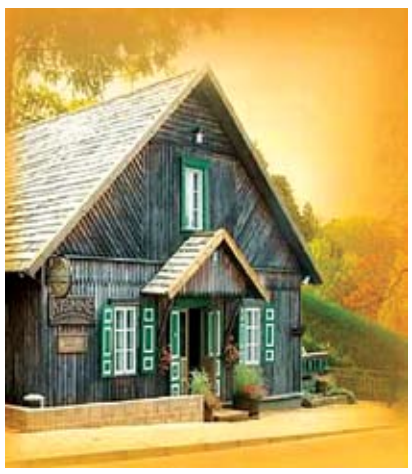
Mūsų personalas – tai ilgametę patirtį turintys, bei tradicijas puoselėjantys specialistai , kurie pasirūpins ir padės organizuoti vestuves, jubiliejus, asmenines šventes, vaikų gimtadienius, edukacines pamokėles ar įmonės renginius bei kitas Jums svarbias šventes.

www.kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- **Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;**
- **Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;**
- **Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;**
- **Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminimo pamokėlė;**
- **Autoparduotuvių „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;**
- **Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;**
- **Kibinų pristatymas į namus;**

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti…

Užs. Nr. 510

Kitas „Vorutos“ numeris išeis 2012 m. liepos 5 d.

Voruta®
Visos prekių ženklo teisės saugomos

9 771392 067018

Prenumeratos indeksai 0135, 0136

© **Voruta 2012.** Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VšĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

©Voruta, 2012. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt ketvirtieji leidimo metai.
Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė.
Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l.
Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel/ faks.: (8 528) 5 12 66,
„Tele2“ mob. (8 605) 11117.
Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel.: 860519302
Spausdino Media Regionalne Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1600 egz.

Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą *Lietuvos istorinė lemtis*

Laiškams: **„Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66,**
El. paštas: **vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt.**
Interneto svetainės: **www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt**

Redakcija: Edita Komarova (ats. redaktorė, el. p. vorutosfondas@voruta.lt tel. 860311117), Birutė Žemaitaitytė (Mažoji Lietuva), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el.p. leidykla@voruta.lt), Stanislava Žuravska (buhalterė, tel. 860311117, tel.faks: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Dana Zacharevičienė, Aušra Virvičienė (publicistika, el.p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius, tel.: 860519302).